

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Τμήμα Προσχολικής αγωγής

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΟΛΟΠΛΕΥΡΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΟΥ»**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΕΣ : ΚΑΠΩΤΑ ΑΘΑΝΑΣΙΑ 15033

ΚΑΡΑΣΟΥΛΤΑΝΗ ΑΣΗΜΙΝΑ 15046

ΛΑΝΑΡΗ ΚΥΡΙΑΚΗ 14649

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: ΤΣΙΑΤΟΥΡΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2016

Περίληψη

Η ανάπτυξη ενός παιδιού αποτελεί ένα σταθερό κομμάτι της ζωής του καθώς σταδιακά του δίνει την δυνατότητα για την κατάκτηση όλο και περισσότερων δεξιοτήτων και εμπειριών. Η οικογένεια και το σχολείο έχουν βασικές θέσεις στην ανάπτυξη από τη μικρότερη ηλικία. Η κάθε πλευρά ξεχωριστά μπορεί να προσφέρει ερεθίσματα και πληροφορίες που θα βοηθήσουν το παιδί και θα του δώσουν μια καίρια οπτική γωνία απέναντι στη ζωή του και τον κόσμο γύρω του. Δεν είναι όμως αρκετή η μεμονωμένη προσπάθεια των δυο αυτών πλευρών καθώς, και το έργο τους γίνεται πιο δύσκολο όσο περνά ο καιρός, και μερικές φορές μπορεί να υπάρξουν αντικρουόμενες οπτικές γωνίες πάνω σε ένα θέμα που ως αποτέλεσμα μπορεί να δημιουργήσει σύγχυση. Εξετάζουμε λοιπόν όχι μόνο την αναγκαιότητα της σωστής σχέσης του παιδιού με τους δυο αυτούς χώρους αλλά και τη σχέση αυτών μεταξύ τους μέσω διαφορετικών τρόπων επικοινωνίας και συνεργασίας, ώστε το παιδί να δέχεται πληρέστερα και πιο τεκμηριωμένα μηνύματα και πληροφορίες.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....1

Κεφάλαιο 1^ο

Η ολόπλευρη ανάπτυξη του βρεφονηπίου

1.1. Ο ορισμός της ολόπλευρης ανάπτυξης.....	2
1.2. Οι ανάγκες των παιδιών στην προσχολική ηλικία.....	3
1.3. Τα αναπτυξιακά ορόσημα της βρεφονηπιακής ηλικίας.....	8
1.3.1. Από 0 έως 1 έτους.....	9
1.3.2. 2 ετών.....	14
1.3.3. 3 ετών.....	16
1.3.4. 4 ετών.....	18
1.3.5. 5 ετών.....	20

Κεφάλαιο 2^ο

Παιδί και βρεφονηπιακός σταθμός

2.1. Η αξία της προσχολικής αγωγής.....	21
2.2. Η είσοδος στον βρεφονηπιακό σταθμό.....	23
2.3. Η ανάπτυξη του παιδιού μέσω του παιδικού σταθμού.....	27
2.3.1. Η ανάπτυξη μέσα από την κίνηση.....	28
2.3.2. Νοητική ανάπτυξη.....	30
2.3.3. Κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη.....	31
2.3.4. Η συμβολή του παιδικού σταθμού στην ανάπτυξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων.....	33
2.4. Παιδαγωγός και νήπιο.....	36
2.5. Τα προγράμματα της προσχολικής αγωγής και η ανάγκη ανάπτυξης τους.....	39
2.6. Το οικολογικό μοντέλο ανάπτυξης του Bronfenbrenner.....	45
2.7. Αρνητικές επιπτώσεις.....	47

Κεφάλαιο 3^ο

Παιδί και οικογένεια

3.1.Μελέτη της σχέσης παιδιού και οικογένειας.....	49
3.1.1.Η σχέση μητέρας - παιδιού κατά τα στάδια ανάπτυξη.....	51
3.1.2.Η σχέση πατέρα – παιδιού κατά τα στάδια ανάπτυξης.....	55
3.2.Οι λειτουργίες της οικογένειας σε σχέση με το παιδί.....	58
3.3.Η επιρροή της οικογένειας στην ανάπτυξη του βρεφονηπίου.....	63
3.4.Αρνητικές επιπτώσεις της λανθασμένης λειτουργίας της οικογένειας.....	68

Κεφάλαιο 4^ο

Συνεργασία μεταξύ οικογένειας και παιδικού σταθμού

Εισαγωγή	74
4.1. Βασικές αρχές της συνεργασίας οικογένειας και σχολείου.....	75
4.2. Η αναγκαιότητα της συνεργασίας σχολείου – οικογένειας.....	76
4.2.1.Τα πλεονεκτήματα της συνεργασίας σχολείου – οικογένειας.....	77
4.2.2. Οι τρόποι επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ σχολείου και οικογένειας.....	79
4.3. Μοντέλα για τη σχέση σχολείου – οικογένειας.....	81
4.3.1 Το σταδιακό μοντέλο.....	82
4.3.2 Το οργανισμικό μοντέλο.....	82
4.3.3 Το μοντέλο σχέσεων των Ryan και Adams.....	83
4.4. Πρακτικές που αξιοποιούν την εμπειρία των γονέων και οδηγούν στην καλή συνεργασία με τους παιδαγωγούς.....	85
4.5. Γονεϊκή εμπλοκή.....	89
4.5.1. Παράμετροι που επηρεάζουν την οικογένεια.....	90
4.5.2. Παράμετροι που επηρεάζουν το σχολείο.....	93
Συμπεράσματα.....	95
Βιβλιογραφία.....	96

Εισαγωγή

Η προσχολική αγωγή, το τμήμα αυτό αφοσιωμένο στη δημιουργική απασχόληση και ανάπτυξη των παιδιών πριν την εισαγωγή τους στο χώρο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, συγκεντρώνει όλο και πιο πολύ ενδιαφέρον από το μέρος των ειδικών σε θέματα που αφορούν τον τρόπο της πολύπλευρης ανάπτυξης του παιδιού μέσω της αγωγής. Η συστηματική αγωγή των παιδιών, τα οποία δεν έχουν ακόμη την ηλικία που απαιτεί η υποχρεωτική εκπαίδευση, αρχίζει να απασχολεί σοβαρά εκείνους που ασκούν αποφασιστικό ρόλο στην μόρφωση και την αγωγή του λαού. Πολλοί οικονομολόγοι διαβεβαιώνουν πως η πιο αποδοτική επένδυση στο χώρο της αγωγής είναι εκείνη που γίνεται για τα πρώτα έτη της ζωής του ατόμου.

Η κατανόηση και η συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας της προσχολικής αγωγής ωθεί τις κυβερνήσεις των διάφορων χωρών να παίρνουν θαρραλέα μέτρα για την οργάνωση και την λειτουργία των κατάλληλων ειδικών ιδρυμάτων και την γενίκευσή τους.

Όλα τα παιδιά διαθέτουν ένα θαυμάσιο δυναμικό φαντασίας, δημιουργικότητας, επινοητικότητας, λογικής σκέψης και κατανόησης. Το δυναμικό αυτό σε λίγα μόνο παιδιά καλλιεργείται, όπως πρέπει, στο σπίτι τους. Συστηματικά θα καλλιεργηθεί στους βρεφικούς και παιδικούς σταθμούς. Γι' αυτό όλα τα παιδιά θα έπρεπε να φοιτούν εκεί από το δεύτερο ως το τρίτο έτος της ηλικίας τους. Ο παιδικός σταθμός ή το νηπιαγωγείο αντίστοιχα θα βοηθήσει με αυτό τον τρόπο την ανάπτυξη και εξέλιξη των «εν δυνάμει» ικανοτήτων και θα προπαρασκευάσει τα παιδιά να αντιμετωπίσουν αργότερα, με τις καλύτερες δυνατές προϋποθέσεις, τις βασικές μαθήσεις της ανάγνωσης και των μαθηματικών.

Κεφάλαιο 1°

Η ολόπλευρη ανάπτυξη του βρεφονηπίου

1.1. Ο ορισμός της ολόπλευρης ανάπτυξης

Ως ολόπλευρη ανάπτυξη θα μπορούσαμε να ορίσουμε την αγωγή εκείνη που έχει ως στόχο να καλύψει τις ανάγκες του παιδιού και όλους τους τομείς ανάπτυξης του, δηλαδή νοητικό, ψυχοσυναισθηματικό, κοινωνικό, ψυχοκινητικό-σωματικό, αισθητικό και τομέα δεξιοτήτων.

Γενικότερα, ως ανάπτυξη, μπορούν να θεωρηθούν οι διάφορες αλλαγές που συντελούνται στα άτομα από τη γέννηση έως το θάνατο τους (Driscoll & Nagel, 2008)

Όπως τονίζουν και οι Curtis & O'Hagan (2003) η ανάπτυξη συμπεριλαμβάνει αλλαγές που γίνονται με την πάροδο του χρόνου και μερικές φορές μπορεί να θεωρηθεί ως μια βαθμιαία, γραμμική και διαρκής διαδικασία που επηρεάζεται τόσο απλό τις εμπειρίες όσο και από τις φυσιολογικές αλλαγές που υλοποιούνται. Η ανάπτυξη και η ωρίμανση ακολουθούν μια προδιαγεγραμμένη πορεία η οποία μπορεί να είναι συνεχής ή μη-συνεχής.

Βασικές αρχές της ανάπτυξης:

- Κάθε άτομο έχει τους δικούς του ρυθμούς ανάπτυξης και μάθησης.
- Η ανάπτυξη λαμβάνει χώρα με μια σχετικά προβλέψιμη συχνότητα και ακολουθία.
- Τα παιδιά αναπτύσσονται και μαθαίνουν καλύτερα όταν ικανοποιούνται οι ανάγκες τους.
- Τα παιδιά μαθαίνουν μέσω της αλληλεπίδρασης τους με το περιβάλλον και με άλλα παιδιά και ενήλικες.
- Τα παιδιά μαθαίνουν παίζοντας.
- Τα παιδιά δομούν τη δική τους γνώση (Driscoll & Nagel, 2008).

1.2.Οι ανάγκες των παιδιών στην προσχολική ηλικία

Ένα παιδί που φτάνει στο προσχολικό ίδρυμα κουβαλάει μαζί του όλες τις ανάγκες και τα προβλήματα του, που όχι μόνο δεν είναι λίγα, αλλά περιμένουν και την άμεση λύση τους. Προβλήματα κι ανάγκες που παρουσιάζουν όλα τα παιδιά της ηλικίας του κι άλλα που καθένα φέρνει ατομικά, με τη σφραγίδα του περιβάλλοντος, της κληρονομικότητας ή της ιδιοσυγκρασίας του (Piaget, 2001):

- **Ανάγκη για συναισθηματική ασφάλεια**

Η πιο σημαντική ανάγκη ενός βρέφους, που ξεκινάει ακόμη από τη στιγμή της γέννησης, είναι η συναισθηματική ασφάλεια. Τα βρέφη λοιπόν, πριν ακόμη συνειδητοποιήσουν το περιβάλλον γύρω τους, αρχίζουν ήδη να μαθαίνουν για τον κόσμο μέσα από τις διάφορες εμπειρίες τους και αναπτύσσουν ασφαλείς ή ανασφαλείς δεσμούς με τα άτομα που τα φροντίζουν, με βάση τις σχέσεις που έχουν αναπτύξει με αυτά. Όταν γνωρίζουν πως ένας ενήλικας είναι ικανός να καλύψει τις ανάγκες τους, είναι πιθανό να νιώσουν περισσότερο ασφαλή σε σχέση με τα βρέφη που εισπράττουν ασυνέπεια και αδιαφορία.

Άλλωστε, η συναισθηματική ασφάλεια είναι σημαντικός παράγοντας για τη διαμόρφωση της ζωής του παιδιού, όσον αφορά την προσωπικότητα, την ψυχική υγεία καθώς κ την ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων. Είναι γνωστό, λοιπόν, ότι τα παιδιά που λαμβάνουν αγάπη και φροντίδα τείνουν να έχουν καλύτερες επιδόσεις στο σχολείο και αναπτύσσουν δεξιότητες που τα βοηθούν να αντιμετωπίσουν δυσκολίες αποτελεσματικότερα. Από την άλλη, τα παιδιά που στερούνται την φροντίδα και παραμελούνται οι συναισθηματικές τους ανάγκες, συνήθως μεγαλώνουν με συναισθηματικά ή ψυχικά προβλήματα.

Τα συναισθηματικά ασφαλή παιδιά αναπτύσσονται φυσιολογικά γνωρίζοντας πως έχουν κάποιον που νοιάζεται για αυτά και τα φροντίζει. Αντίθετα τα ανασφαλή παιδιά αισθάνονται αντιπαθή ή ανεπιθύμητα. Για αυτή την παιδική ανασφάλεια ευθύνεται, τις περισσότερες φορές η συναισθηματική απόσταση μεταξύ του παιδιού κ των γονέων του ή ακόμη κ στην συναισθηματική παραμέληση που βιώνει το παιδί μέσα στο σπίτι του.

- **Ανάγκη για κίνηση**

Από τις πρώτες κιόλας εβδομάδες ζωής τους τα βρέφη μέσα από διάφορες «πρότυπες» κινήσεις (π.χ. πιπίλισμα, κινήσεις χεριών και ποδιών, μπουσούλισμα, κλπ.) προσπαθούν να γνωρίσουν τον εαυτό τους και ότι τα περιβάλλει, δηλαδή να ανακαλύψουν τον κόσμο γύρω τους. Με τη βοήθεια αυτών των κινήσεων τα βρέφη ξεπερνούν εμπόδια, με στόχο να ικανοποιήσουν την περιέργεια, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, τα κινησιολογικά πρότυπα, που αναπτύσσονται ακόμα από την εμβρυϊκή ζωή, καθιστούν πιο εύκολη για το παιδί τη διαμόρφωση της αντίληψης του εαυτού του και των «άλλων», καθώς και τη διάκριση του εγώ από τη μη – εγώ. Οι κινήσεις αυτές αναπτύσσονται και αναδιαμορφώνονται κατά τη διάρκεια του χρόνου και έτσι το πιπίλισμα που σταδιακά μετατρέπεται σε μάσημα και το μπουσούλισμα που σταδιακά μετατρέπεται περπάτημα, έχουν ως αποτέλεσμα την αυτονομία του βρέφους και το διαχωρισμό του εαυτού του από τον άλλο, αλλά ταυτόχρονα και την παρουσία του περιβάλλοντος στην εμπειρία του. Με αυτό τον τρόπο το βρέφος μαθαίνει για τον εαυτό του και για τον κόσμο.

Είναι δεδομένο λοιπόν ότι τα παιδιά έχουν μια έμφυτη ανάγκη για κίνηση και φυσική δραστηριότητα καθώς και την ανάγκη να εκφράζουν τα συναισθήματά τους μέσω της κίνησης. Αυτό είναι εμφανές από τις αυθόρμητες χορευτικές τους αντιδράσεις όταν βιώνουν κάποια θετικά συναισθήματα. Η έκφραση μέσω της κίνησης αποτελεί για τα παιδιά μια από τις μεγαλύτερες πηγές απελευθέρωσης ενέργειας, καθώς καλύπτουν την ανάγκη που αισθάνονται για να εξερευνήσουν τον κόσμο γύρω τους και θέτουν τις βάσεις για την ανάπτυξη πιο αφηρημένων ιδεών και σύνθετων δεξιοτήτων (Μπουρνέλλη, 2002).

- **Ανάγκη για αγάπη και στοργή**

Κάθε παιδί έχει ανάγκη την ανάπτυξη και διατήρηση μιας σχέσης με τους γονείς του. Εφόσον υπάρχει αυτή η σχέση και είναι υγιής, το παιδί αρχίζει να αντιλαμβάνεται τη δική του προσωπικότητα, τα δικά του όρια και την αξία του.

Η σχέση του με τους γονείς του και έπειτα με τους σημαντικούς άλλους, πρέπει να χαρακτηρίζεται από το συναίσθημα της αποδοχής και της αγάπης., ανεξάρτητα από το φύλο, την εξωτερική εμφάνιση, τις δεξιότητες και την προσωπικότητα του παιδιού. Όταν κάποιο παιδί παρουσιάζει ειδικές δυσκολίες ή αναπηρίες, χρειάζεται μεγαλύτερη προσπάθεια από τους γονείς ώστε να το αποδεχτούν και να το κάνουν να νιώσει στοργή και ασφάλεια. Έτσι, με μια χωρίς όρους αγάπη, το παιδί σταδιακά αποκτά την αίσθηση της ύπαρξής του και αναπτύσσει το ίδιο την εκτίμηση και την αποδοχή για τον εαυτό του.

Για να αναπτυχθεί σωστά και ομαλά ένα παιδί, η προϋπόθεση της αγάπης και της αποδοχής είναι απαραίτητη. Με βάση την εξελικτική ψυχολογία, προκύπτει ότι αυτές οι προϋποθέσεις στηρίζονται στην αμοιβαιότητα, συνεπώς όταν οι γονείς θα δώσουν αγάπη στο παιδί, τότε και οι γονείς θα πάρουν πολλά. Όταν δε συμβαίνει αυτό, παρατηρείται ότι η ανάπτυξη του παιδιού δεν είναι ομαλή και οι σχέσεις γίνονται αδύναμες.

- **Ανάγκη για ελευθερία.**

Το παιδί βρίσκει ανταπόκριση σ' αυτή του την ανάγκη όταν οι γονείς επιτρέπουν και παράλληλα ενισχύουν την προσπάθειά του για ανεξαρτητοποίηση, αρχικά μαθαίνοντάς το να φροντίζει τον εαυτό του σε πράγματα καθημερινής ρουτίνας, όπως το να τρώει και να ντύνεται μόνο του κ.τ.λ. Σύμφωνα με τη Μοντεσσοριανή μέθοδο, που αποτελείται από το «βοήθησέ με να το κάνω μόνος μου», η αγωγή του παιδιού πρέπει να είναι τέτοια ώστε να σέβεται την ανάγκη του για προσωπική ελευθερία, τον ατομικό του ρυθμό και τα ενδιαφέροντά του.

Καθώς μεγαλώνει πρέπει να δίνεται στο παιδί μεγαλύτερη ανεξαρτησία, αλλά παράλληλα και η δυνατότητα να αναλαμβάνει τις ευθύνες των πράξεών του. Αυτό μπορεί να γίνει με την ενθάρρυνση αλλά και με την ικανότητα που θα αποκτήσει να μπορεί να μαθαίνει από τα λάθη και τις εμπειρίες του.

- **Ανάγκη για κοινωνικοποίηση**

Η κοινωνικοποίηση των παιδιών σε όποια ηλικία είναι βασικό συστατικό για μια ομαλή και χαρούμενη ζωή. Η επαφή με το εγγύς κοινωνικό περιβάλλον τους ξεκινά από την πρώτη ανάσα τους στον κόσμο. Είναι όμως αρκετή αυτή η επαφή για την ανάπτυξη σωστού χαρακτήρα και γνώσεων; Μπορεί στην αρχή να είναι επαρκής αλλά με την ανάπτυξη του βρέφους σε παιδί η ανάγκη αναπτύσσεται μαζί του με αποτέλεσμα να θέλει να εξερευνήσει και να έρθει σε επαφή με το περιβάλλον πέρα από αυτό που ήδη γνωρίζει αποκτώντας έτσι επαφή με ένα ευρύτερο φάσμα πληροφοριών και ερεθισμάτων.

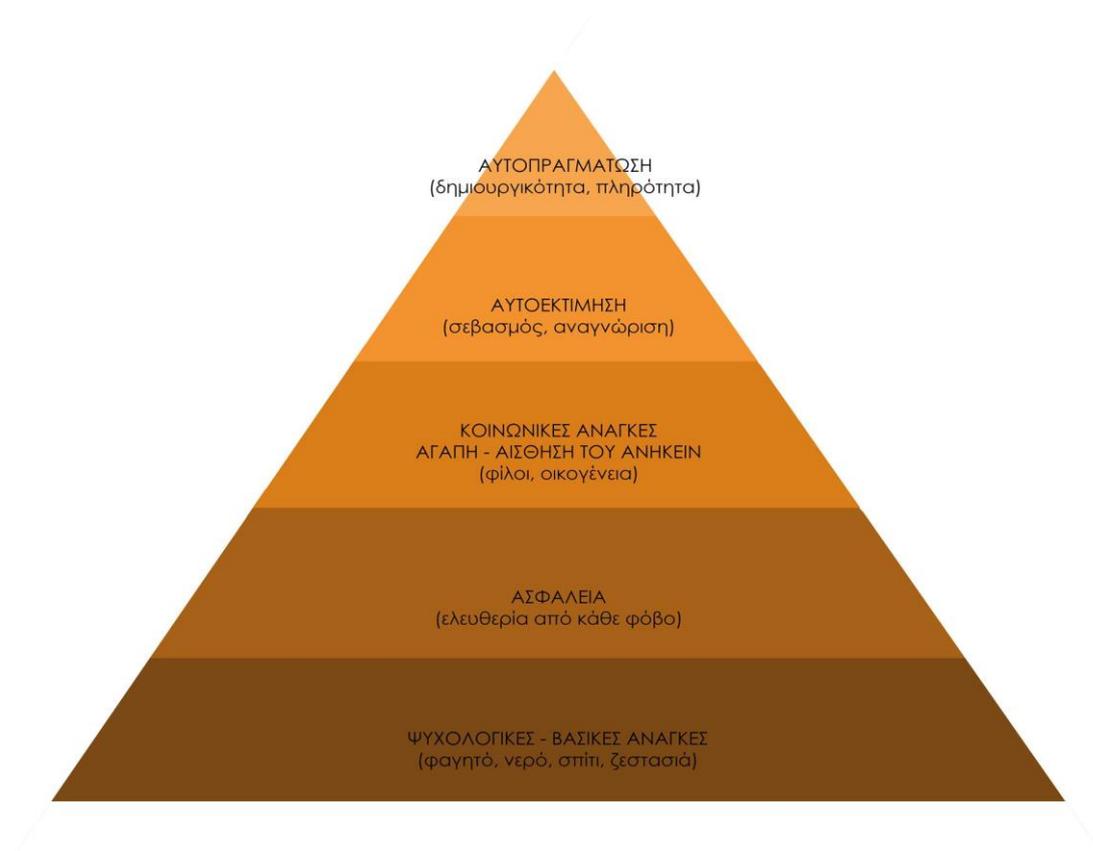
Αυτή η διαδικασία έχει γίνει πιο περίπλοκη και δύσκολη τις τελευταίες δεκαετίες με την ανάπτυξη μεγάλων αστικών κέντρων και την υπεραπασχόληση των γονέων μακριά από τα παιδιά τους, με αποτέλεσμα το παιδί να μην λαμβάνει τα ερεθίσματα που χρειάζεται.

Σε αυτή την επιπλοκή δίνει άμεση λύση ο παιδικός σταθμός. Μέσα σε αυτόν πέρα από την προσφορά κατάλληλων χώρων, με αντικείμενα στο μέγεθος του παιδιού και παιχνίδια που εξάπτουν και πυροδοτούν την φαντασία και την εξερεύνηση, το παιδί έρχεται σε επαφή με άλλα άτομα της ίδιας ηλικίας που το καθένα έχει τον δικό του ξεχωριστό χαρακτήρα και χαρακτηριστικά δίνοντας έτσι τροφή για σκέψη σε νέες εμπειρίες. Ταυτόχρονα μέσα στον χώρο του παιδικού υπάρχουν επαγγελματίες παιδαγωγοί οι οποίοι βοηθούν στην σωστή γνωστική και ψυχολογική ανάπτυξη του παιδιού δίνοντάς του τα απαραίτητα εφόδια ως βάση στην αναπτυσσόμενη πυραμίδα του χαρακτήρα του. Επιπροσθέτως ανεξάρτητα από το κοινωνικό και οικονομικό του υπόβαθρο το κάθε παιδί έχει την ίδια αντιμετώπιση και τις ίδιες ευκαιρίες με τα υπόλοιπα μαθαίνοντας έτσι την έννοια της ισότητας και του αλληλοσεβασμού μέσα στην μικρή τους κοινωνία. Ως απόρροια λοιπόν στα συνεχή ερεθίσματα του παιδικού σταθμού η κοινωνική ανάγκη του παιδιού ικανοποιείται και μεταβάλλεται σε κοινωνικούς δεσμούς που θα το βοηθήσουν να αναπτυχθεί σε έναν συνειδητοποιημένο ενήλικα.

Κι άλλες ανάγκες, πιο ειδικές, όπως:

- ανάγκη για ψυχαγωγία
- ανάγκη για σχέδιο
- ανάγκη για χειροτεχνική απασχόληση
- ανάγκη για παιχνίδι
- ανάγκη για μίμηση
- ανάγκη για άσκηση της φαντασίας και της νόησης
- ανάγκη της εκτίμησης και του σεβασμού των άλλων.

Κι ακόμα άλλες ανάγκες συνειδητές ή όχι που τα ιδρύματα προσχολικής αγωγής έρχονται να καλύψουν. Αν το πετύχουν, τότε προετοιμάζουν για την αυριανή κοινωνία τον άριστο πολίτη (Piaget, 2001).

ΣΧΗΜΑ 1: Ιεραρχία αναγκών σύμφωνα με τον Maslow

1.3. Τα αναπτυξιακά ορόσημα της βρεφονηπιακής ηλικίας

Από τη γέννηση του παιδιού έως και το 5^ο έτος του ξεκινούν να αναπτύσσονται και να εξελίσσονται τα πιο σημαντικά στάδια ανάπτυξης που θα σηματοδοτήσουν την εξέλιξη του παιδιού σε διάφορους τομείς στη μετέπειτα ζωή του. Αυτά τα στάδια ανάπτυξης αφορούν τον συναισθηματικό, οπτικοκινητικό, γλωσσικό, γνωστικό και κοινωνικό τομέα.

Τα αναπτυξιακά στάδια δεν εμφανίζουν τον ίδιο ακριβώς βαθμό ανάπτυξης σε όλα τα παιδιά, καθώς το κάθε παιδί έχει το δικό του ρυθμό ανάπτυξης. Οι ηλικίες που αναφέρονται παρακάτω είναι ενδεικτικές όσον αφορά την κατά μέσο όρο εκδήλωση των αντίστοιχων χαρακτηριστικών.

Με τον όρο ανάπτυξη του παιδιού αναφερόμαστε στην ικανότητα του να μπορεί να κάνει πιο σύνθετα πράγματα καθώς μεγαλώνει. Οι αναπτυξιακές δεξιότητες είναι:

- **Αδρή κινητικότητα:** χρησιμοποιεί μυϊκές ομάδες για να τρέξει, να κάτσει, να σταθεί, να περπατήσει, να κρατήσει την ισορροπία του και να αλλάξει θέσεις.
- **Λεπτή κινητικότητα:** χρησιμοποιεί τα χέρια του για να επεξεργαστεί αντικείμενα, να φάει, να ζωγραφίσει, να παίξει.
- **Γλώσσα:** μιλάει, χρησιμοποιεί τη γλώσσα του σώματος και κάνει διάφορες χειρονομίες για να ζητήσει κάτι που θέλει να κάνουμε, επικοινωνεί και κατανοεί αυτά που λένε οι άλλοι.
- **Γνωστικός τομέας:** μνήμη, μάθηση, κατανόηση, επίλυση προβλημάτων, αιτιολόγηση.
- **Κοινωνικότητα:** επικοινωνεί με άλλα άτομα και κυρίως με την οικογένεια του, συνεργάζεται και ανταποκρίνεται στα συναισθήματα των άλλων.

Οι αναπτυξιολόγοι αναφέρονται για κάποια «αναπτυξιακά ορόσημα», ένα σύνολο δεξιοτήτων που μπορούν να εκτελέσουν τα παιδιά ανάλογα με το στάδιο ανάπτυξης που βρίσκονται. Τα αναπτυξιακά αυτά ορόσημα μπορούν να βοηθήσουν έναν παιδίατρο να ελέγξει την ανάπτυξη ενός παιδιού. Ωστόσο, η ηλικία που κάποιο παιδί

αναπτύσσει αυτές τις δεξιότητες μπορεί να ποικίλει γιατί, όπως αναφέραμε και παραπάνω, το κάθε παιδί έχει τους δικούς του ρυθμούς και είναι μοναδικό.

1.3.1. Από 0 έως 1 έτους

1 μηνός

Ορόσημα κίνησης:

- Κάνει σπασμωδικές και τρεμάμενες κινήσεις με τον βραχίονα
- Φέρνει τα χέρια του στο ύψος των ματιών και του στόματος του
- Κουνάει το κεφάλι του αριστερά και δεξιά όταν είναι μπρούμυτα
- Το κεφάλι του πέφτει αν δεν στηρίζεται
- Κλείνει τα χέρια του σε μπουνιά
- Έχει έντονα τα αντανακλαστικά της κίνησης (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

Ορόσημα ακοής και όρασης:

- Μπορεί να εστιάσει σε απόσταση 20 -30 cm
- Προτιμάει τα ασπρόμαυρα σχέδια ή αυτά που έχουν μεγάλη χρωματική αντίθεση
- Προτιμάει το ανθρώπινο πρόσωπο
- Η ακοή του έχει αναπτυχθεί πλήρως
- Αναγνωρίζει κάποιους ήχους
- Γυρίζει το κεφάλι του προς κάποιους γνώριμους ήχους ή φωνές (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

Ορόσημα αφής και όσφρησης:

- Προτιμά τις γλυκές μυρωδιές και αποφεύγει τις πικρές ή όξινες
- Αναγνωρίζει τη μυρωδιά του μητρικού γάλακτος
- Προτιμά τις μαλακές αισθήσεις

- Δεν του αρέσει η απότομη αρπαγή

3 μηνών

Ορόσημα κίνησης:

- Σηκώνει το κεφάλι και το στήθος όταν είναι μπρούμυτα
- Στηρίζει το πάνω μέρος του σώματος του στα χέρια του όταν είναι μπρούμυτα
- Τεντώνει τα χέρια του και κλωτσάει όταν είναι ανάσκελα και μπρούμυτα
- Ανοίγει και κλείνει τα χέρια του
- Βάζει τα χέρια του στο στόμα του
- Πιάνει και κουνάει παιχνίδια παλάμης (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

Ορόσημα όρασης και ακοής:

- Παρατηρεί επίμονα τα πρόσωπα
- Παρακολουθεί κινούμενα αντικείμενα
- Αναγνωρίζει οικεία πρόσωπα και αντικείμενα από απόσταση
- Συντονίζει μάτια και χέρια
- Χαμογελάει στη φωνή της μητέρας του
- Αρχίζει να βαβίζει
- Μιμείται κάποιους ήχους

Συναισθηματικά και κοινωνικά ορόσημα:

- Αναπτύσσει κοινωνικό χαμόγελο
- Απολαμβάνει το παιχνίδι με άλλα άτομα και κλαίει όταν σταματήσει
- Γίνεται πιο επικοινωνιακό και εκφραστικό με το πρόσωπο και το σώμα του
- Μιμείται κινήσεις και εκφράσεις του προσώπου

7 μηνών

Ορόσημα κίνησης:

- Στηρίζει όλο το βάρος του στα πόδια του
- Φτάνει ένα αντικείμενο με το ένα χέρι

- Μεταφέρει ένα αντικείμενο από το ένα στο άλλο χέρι
- Αρπάζει κινούμενα αντικείμενα με μεγαλύτερη ευκολία

Ορόσημα όρασης:

- Αναπτύσσεται πλήρως η όραση των χρωμάτων
- Ωριμάζει η όραση σε απόσταση

Γλωσσικά ορόσημα:

- Ανταποκρίνεται το όνομα του
- Αρχίζει να ανταποκρίνεται στο όχι
- Διαχωρίζει τα συναισθήματα ανάλογα με τον τόνο της φωνής
- Χρησιμοποιεί τη φωνή του για να εκφράσει την ικανοποίηση ή την δυσαρέσκεια του
- Βαβίζει συνεχόμενα διάφορα σύμφωνα

Γνωστικά ορόσημα:

- Βρίσκει ένα μερικώς κρυμμένο αντικείμενο
- Εξερευνά με τα χέρια και το στόμα
- Παλεύει να φτάσει ένα αντικείμενο που είναι έξω από το πεδίο του

Κοινωνικά και συναισθηματικά ορόσημα:

- Απολαμβάνει το κοινωνικό παιχνίδι
- Ενδιαφέρεται για τα είδωλα στον καθρέφτη
- Ανταποκρίνεται στις συναισθηματικές αντιδράσεις των άλλων

12 μηνών

Ορόσημα κίνησης:

- Κάθεται χωρίς βοήθεια
- Κάθεται και τοποθετεί τα χέρια του στα γόνατα του
- Μεταβαίνει από την καθιστή θέση σε θέση μπρούμυτα
- Τραβάει το σώμα του για να σηκωθεί

- Περπατάει στηριζόμενο κάποιες φορές σε έπιπλα
- Στέκεται στιγμιαία χωρίς βοήθεια
- Μπορεί να κάνει 2-3 βήματα χωρίς βοήθεια (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

Ορόσημα λεπτής κινητικότητας:

- Χτυπάει 2 κύβους μαζί
- Βάζει και βγάζει αντικείμενα στην καρότσα ενός φορτηγού
- Αφήνει εκούσια τα αντικείμενα
- Δείχνει με τον δείκτη
- Προσπαθεί να μιμηθεί μια μουτζούρα

Γλωσσικά ορόσημα:

- Παρατηρεί πολύ προσεκτικά την ομιλία
- Ανταποκρίνεται σε απλές εντολές
- Ανταποκρίνεται στο όχι
- Λέει “μαμμά” και “μαμά”
- Προσπαθεί να μιμηθεί λέξεις

Γνωστικά ορόσημα:

- Εξερευνά τα αντικείμενα με διάφορους τρόπους (τα κουνάει, τα χτυπάει, τα πετάει)
- Βρίσκει κρυμμένα αντικείμενα με ευκολία
- Μιμείται χειρονομίες
- Αρχίζει να χρησιμοποιεί αντικείμενα με το σωστό τρόπο (πίνει με το ποτήρι, βουρτσίζει τα μαλλιά του, πληκτρολογεί έναν αριθμό στο τηλέφωνο, ακούει τον συνομιλητή στο ακουστικό) (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

Κοινωνικά και συναισθηματικά ορόσημα:

- Είναι ντροπαλό ή αγχωμένο με τους ξένους
- Κλαίει όταν φεύγει η μαμά ή ο μπαμπάς

- Απολαμβάνει όταν οι άλλοι παίζουν μαζί του ένα παιχνίδι του
- Δείχνει ιδιαίτερη προτίμηση σε πρόσωπα ή παιχνίδια
- Εμφανίζει φόβο σε ορισμένες καταστάσεις
- Προτιμά τη μαμά του ή το πρόσωπο που το φροντίζει σε σχέση με άλλα πρόσωπα
- Επαναλαμβάνει ήχους ή χειρονομίες για να τραβήξει την προσοχή
- Τρώει με τα χέρια
- Τεντώνει το χέρι ή το πόδι του κατά τη διάρκεια της ένδυσης (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

18 μηνών

Ορόσημα κίνησης:

- Τραβάει, σπρώχνει και ρίχνει κάτω πράγματα
- Βγάζει το καπέλο του, τις κάλτσες ή τα γάντια του
- Ξεφυλλίζει ένα βιβλίο
- Κουβαλάει ένα παιχνίδι
- Μουτζουρώνει το χαρτί με μπογιές
- Περπατάει χωρίς βοήθεια
- Τρέχει κοιτάζοντας το πάτωμα (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

Αισθητηριακά και γνωστικά ορόσημα:

- Αναγνωρίζει ένα αντικείμενο που απεικονίζεται σε ένα βιβλίο
- Γελάει με αστείες πράξεις
- Ψάχνει για αντικείμενα, που δεν βρίσκονται στο οπτικό του πεδίο
- Βάζει ένα στρογγυλό καπάκι σε ένα στρογγυλό δοχείο
- Ακολουθεί απλές εντολές
- Λύνει προβλήματα προσπαθώντας και αναγνωρίζοντας το λάθος του (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

Γλωσσικά ορόσημα:

- Λέει 8-10 λέξεις που είναι κατανοητές από τους άλλους
- Κοιτάζει το άτομο που του μιλάει
- Ζητάει συγκεκριμένα τον πατέρα ή την μητέρα του
- Χρησιμοποιεί τις λέξεις “γεια”, “αντίο”, “παρακαλώ”, ύστερα απο υπενθύμιση
- Εναντιώνεται όταν είναι νευριασμένο
- Ζητάει κάτι δείχνοντας ή λέγοντας μόνο μια λέξη
- Αγχώνεται όταν αποχωρίζεται τους γονείς του
- Αναζητά την προσοχή
- Παίζει μόνο του στο πάτωμα
- Μαλώνει με άλλα παιδιά για τα παιχνίδια
- Αναγνωρίζει τον εαυτό του στον καθρέφτη ή σε φωτογραφίες
- Συμπεριφέρεται εγωιστικά κάποιες φορές (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

1.3.2. 2 ετών

Το βρέφος μπαίνοντας στο 2^ο έτος ζωής μπορεί πια να σέρνεται ζωνηρά, να περπατά και να μιλάει.

Ορόσημα κίνησης:

- Περπατάει μόνο του
- Σέρνει πίσω του παιχνίδια καθώς περπατάει
- Αρχίζει να τρέχει
- Κλωτσάει μπάλα
- Στέκεται στα δάχτυλα του
- Ανεβαίνει και κατεβαίνει από έπιπλα χωρίς βοήθεια
- Ανεβαίνει και κατεβαίνει σκάλα με βοήθεια (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

Ορόσημα κίνησης γεριών και δακτύλων:

- Μουτζουρώνει αυθόρμητα
- Αναποδογυρίζει ένα δοχείο για να αδειάσει το περιεχόμενο του
- Χτίζει πύργο με 4 ή και περισσότερους κύβους
- Μπορεί να χρησιμοποιεί το ένα χέρι πιο συχνά από το άλλο (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

Γνωστικά ορόσημα:

- Βρίσκει αντικείμενα που είναι κρυμμένα
- Κατηγοριοποιεί σε χρώματα και σχήματα
- Ξεκινάει το συμβολικό παιχνίδι

Γλωσσικά ορόσημα:

- Δείχνει ένα αντικείμενο ή μια εικόνα αφού του το ονοματίσει κάποιος
- Αναγνωρίζει τα ονόματα από οικεία πρόσωπα, αντικείμενα και μέρη του σώματος
- Λέει αρκετές λέξεις (10-15 από 18 μηνών)
- Χρησιμοποιεί απλές φράσεις
- Χρησιμοποιεί προτάσεις 2-4 λέξεων
- Ακολουθεί απλές εντολές
- Επαναλαμβάνει λέξεις που έχει ακούσει σε μια συζήτηση (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

Κοινωνικά και συναισθηματικά ορόσημα:

- Μιμείται τη συμπεριφορά άλλων και ιδιαίτερα των ενηλίκων και των μεγαλύτερων παιδιών
- Αντιλαμβάνεται ότι είναι ένα άτομο ξεχωριστό από τους υπόλοιπους
- Χαίρεται όταν συναναστρέφεται με άλλα παιδιά
- Θέλει να είναι ανεξάρτητο

- Το άγχος αποχωρισμού είναι μεγαλύτερο μέχρι το 1^ο εξάμηνο, ενώ μετά αρχίζει να υποχωρεί

1.3.3. 3 ετών

Το βρέφος σιγά σιγά αρχίζει να μεταμορφώνεται σε μικρό παιδί. Οι αλλαγές στο σώμα και στο μυαλό του είναι όλο και περισσότερες μέρα με τη μέρα και οι εκπλήξεις για τους γονείς είναι καθημερινές και πολύ ευχάριστες.

Ορόσημα κίνησης:

- Τρώει μόνο του (αν και κάποιες φορές λερώνεται)
- Ανοίγει την πόρτα
- Κρατάει το ποτήρι με το ένα χέρι
- Κρατάει ικανοποιητικά την μπογιά με το χέρι του
- Πλένει και στεγνώνει τα χέρια του μόνο του
- Μπορεί να διπλώσει ένα κομμάτι χαρτί αν του δείξουμε τον τρόπο
- Χτίζει πύργο με τουβλάκια
- Μπορεί να πετάξει μια μπάλα πάνω από το κεφάλι του
- Προσπαθεί να πιάσει μια μπάλα που πετάμε προς το μέρος του
- Βάζει τα παπούτσια του (δε δένει ακόμη τα κορδόνια)
- Ντύνεται με βοήθεια
- Χρειάζεται ορισμένες φορές βοήθεια για να πάει τουαλέτα
- Ανεβαίνει τα σκαλοπάτια εναλλάσσοντας τα πόδια του
- Μπορεί να περπατήσει στα δάχτυλα, αν του δείξουμε πώς να το κάνει
- Περπατάει σε ευθεία γραμμή
- Κλωτσάει ευθεία μια μπάλα
- Πηδάει και με τα δύο πόδια
- Κάνει πετάλι στο τρίκυκλο (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

Αισθητηριακά και γνωστικά ορόσημα:

- Αναγνωρίζει ήχους του περιβάλλοντος
- Θυμάται τι συνέβη χθες
- Συγκεντρώνει την προσοχή του σε κάτι για περίπου 3 λεπτά
- Ξέρει τι μπορεί να φάει και τι όχι
- Γνωρίζει ορισμένους αριθμούς αλλά όχι πάντα με τη σωστή σειρά
- Ξέρει που ανήκουν τα διάφορα αντικείμενα
- Αντιλαμβάνεται την έννοια του “1”
- Κατανοεί τι σημαίνει “τώρα”, “σύντομα”, “αργότερα”
- Προσποιείται ότι ένα αντικείμενο είναι κάτι άλλο (συμβολικό παιχνίδι)
- Γελάει με αστεία γεγονότα
- Ξεφυλλίζει ένα βιβλίο μόνο του
- Ταυτίζει την εικόνα ενός αντικειμένου με το αντικείμενο
- Κατηγοριοποιεί τα αντικείμενα
- Μετράει 2-3 αντικείμενα
- Αποφεύγει πηγές κινδύνου (π.χ. ζεστός φούρνος)
- Ακολουθεί απλές εντολές (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

Γλωσσικά και κοινωνικά ορόσημα:

- Σχηματίζει φράσεις 3-5 λέξεων
- Θέτει σύντομες ερωτήσεις
- Χρησιμοποιεί τον πληθυντικό αριθμό
- Ονοματίζει τουλάχιστον 10 οικεία αντικείμενα
- Επαναλαμβάνει απλά τραγούδια
- Ονομάζει σωστά τουλάχιστον 1 χρώμα
- Μιμείται τις δουλειές του σπιτιού και βοηθάει σε απλές δουλειές
- Ζητάει να πάει τουαλέτα, σχεδόν όλες τις φορές που το χρειάζεται
- Απολαμβάνει να του διαβάζουν βιβλία και ιστορίες
- Προσπαθεί να κάνει τους άλλους να γελάσουν
- Νιώθει ντροπή όταν το συλλαμβάνουν να κάνει κάτι “κακό”
- Παίζει αυθόρμητα με 2-3 παιδιά σε μια ομάδα

- Αναθέτει ρόλους όταν παίζει συμβολικό παιχνίδι
- Ξέρει το όνομα και το επίθετο του
- Κατανοεί τις προσωπικές ανωνυμίες “εγώ”, “εσύ”, “αυτός”, “αυτή”
- Απαντά σωστά όταν το ρωτούν αν είναι αγόρι ή κορίτσι (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

1.3.4. 4 ετών

Το παιδί μπαίνοντας στο 4^ο έτος ζωής του έχει να επιδείξει πολλά νέα κατορθώματα. Είναι πια ένα ανεξάρτητο άτομο και είναι σε θέση να επικοινωνεί με τον κόσμο γύρω του.

Ορόσημα κίνησης:

- Τρώει μόνο του
- Προσπαθεί να χρησιμοποιήσει το πιρούνι
- Κρατάει σωστά το μολύβι
- Προσπαθεί να γράψει το όνομα του
- Ζωγραφίζει ένα κύκλο
- Ζωγραφίζει ένα πρόσωπο
- Προσπαθεί να κόψει ένα χαρτί με το ψαλίδι
- Μερικές φορές ξεκουμπώνει κουμπιά
- Ξεντύνεται μόνο του όταν τα ρούχα του έχουν απλά κουμπώματα
- Βουρτσίζει τα δόντια του με βοήθεια
- Χτίζει πύργο με 7-9 τουβλάκια
- Συναρμολογεί παζλ με 4-12 κομμάτια
- Ρίχνει νερό από μια μικρή κανάτα
- Πάει μόνο του τουαλέτα
- Πιάνει μια μπάλα που αναπηδά (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

Αισθητηριακά και γνωστικά ορόσημα:

- Αναγνωρίζει το κόκκινο, το κίτρινο και το μπλε
- Καταλαβαίνει πότε είναι η σειρά του να κάνει κάτι χωρίς να του το υπενθυμίσουμε
- Κατανοεί τις έννοιες “ψηλό”, “κοντό”, “μεγάλο”, “μικρό”
- Θέλει να μάθει τι θα συμβεί μετά
- Ταξινομεί αντικείμενα ανάλογα με το χρώμα και το μέγεθος
- Ακολουθεί τριπλή εντολή
- Διαχωρίζει τον πραγματικό από τον φανταστικό κόσμο
- Αναγνωρίζει καταστάσεις που μπορεί να προκαλέσουν χαρά, λύπη ή θυμό
(Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

Γλωσσικά και κοινωνικά ορόσημα:

- Διαθέτει πλούσιο λεξιλόγιο και χρησιμοποιεί τους γραμματικούς κανόνες σωστά
- Απολαμβάνει να μουρμουράει και να φτιάχνει δικές του λέξεις
- Χρησιμοποιεί τις οριστικές αντωνυμίες
- Θέτει ευθείες ερωτήσεις
- Ρωτάει συχνά “γιατί” και “πως”
- Αντιλαμβάνεται την έννοια “δίπλα στο”
- Αποχωρίζεται τους γονείς του για σύντομο χρονικό διάστημα χωρίς να κλαίει
- Προσποιείται ότι παίζει με φανταστικά αντικείμενα
- Συχνά συνεργάζεται με άλλα παιδάκια
- Αλλάζει τους κανόνες του παιχνιδιού
- Προσπαθεί να κάνει διαπραγματεύσεις
- Μοιράζεται τα πράγματα του με άλλα παιδιά
- Του αρέσει το κρυφό και το κνηγητό

- Του αρέσει να κάνει πράγματα για τον εαυτό του
- Γνωρίζει την ηλικία του και την πόλη όπου κατοικεί
- Συμπεριφέρεται στην κούκλα ή το αρκουδάκι του σαν να νοιώθει και να σκέφτεται (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

1.3.5. 5 ετών

Στα 5 του χρόνια πλέον, το παιδί, έχει εξελιχθεί σε ένα δραστήριο και ενεργητικό νήπιο με πολύ φαντασία και φανερά αυξημένες κινητικές και γλωσσικές δεξιότητες.

Ορόσημα κίνησης:

- Στέκεται στο ένα πόδι για περισσότερο από 10 δευτερόλεπτα
- Χοροπηδάει
- Κάνει κούνια και σκαρφαλώνει

Ορόσημα κίνησης γεριών και δακτύλων:

- Αντιγράφει τρίγωνα και άλλα γεωμετρικά σχήματα
- Ζωγραφίζει παιδάκι με σώμα
- Γράφει κάποια γράμματα
- Ντύνεται και ξεντύνεται χωρίς βοήθεια
- Χρησιμοποιεί κουτάλι, πιρούνι και κάποιες φορές το μαχαίρι
- Πάει στην τουαλέτα μόνο του

Γνωστικά ορόσημα:

- Μπορεί να μετρήσει 10 ή και περισσότερα αντικείμενα
- Αναγνωρίζει και ονοματίζει σωστά 4 χρώματα
- Αντιλαμβάνεται καλύτερα την έννοια του χώρου
- Γνωρίζει πληροφορίες για τα πράγματα που χρησιμοποιούμε καθημερινά στο σπίτι (χρήματα, ηλεκτρικές συσκευές, τρόφιμα) (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

Κοινωνικά και συναισθηματικά ορόσημα:

- Θέλει να ευχαριστεί τους φίλους του
- Θέλει να μοιάσει στους φίλους του
- Του αρέσει να τραγουδάει, να χορεύει και να είναι δραστήριο
- Μπορεί να διαχωρίσει τη φαντασία από την πραγματικότητα
- Κάποιες φορές είναι απαιτητικό (Αμερικανική Παιδιατρική Ακαδημία, 2000)

Κεφάλαιο 2

Παιδί και βρεφονηπιακός σταθμός

2.1. Η αξία της προσχολικής αγωγής για τα παιδιά

Το παιδί αφομοιώνει τις νέες γνώσεις και επιδεξιότητες, διαμορφώνει τις ικανότητές του, όχι δεχόμενα παθητικά την επίδραση του παιδαγωγού, αλλά ενεργητικά μέσα από τις μορφές της παιδικής δραστηριότητας.

Είναι αναγκαίο να οργανωθεί σωστά αυτή η δραστηριότητα, να πλουτίζεται το περιεχόμενό της και να δίνονται οι αναγκαίες κατευθύνσεις για τη λύση των παιδαγωγικών προβλημάτων. Για να έχει αποτέλεσμα η παιδαγωγική επίδραση, δεν πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν οι ατομικές ψυχοφυσιολογικές ιδιομορφίες του παιδιού και της ηλικίας του, καθώς και οι κλίσεις και τα ενδιαφέροντά του.

Η αγωγή αυτή δεν μπορεί να δοθεί μέσα στην οικογένεια όσο ευνοϊκές και αν είναι οι συνθήκες, γιατί αφ' ενός απαιτείται πολύπλευρη κατεύθυνση στη διαπαιδαγώγηση του παιδιού από τους γονείς, και αφ' ετέρου είναι απαραίτητη η ύπαρξη συνομηλίκων για να ζήσει ολοκληρωμένα την παιδική του ηλικία και να αναπτυχτεί κανονικά.

Έτσι, από παιδαγωγική άποψη αναγκαία είναι η φοίτηση των παιδιών σε προσχολικά κέντρα αγωγής όπου θα παρέχεται ουσιαστική και οργανωμένη αγωγή.

Εκεί το παιδί θα προετοιμαστεί κατάλληλα ώστε εύκολα να ενταχθεί στην ομάδα, να αφομοιώσει τους κανόνες συμπεριφοράς και να αναπτύξει αμοιβαίες σχέσεις με τα άλλα παιδιά. Ακόμη θα δεχθεί ερεθίσματα για την ανάπτυξη της νόησης, της φαντασίας, της αντίληψης, την κατάκτηση του λόγου, την ανάπτυξη της ικανότητας προσανατολισμού στο χώρο και στο χρόνο.

Θα βοηθηθεί να ξεπεράσει τυχόν διακρίσεις, την ανισότητα των δύο φύλλων, θα εξοικειωθεί με τους δημοκρατικούς θεσμούς και τη δημοκρατική διαδικασία, την αγάπη, την ειρήνη και τη φιλία ανάμεσα στους λαούς.

Θα μάθει να αγαπά τη δημιουργική και κοινωνικά χρήσιμη εργασία. Σύμφωνα με τον Piaget, (2001), η προσχολική αγωγή παίζει μεγάλο ρόλο στην ομαλή ένταξη του παιδιού στο βασικό σχολείο. Κι αυτό γιατί το παιδί που μπαίνει στην πρώτη τάξη πρέπει να έχει ορισμένο απόθεμα γνώσεων για τον γύρω κόσμο, για τα φαινόμενα της έμψυχης και άψυχης φύσης, για τα αντικείμενα και τις ιδιότητές τους, τους ανθρώπους και τη δουλειά τους καθώς και άλλες πλευρές της κοινωνικής ζωής, όπως «τι είναι καλό και τι άσχημο», που στο σχολείο θα το βοηθήσουν να αφομοιώσει τη συστηματοποιημένη γνώση. Επίσης προετοιμάζει τα παιδιά ψυχολογικά για το σχολείο, για την ένταξή του στη μαθητική ομάδα, να βρει τη θέση του σε αυτή και να πάρει μέρος στην κοινή δραστηριότητα.

Παιδί που δεν έχει παρακολουθήσει προσχολικό ίδρυμα βρίσκεται σε δυσμενέστερη θέση καθώς είναι υποχρεωμένο πέρα από τις καθαρά γνωστικές απαιτήσεις του σχολείου, να ανταποκριθεί και στις απαιτήσεις ενός προγράμματος και δραστηριοτήτων που αποτελούν πρωτόγνωρη εμπειρία για αυτό.

2.2. Η είσοδος στον βρεφονηπιακό σταθμό

Οι συνθήκες που επικρατούν στην κοινωνία τη σήμερον ημέρα με την εργασία της μητέρας αλλά και τα εκτεταμένα ωράρια γενικότερα και των δυο γονιών έχουν συνθέσει ένα γόνιμο περιβάλλον για την ανάπτυξη όλο και περισσότερο των βρεφονηπιακών σταθμών ή άλλων κέντρων φύλαξης των παιδιών. Αυτά όχι μόνο βοηθούν τους γονείς στην καθημερινότητα τους αλλά ταυτόχρονα δίνουν πολλές διαφορετικές ευκαιρίες στο ίδιο το παιδί για την ανάπτυξη του με αποτέλεσμα το κέρδος από όλα τα μέλη της οικογένειας.

Αναφερόμενοι αρχικά στα διαφορετικά κέντρα φύλαξης των παιδιών θα πρέπει να επισημάνουμε πως η ύπαρξη τους είναι περισσότερο αναπτυγμένη στις χώρες του εξωτερικού και όχι στην δικιά μας. Η πρακτική αυτή είναι η δυνατότητα φροντίδας παιδιών σε άλλα σπίτια. Σε αυτή την περίπτωση λόγω της ιδιωτικότητας που περιβάλλει τη φύση του σπιτιού δεν γνωρίζονται πολλά πράγματα και γι' αυτό το λόγο δεν υπάρχουν συγκρίσιμες πληροφορίες. Αυτό που είναι γνωστό είναι πως με τον ένα ή τον άλλο τρόπο υπάρχει μια ρουτίνα η οποία θυμίζει την καθημερινότητα του σπιτιού καθώς και ότι το παιδί μπορεί να μην φέρει στον ίδιο βαθμό την αντίσταση που συνηθίζεται όταν συμμετέχει για πρώτη φορά σε βρεφονηπιακό σταθμό, καθώς ο χώρος του σπιτιού το βοηθά να εγκλιματιστεί και αφομοιώσει το περιβάλλον του πολύ πιο γρήγορα. Την ίδια στιγμή όμως το παιδί μπορεί να έρχεται σε επαφή με λιγότερα παιδιά της ηλικίας του πράγμα που αποτελεί μειονέκτημα. Σε πολλές χώρες οι Αρχές παραχωρούν άδειες σε οικογένειες που πραγματοποιούν φύλαξη παιδιών στο σπίτι τους εφόσον βέβαια πληρούν κάποιες προϋποθέσεις. Ωστόσο αυτό παραβιάζεται συχνά με αποτέλεσμα να μην γνωρίζεται από τους γονείς αν υπάρχει σωστή ποιότητα φροντίδας. Επίσης τις περισσότερες φορές οι ενήλικες τέτοιων προγραμμάτων δεν είναι επαγγελματικά καταρτισμένοι ώστε να γνωρίζουν τις δυνατότητες των παιδιών και των ηλικιών τους με αποτέλεσμα την λανθασμένη επικοινωνία μαζί τους.

Στην περίπτωση των βρεφονηπιακών σταθμών η ποιότητα φροντίδας είναι πιο εμφανής και συγκρίσιμη καθώς υπάρχουν όροι και προϋποθέσεις που κάθε κέντρο πρέπει να πληροί για να μπορεί να λειτουργήσει. Το τι μορφή και τι

πρόγραμμα ακολουθεί ο κάθε βρεφονηπιακός σταθμός εξαρτάται κυρίως από τους τρόπους διαπαιδαγώγησης που έχει υιοθετήσει. Με αυτό τον τρόπο μπορούμε να έχουμε σταθμούς οι οποίοι δίνουν περισσότερη βάση στην κοινωνική ανάπτυξη ή αντίθετα στην περισσότερη πειθαρχία ανάλογα πάντα με το πρόγραμμα που έχουν επιλέξει να ακολουθήσουν. Η επιλογή παιδικού σταθμού εξαρτάται κατά κύριο λόγο από τον γονιό και την εκπαιδευτική του προτίμηση.

Πέρα όμως από το πρόγραμμα του κάθε σταθμού ξεχωριστά το παιδί λαμβάνει βασικά κοινά εφόδια από την συγκεκριμένη εμπειρία του. Μεγάλης σημασίας είναι το επαγγελματικά καταρτισμένο προσωπικό το οποίο γνωρίζει πώς να μεταδώσει καινούργια γνώση στο παιδί και ταυτόχρονα γνωρίζει πώς να αντιμετωπίσει καταστάσεις οι οποίες δημιουργούν άγχος ή και προβλήματα μεταξύ των παιδιών ή μεταξύ του παιδιού και των γονιών.

Βασικό παράδειγμα διαταραχής στην προσωπικότητα του παιδιού είναι το άγχος που θα βιώσει το ίδιο το παιδί (αλλά πολλές φορές και ο γονιός) κατά τον αποχωρισμό τις πρώτες μέρες επαφής του με τον βρεφονηπιακό σταθμό. Πολλοί γονείς, αν όχι οι περισσότεροι, περιγράφουν τις πρώτες μέρες στον σταθμό ως «εφιαλτικές» καθώς η διάθεση και ο χαρακτήρας του παιδιού αλλάζουν δραματικά. Η επαφή με το καινούργιο περιβάλλον και η επαφή με τα νέα άτομα, είτε αυτά αντανακλούν το πρόσωπο της δασκάλας είτε τα πρόσωπα των παιδιών, γίνεται εμφανής έμμεσα μέσω χαρακτηριστικών που μπορεί να υιοθετήσει το παιδί τα οποία πρωτίτερα μπορεί να μην υπήρχαν διόλου. Αυτά τα χαρακτηριστικά είναι συνήθως η έλλειψη όρεξης στο φαγητό, η μελαγχολία αλλά και η συχνότερη αναζήτηση αγκαλιάς για να παρηγορηθεί. Πολλές φορές τα παιδιά που μετά το πέρας αρκετού χρονικού διαστήματος αδυνατούν ακόμα να συνηθίσουν στο περιβάλλον του παιδικού σταθμού παρουσιάζουν έμμεσα την δυσκολία που έχουν οι ίδιοι οι γονείς στο να τα αφήσουν να ανεξαρτητοποιηθούν. Στην περίπτωση αυτή για το καλό του παιδιού αλλά και των γονιών πρέπει να υπάρξει ένα σταθερό πρόγραμμα που θα παραπέμπει σε σταθερή ώρα αφύπνισης, πρωινού και άλλων καθημερινών δραστηριοτήτων με τάξη και ηρεμία έτσι ώστε το παιδί να αρχίσει να συνηθίζει στην ιδέα της καθημερινότητας του. Επίσης καλό θα ήταν να υπάρχει κάποιος ελεύθερος

χρόνος ώστε να μπορεί να γίνει και μια συζήτηση, ειδικά στο ξεκίνημα του βρεφονηπιακού σταθμού, σε περίπτωση που το παιδί γκρινιάζει και δεν θέλει να φύγει από το σπίτι. Η συζήτηση, όπως θα αναφερθεί και παρακάτω, είναι βασικός τρόπος επικοινωνίας και ενθάρρυνσης μεταξύ του γονέα και του παιδιού. Την ίδια στιγμή πρέπει να υπάρξει σταθερότητα στις αποφάσεις από την πλευρά του γονιού καθώς αν για παράδειγμα ο γονιός ενδώσει στα παρακάλια και την γκρίνια του παιδιού του και το πάρει στο σπίτι αφού δεν θέλει να παραμείνει στο σταθμό τότε είναι σίγουρο πως αυτό θα γίνει μια μόνιμη συμπεριφορά από την πλευρά του παιδιού. Τέλος η ζεστασιά από την πλευρά του παιδικού και ιδιαίτερα της δασκάλας θα το βοηθήσουν έτσι ώστε να έρθει σε επαφή με τους συμμαθητές του και να αρχίσει να αναπτύσσει την κοινωνικότητα του.

Αν ο ίδιος ο γονιός ξεκινήσει να δείχνει εμπιστοσύνη στον σταθμό και ιδιαίτερα στο πρόσωπο της δασκάλας τότε και το παιδί θα την εμπιστευτεί με αποτέλεσμα την ομαλότερη μετάβαση του από τον χώρο του σπιτιού στον χώρο του βρεφονηπιακού σταθμού. Έτσι το ίδιο το παιδί θα είναι χαρούμενο να πηγαίνει στον παιδικό σταθμό καθώς ανάλογα με τις εμπειρίες και την πρώτη επαφή του με τον χώρο και τους ανθρώπους του θα το λαμβάνει ως ένα χώρο διασκέδασης εκμάθησης και παιχνιδιού.

Πέρα όμως από το άγχος του αποχωρισμού η πρώτη επαφή με τον βρεφονηπιακό σταθμό φέρνει το παιδί αλλά και τους πολλές φορές τρομοκρατημένους γονείς σε επαφή με έναν ακόμα παράγοντα άγχους και αμφιταλάντευσης για το αν πρέπει να στείλουν ή όχι το παιδί τους στον βρεφονηπιακό σταθμό. Αυτός ο παράγοντας είναι οι ασθένειες που μπορεί να προκύψουν από την συχνή επαφή συνομήλικων παιδιών μεταξύ τους αλλά και οι συχνοί τραυματισμοί είτε μέσω ατυχημάτων είτε μέσω τσακωμών μεταξύ των παιδιών.

Είναι λογικό το άγχος από την πλευρά των γονιών για την σωματική ευημερία των παιδιών τους. Πολλές φορές μάλιστα φτάνουν σε σημείο να απομακρύνουν το παιδί από το χώρο του βρεφονηπιακού σταθμού ώστε να μην εκτεθεί σε διάφορους λοιμογόνους παράγοντες. Αυτή η τακτική δεν αποτελεί λύση καθώς

αφαιρείται από το παιδί η ευκαιρία εμπειριών μέσω της κοινωνικής συναναστροφής. Είναι σίγουρο πως το παιδί θα ασθενήσει κατά την παραμονή του στον βρεφονηπιακό σταθμό τουλάχιστον μια φορά. Αυτό δεν αποτελεί απαραίτητα μια αρνητική παράμετρο καθώς με την έκθεση του σε λοιμογόνους παράγοντες το ανοσοποιητικό σύστημα του παιδιού αναπτύσσεται με αποτέλεσμα την καλύτερη αντιμετώπιση ασθενειών σε μεγαλύτερη ηλικία. Εξάλλου μέσω της σωστής εξακολούθησης του προγράμματος εμβολίων αλλά και της παραμονής του άρρωστου παιδιού στο σπίτι μέχρι την ανάρρωσή του, το παιδί μπορεί να κρατήσει την καλή του υγεία και να την επανδρώσει ακόμα περισσότερο.

Σε ότι αφορά τους τραυματισμούς δεν μπορεί κανείς να περιμένει από ένα παιδί να παραμείνει ήσυχος και ακίνητος έτσι ώστε να μην χτυπήσει. Ακόμα και μέσω ενός τσακωμού ή ενός τραυματισμού το παιδί αποκτά νέες εμπειρίες και μαθήματα τα οποία θα του επιστήσουν την προσοχή σε επόμενες περιπτώσεις που θα πρέπει να αντιμετωπίσει παρόμοιες καταστάσεις. Βασικός στόχος φυσικά είναι η προστασία του παιδιού και η αποφυγή σοβαρών τραυματισμών που μπορεί να αποβούν μοιραίοι.

« Είναι εμφανές λοιπόν πως σε οποιαδήποτε περίπτωση ακόμα και με τα προβλήματα που μπορεί να προκύψουν μέσω της συμμετοχής στον βρεφονηπιακό σταθμό «τα παιδιά μαθαίνουν να μοιράζονται, να διεκδικούν, να δημιουργούν φιλίες, να αναπτύσσουν υγιείς ανταγωνισμούς, να συνεργάζονται μεταξύ τους. Μέσα από αυτές τις διαδικασίες, ολοκληρώνονται και ωριμάζουν ως προσωπικότητες.» (Αντωνιάδου, 2011)

2.3. Η ανάπτυξη του παιδιού μέσω του παιδικού σταθμού

Σκοπός του παιδικού σταθμού είναι η ανάπτυξη κάθε παιδιού σε ψυχοκοινωνικό, κοινωνικό- συναισθηματικό, αισθητικό και νοητικό επίπεδο, καθώς και η καλλιέργεια δεξιοτήτων του παιδιού μέσα από ένα σωστό μαθησιακό περιβάλλον.

Έτσι, εντοπίζεται η ύπαρξη της γενικότερης αποδοχής ότι η δημιουργία ενός πλούσιου μαθησιακού περιβάλλοντος το οποίο (Κρασανάκη, 1975):

- προσφέρει ευκαιρίες για εμπλοκή σε παιχνίδι σε όλες του τις μορφές (συμβολικό, οικοδομικό, δραματικό, φανταστικό, κινητικό, δημιουργικό),
- συνδέει τη μάθηση με τις καθημερινές εμπειρίες, τα ενδιαφέροντα και τις ερωτήσεις των παιδιών
- παρέχει πρόσβαση στη μάθηση με διαθεματικό και διαπλεκόμενο τρόπο,
- επιτρέπει στο κάθε παιδί να κάνει τις δικές του επιλογές, ακολουθώντας τους δικούς του ρυθμούς και
- συνδυάζεται με την κατάλληλη στήριξη, καθοδήγηση και ενθάρρυνση των ενηλίκων,

εκτός των άλλων, μπορεί επίσης να προάγει, κατά το μεγαλύτερο μέρος, τη διαδικασία της ανάπτυξης του παιδιού, στο σύνολο των τομέων, και να συμβάλει στην ανάπτυξη αλλά και την προώθηση ευρύτερων στάσεων μάθησης όπως είναι(Δαράκη, 1995):

- η περιέργεια,
- η φαντασία,
- η δημιουργικότητα,
- η εφευρετικότητα,
- η επιμονή,
- η επιθυμία για πειραματισμό,
- η εποικοδομητική επιδεκτικότητα στο λάθος, το ρίσκο, την αποτυχία και την κριτική.

Εντός των πλαισίων ενός τέτοιου περιβάλλοντος, το παιδί μαθαίνει να διαχειρίζεται την ελευθερία και να δραστηριοποιείται με σκόπιμο τρόπο με υπευθυνότητα και

σεβασμό προς τους κανόνες και τους άλλους (Ζαμπέτα, 1999). Η ελευθερία του παιδιού αφορά στην επιλογή του χώρου, των συμπαιχτών, της δραστηριότητας, του υλικού και των χρονικών ορίων. Η ελευθερία οριοθετείται μέσα από τους κανόνες και την κουλτούρα μάθησης που οικοδομείται από την κοινωνική ομάδα με την καθοδήγηση της νηπιαγωγού και τα πλαίσια που θέτει η νηπιαγωγός με βάση την αξιολόγηση που κάνει και τις εκάστοτε επιδιώξεις που θέτει για το κάθε παιδί ξεχωριστά αλλά και για τα παιδιά ως σύνολο.

2.3.1. Η ανάπτυξη μέσα από την κίνηση

Ο παιδικός σταθμός προσφέρει κατάλληλους χώρους με άνεση και ασφάλεια, καθώς και τις απαραίτητες τεχνικές για να πραγματοποιηθεί πρόοδος στους τομείς που αναφέρθηκαν στο παραπάνω κεφάλαιο. Σημαντικό είναι να τονιστεί πως όλες οι διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα, γίνονται υπό την επίβλεψη του παιδαγωγού, με διαθέσιμες υπηρεσίες υγείας και ταυτόχρονα με τη συνεχή παρέα άλλων παιδιών.

Πιο συγκεκριμένα, πραγματοποιούνται «σκόπιμες κινητικές δραστηριότητες», δηλαδή οργανωμένες δραστηριότητες που δεν έχουν σκοπό μόνο τη διασκέδαση αλλά και την εκπαίδευση του παιδιού. Ο χορός και οι «παιγνιώδεις ψυχοκινητικές δράσεις» είναι κάποιες από αυτές. Η «κίνηση» συμβάλει στην επικοινωνία εκφράζοντας μέσω αυτής συναισθήματα και σκέψεις. Επίσης δίνει αρκετές πληροφορίες για τη «ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη» του παιδιού, καθώς γίνονται αντιληπτά διάφορα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του όπως η δημιουργικότητα και οι διάφορες ικανότητές του. (Σταμάτης, 2005)

Μέσα από τα κινητικά παιχνίδια που πραγματοποιούνται, τα παιδιά εκφράζονται και ενθαρρύνονται. Αναγνωρίζουν τα διάφορα μέρη του σώματός τους και κατανοούν τον τρόπο που κινούνται. Κατανοούν διάφορες κινητικές έννοιες και έννοιες χώρου όπως δεξιά-αριστερά, πάνω-κάτω, μπροστά-πίσω, μέσα- έξω κλπ.

Οι παιδαγωγοί έπειτα από προσεκτική και λεπτομερή παρατήρηση των παιδιών μέσα από τις κινητικές δραστηριότητες, αντιλαμβάνονται τις ικανότητες και τις δεξιότητες του κάθε παιδιού. Έτσι σχεδιάζουν αρμονικά τις ασχολίες, ώστε να γίνονται ανάλογα

με τις φυσικές τους δυνατότητες και το στάδιο ωρίμανσής τους βασικές κινητικές δεξιότητες μετακίνησης όπως περπάτημα, τρέξιμο, πήδημα κλπ και σταθεροποίησης όπως δίπλωση, διάταση, στροφή, μάζεμα-τέντωμα κλπ.

Έτσι, παρέχεται στα παιδιά, καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας, η σωστή καθοδήγηση και τα κατάλληλα προγράμματα. Παράλληλα τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να κινούνται ελεύθερα κάποιες συγκεκριμένες ώρες, να λειτουργούν χρησιμοποιώντας όλους τους μύες του σώματός τους συμμετέχοντας σε προγράμματα που περιέχουν οργανωμένες κινήσεις όπως είναι η ισορροπία, το τρέξιμο, το πήδημα, το σκαρφάλωμα και η δραματοποίηση. Όλα αυτά συμβάλουν ταυτόχρονα στην ανάπτυξη της αδρής κινητικότητάς τους. Αντίστοιχα, για την ανάπτυξη της λεπτής κινητικότητας πραγματοποιούνται διάφορες εργασίες όπως είναι τα κολάζ, το παζλ, τα παιχνίδια με την πλαστελίνη και το πέρασμα των χαντρών μέσα σε κλωστές (Ντολιοπούλου, 2001)

Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί πως τα χρόνια κατά τα οποία ένα παιδί πηγαίνει στον παιδικό σταθμό, είναι και τα πιο καθοριστικά για αυτό όσον αφορά την εξέλιξή του, γιατί η εγκεφαλική του ανάπτυξη είναι ραγδαία. Για αυτόν το λόγο, οι σωματικές δραστηριότητες που εξελίσσονται κατά τη διάρκεια των προγραμμάτων, είναι σχεδιασμένες έτσι ώστε να βελτιώσουν το συντονισμό των κινήσεων και την ισορροπία του παιδιού, βοηθώντας το να ανταποκρίνεται ώριμα στις απαιτήσεις των διαφορετικών ηλικιακών επιπέδων.

Οι σωματικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται είναι πάντα διασκεδαστικές και συμβάλουν ταυτόχρονα και σε άλλους τομείς όπως είναι η γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη και η κοινωνικοποίηση. Το περιβάλλον είναι παρακινητικό και δίνει ευκαιρίες και έμπνευσης σε όλα τα παιδιά ώστε να συμμετέχουν ευχάριστα. Επομένως, τα οργανωμένα μαθήματα προωθούν την επαρκή φυσική δραστηριοποίηση.

Τέλος, οι παγκόσμιοι οργανισμοί υγείας προτείνουν ότι:

- Για την ηλικία (2-3 ετών) θα πρέπει να δίνονται ευκαιρίες για 30 λεπτά μέτρια προς έντονη φυσική δραστηριοποίηση καθημερινά.

- Για την ηλικία (4-5 ετών) θα πρέπει να δίνονται ευκαιρίες για 60 λεπτά μέτρια προς έντονη φυσική δραστηριοποίηση καθημερινά.
- Τα παιδιά θα πρέπει να συμμετέχουν σε χορό και μουσικές δραστηριότητες.
- Θα πρέπει να χρησιμοποιούν όργανα (μπάλες, στεφάνια), να ασκούνται στην αναρρίχηση, στο τρέξιμο, στα άλματα, στο πέταγμα-πιάσιμο, στο λάκτισμα.
- Θα πρέπει να ενθαρρύνονται για δραστήριο παιχνίδι.
- Όταν δυσκολεύονται, θα πρέπει να παίρνουν την κατάλληλη καθοδήγηση.

2.3.2. Νοητική ανάπτυξη

Σύμφωνα με τον Piaget (1932), βασική πηγή γνώσης αποτελεί η ίδια η πράξη που ασκεί το παιδί στο περιβάλλον του, δηλαδή η ενεργητική δημιουργία της γνώσης από το ίδιο το παιδί μέσω εποικοδομητικών διεργασιών, με τις οποίες είναι από τη φύση του προικισμένο. Η νοητική εξέλιξη του παιδιού, κατά τον Piaget, είναι μία αδιάκοπη ροή από την ισορροπία προς την ανισορροπία και από την ανισορροπία προς την ισορροπία. Οι επιτυγχανόμενες αυτές διαδοχικές μορφές ισορροπίας του οργανισμού αποτελούν τα στάδια ανάπτυξης της νοημοσύνης του παιδιού. Κατά τη διάρκεια της διανοητικής ανάπτυξης του παιδιού η μάθηση επιτυγχάνεται με την οικοδόμηση των γνωστικών δομών, όπως αναπαραστάσεις, σχήματα, δίκτυα εννοιών, για να κατανοήσει και να απαντήσει στις φυσικές εμπειρίες μέσα στο περιβάλλον του (Κουτσοβάνου, 1994).

Με βάση την ηλικία του το παιδί περνάει από τέσσερα στάδια ανάπτυξης. Εμείς θα ασχοληθούμε με τα δύο πρώτα που είναι και στο ηλικιακό μας φάσμα.

Πρώτα έχουμε το στάδιο της αισθησιοκινητικής νοημοσύνης κατά τα δύο πρώτα χρόνια, όπου το παιδί αντιλαμβάνεται ακριβώς αυτά που του δίνουν οι αισθήσεις του.

Έπειτα έχουμε το στάδιο της προσυλλογιστικής νοημοσύνης από τα δύο έως τα επτά χρόνια όπου το παιδί αρχίζει να χρησιμοποιεί σύμβολα και έχει κάποια μορφή σκέψης χωρίς όμως να μπορεί να αποκεντρωθεί από τις αντιληπτικές εικόνες και να προβεί σε λογική σκέψη. Την περίοδο αυτή το παιδί δεν έχει αποκτήσει έννοιες, αφού δεν

μπορεί να κάνει κατάταξη και κατηγοριοποίηση. Γι' αυτό η σκέψη του είναι εγωκεντρική και κινείται από το ειδικό στο ειδικό χωρίς να πηγαίνει προς το γενικό (Παιδαγωγική ψυχολογική εγκυκλοπαίδεια λεξικό, 1991).

Σύμφωνα με τα στάδια αυτά, ο εκπαιδευτικός του παιδικού σταθμού δίνει ιδιαίτερη προσοχή ώστε να προσαρμόσει τους κατάλληλους μηχανισμούς στην πράξη της διαδικασίας της μάθησης. Δίνει μεγάλη έμφαση στα ενδιαφέροντα των παιδιών και στις δυνατότητες που έχουν ανάλογα με την ηλικία τους και ενεργεί αναλόγως ώστε να επιτυγχάνει την ενεργή συμμετοχή όλων των μαθητών. Εάν δε δοθεί σημασία στις απαιτήσεις και τις ανάγκες κάθε ηλικίας και στα ενδιαφέροντα που φαίνεται να έχει το κάθε παιδί στη συγκεκριμένη περίοδο της ανάπτυξής του, κινδυνεύει να προκαλέσει αδιαφορία από μέρους των παιδιών, όχι γιατί πράγματι είναι αδιάφορα, αλλά επειδή δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν ή δεν τους προκαλεί το ενδιαφέρον. Για αυτό καλείται να δίνει μεγάλο βάρος στα ενδιαφέροντα κάθε ηλικίας και κάθε παιδιού ώστε μέσα από τα ενδιαφέροντα να δημιουργεί τις προϋποθέσεις για να υπάρξει και από το παιδί η ανάλογη διάθεση για γνώσεις.

Προγραμματίζουν τα μαθήματα με τη χρήση υλικών και ανθρώπων έτσι ώστε να σχετίζονται με τις εμπειρίες των παιδιών και να κινούν το ενδιαφέρον και τη νοητική τους ανάπτυξη. Τα υλικά αυτά μπορούν να είναι το οικοδομικό υλικό, τα βιβλία, τα παραμύθια, τα υλικά για εικαστικές δραστηριότητες, άμμος, το νερό κ.α. (Bredenkamp, 1997).

2.3.3. Κοινωνικό-συναισθηματική ανάπτυξη

Είναι γνωστό πως οι παιδικοί σταθμοί δεν έχουν μόνο τη λειτουργία της φύλαξης, της διασκέδασης των παιδιών και της παροχής γνώσεων, αλλά έχουν και μεγάλο κοινωνικοπαιδαγωγικό ρόλο. Το γεγονός ότι η ηλικία του παιδιού είναι ευαίσθητη, έχουν καθοριστικό ρόλο στο να το εφοδιάσει με τις κατάλληλες και απαραίτητες δεξιότητες και τεχνικές, ώστε να ενταχθεί μελλοντικά και αποτελεσματικά στο κοινωνικό σύνολο, να διαμορφώσει τον χαρακτήρα του και να θέσει τις κατάλληλες βάσεις για το μέλλον.

Είναι γνωστό πως το παιδί στα πρώτα χρόνια της ζωής του έχει σχέση προσκόλλησης κυρίως με τη μητέρα του ή το πρόσωπο που το φροντίζει. Παρ' όλα αυτά, ήδη από το 2^ο έτος της ηλικίας του, έχει ανάγκη και δημιουργεί σχέσης προσκόλλησης με περισσότερα από ένα άτομα, είτε με ενηλίκους είτε με συνομηλίκους και αυτό διαδραματίζει ένα μεγάλο ρόλο στην ανάπτυξη και στην κοινωνικοποίηση του. (Παρασκευόπουλος, 1985)

Αυτή η διαδικασία γίνεται ευκολότερη και πιο ομαλή μέσα στον παιδικό σταθμό. Δυο είναι οι παράγοντες που παίζουν ρόλο · η σχέση του παιδιού με την εκπαιδευτικό και η σχέση του με τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης.

Η παιδαγωγός έχει τον κύριο λόγο στο να καθοδηγήσει και να βοηθήσει το παιδί στην ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων καθώς προβάλλει τη διατήρηση καλών συμπεριφορών στη συναναστροφή με τους άλλους. Δείχνει εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης προβλημάτων των διαφορών που έχουν τα παιδιά μεταξύ τους, προτρέποντάς τα να εκφράζουν τα συναισθήματά τους και τις ανάγκες τους. Μέσα στο ενθαρρυντικό και γεμάτο σεβασμό περιβάλλον που δημιουργεί, το παιδί αποκτά αυτοπεποίθηση και αναλαμβάνει πρωτοβουλίες. (Bredenkamp, 1997)

Όσων αφορά τις σχέσεις των παιδιών, ο παιδικός σταθμός παρέχει πολλές ευκαιρίες αλληλεπίδρασης και συναναστροφής. Έτσι το παιδί συνειδητοποιεί ότι όλα τα άτομα είναι ίσα και μαθαίνει να σέβεται και να εκτιμά ατομικές, πολιτιστικές, θρησκευτικές ομοιότητες και διαφορές με τις οποίες έρχεται σε επαφή.

Την ώρα που τα παιδιά καλούνται να κάνουν κάτι όλα μαζί, καλλιεργούν το πνεύμα της ομαδικότητας και της κοινωνικοποίησης. Τέτοιες ενέργειες μπορεί να είναι η προετοιμασία μιας σχολικής εορτής ή μιας ομαδικής κατασκευής.

Με αυτόν τον τρόπο μαθαίνει να μοιράζεται, να συνεργάζεται, να περιμένει τη σειρά του, να κάνει φίλους και να συμπεριφέρεται ώριμα.

Σύμφωνα με την Carollee Howes (1978) (αναφ. Cole & Cole, 2001), στους παιδικούς σταθμούς δημιουργούνται σχέσεις φιλίας οι οποίες είναι αμοιβαίες και συμπληρώνουν ο ένας τη συμπεριφορά του άλλου δημιουργώντας ένα κλίμα συμφωνίας. Έτσι, γνωρίζουν καλύτερα τις δυνατότητες και τις αδυναμίες τους συγκρίνοντας τον εαυτό τους με τους άλλους.

Μέσα σε αυτό το κλίμα το παιδί αρχίζει να αντιλαμβάνεται τη λειτουργία της ομάδας και αναπτύσσει ικανότητες εισδοχής και εξόδου από μια ομάδα. Γενικά είναι δύσκολο σε αυτή την ηλικία να προσπαθήσει ένα παιδί να γίνει μέλος σε μια ήδη υπάρχουσα ομάδα διότι υπάρχει ο κίνδυνος της απόρριψης. Με αυτή τη διαδικασία όμως το παιδί μαθαίνει να κερδίζει την πρόσβαση του σε ομαδικές δραστηριότητες, να είναι επιθυμητό, να αντιμετωπίζει τις καταστάσεις και να αναγνωρίζει τις επιπτώσεις της συμπεριφοράς του. Αυτά είναι και τα πιο συνηθισμένα οφέλη του παιδικού σταθμού (Cole & Cole, 2001).

2.3.4. Η συμβολή του παιδικού σταθμού στην ανάπτυξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων του παιδιού

Κατά καιρούς έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές μελέτες από κοινωνιολόγους, έχοντας σαν αντικείμενό τους την ανάπτυξη του παιδιού και τις επιδράσεις που δέχεται μέσα από το περιβάλλον του παιδικού σταθμού. Ο παιδικός σταθμός στο σύνολό του με τις διάφορες απασχολίες που προσφέρει, ασκεί και προκαλεί τις ικανότητες του παιδιού, ενθαρρύνει και βοηθάει στο να αναπτύξει τα ενδιαφέροντα και τα ταλέντα του, παρουσιάζει μαθησιακές εμπειρίες όταν μπορεί να τις εμπεδώσει, να τις αφομοιώσει και να τις συνδέσει με τις προηγούμενες και μελλοντικές προσδοκίες (Ντολιοπούλου, 1997). Συμβάλλει λοιπόν στην ολόπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξη των μαθητών, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά.

Τέτοιες δραστηριότητες μπορεί να είναι παιχνίδια κάθε μορφής, τα εικαστικά όπως η ζωγραφική, η μουσική μέσω αυτοσχέδιων οργάνων και μουσικών παιχνιδιών, οι σκόπιμες κινητικές δραστηριότητες όπως ο χορός, τα θεατρικά παιχνίδια όπως η δραματοποίηση και το κουκλοθέατρο, τα παραμύθια και οι διάφορες προ-αναγνωστικές και προ-γραφικές δραστηριότητες (Σταμάτης, 2005).

Ειδικότερα, η προσχολική εκπαίδευση βοηθά τα νήπια:

- Να καλλιεργήσουν τις αισθήσεις τους και να μπορούν να οργανώνουν τις πράξεις τους.
- Να εμπλουτίσουν τις εμπειρίες τους από το φυσικό και το κοινωνικό περιβάλλον και να είναι σε θέση να αντιλαμβάνονται τις σχέσεις και τις αλληλεπιδράσεις μέσα σε αυτό.

- Να αναπτύξουν διαπροσωπικές σχέσεις, πράγμα που θα τα βοηθήσει στην βαθμιαία ένταξη τους στην κοινωνική ζωή.
- Να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες ελεύθερα μέσα σε ένα οργανωμένο περιβάλλον και να μάθουν να λειτουργούν ατομικά και ομαδικά.

Βασικές επιδιώξεις εκπαιδευτικού προγράμματος:

- Η κατάλληλη παιδευτική ατμόσφαιρα

Αυτό αποτελεί τη βάση σε ένα τέτοιο περιβάλλον όπου το μικρό παιδί αφήνει για πρώτη φορά ένα προστατευτικό οικογενειακό κλίμα, έρχεται σε επαφή με κανόνες και οργανωμένο πρόγραμμα και είναι επόμενο να δυσκολευτεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις ενός άγνωστου περιβάλλοντος. Όμως, μέσα από την κατάλληλη παιδευτική ατμόσφαιρα νιώθει περισσότερη προστασία, ασφάλεια, εμπιστοσύνη και αυτοπεποίθηση. Σύμφωνα με τον Piaget, οι παραπάνω στόχοι έχουν πρωταρχική σημασία και τονίζει ότι “η ανησυχία και η ανασφάλεια που νιώθει το παιδί, παρεμποδίζει την ανάπτυξη όλων των τομέων της προσωπικότητας του”.

Έχοντας, λοιπόν, ικανοποιήσει τα παραπάνω αισθήματα, το παιδί, είναι πια σε θέση:

- Να προσεγγίζει τα άλλα παιδιά και τους ενήλικες
- Να αναπτύσσει διαπροσωπικές σχέσεις και να κοινωνικοποιείται
- Να εξερευνά τον κόσμο γύρω του και να παίρνει απαντήσεις
- Να πειραματίζεται και να ανακαλύπτει
- Να απορεί και να θαυμάζει
- Να κατασκευάζει και να δημιουργεί με στόχο την ανάπτυξη της αισθητικής και της δημιουργικότητας του

- Ένα οργανωμένο σχολικό περιβάλλον πλούσιο σε ερεθίσματα

Το σχολικό περιβάλλον με τα ερεθίσματα που προσφέρει στο παιδί, ενεργοποιεί το δυναμικό του και το ωθεί σε πρωτοβουλίες, υπευθυνότητα και δράση. Το σχολικό περιβάλλον λοιπόν, είναι οργανωμένο σε γωνιές όπου η καθεμία είναι εξοπλισμένη

και με τα ανάλογα υλικά και εργαλεία, που επιτρέπουν στα παιδιά μια πολυποίκιλη δράση και εμπειρία, την ελεύθερη επιλογή παιχνιδιού, τη μάθηση μέσα από το περιεχόμενο της κάθε γωνιάς καθώς και την ανάπτυξη του αισθήματος της ομαδικότητας. Επίσης, η καλαισθησία και η λειτουργικότητα του σταθμού:

- Διευκολύνουν το εκπαιδευτικό αντικείμενο, προσανατολίζουν το παιδί και του παρέχουν μια ατμόσφαιρα τάξης και σιγουριάς.
- Βοηθούν το παιδί να αντιληφθεί τον κόσμο και τις σχέσεις που τον διέπουν με το να επεμβαίνει και να χειρίζεται το χώρο και τα υλικά που υπάρχουν γύρω του.
- Επιτρέπουν στο παιδί να αντιληφθεί τα όρια και τους κανόνες των ανθρώπινων σχέσεων, καθώς το γεγονός ότι μοιράζεται τον ίδιο χώρο και το ίδιο παιχνίδι το οδηγεί σε αντιπαραθέσεις με τα άλλα παιδιά που έχει ως συνέπεια την ανάπτυξη σχέσεων ή την πρόκληση συγκρούσεων.
- Αναπτύσσουν τη δημιουργικότητα του παιδιού, καθώς ο χώρος παρέχει ποικίλα ερεθίσματα και ευκαιρίες.
- Βοηθούν τη φυσιολογική ανάπτυξη του παιδιού, καθώς αποτρέπουν τη συνεχή καθιστική θέση σε μια καρέκλα, αφού αυτό μπορεί να παίζει σε διάφορες θέσεις και να ξεκουράζεται όταν το κρίνει αναγκαίο.

- Η δημιουργία καταστάσεων προβληματισμού

Οι διάφοροι προβληματισμοί που προκύπτουν, είτε από τα ερεθίσματα του περιβάλλοντος, είτε από σκόπιμη παρέμβαση της παιδαγωγού, προκαλεί συγκρούσεις στη σκέψη του νηπίου και το προτρέπει να σκέφτεται, να ερευνά, να πειραματίζεται, να συγκρίνει και να ταξινομεί. Με αυτό τον τρόπο λοιπόν αναπτύσσει μηχανισμούς που το οδηγούν στην κατάκτηση της γνώσης. Εκτός από τη σκέψη καλλιεργείται και ο προφορικός λόγος γιατί το παιδί εκφράζει λεκτικά τις ιδέες, τις σκέψεις του και τα αποτελέσματα της δράσης του.

- Προτροπή για ποικιλία κινητικών δραστηριοτήτων

Όπως αναφέρεται στα πορίσματα των σύγχρονων παιδαγωγικών ερευνών, ότι η γνώση προέρχεται από τις κινητικές πράξεις του αναπτυσσόμενου ατόμου, όσον αφορά τα αντικείμενα και τις καταστάσεις, που σταδιακά εσωτερικεύονται και μετατρέπονται σε νοητικά ενεργήματα. Γνωστή είναι και η θετική σχέση που

έχουν οι κινητικές και οι νοητικές πράξεις καθώς και η αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Ιδιαίτερα, λοιπόν, σε αυτή την ηλικία που το παιδί δεν έχει ακόμη την ικανότητα να σκέφτεται αφηρημένα, πρέπει να έχει την ευκαιρία να δοκιμάζει τα πράγματα που βρίσκονται γύρω του, με όλες του τις αισθήσεις ώστε να είναι σε θέση να αντιλαμβάνεται τις έννοιες τους. Αυτός ο χειρισμός των πραγμάτων βοηθά το παιδί να κάνει διάφορες συγκρίσεις, εκτιμήσεις και ταξινομήσεις, με τη βοήθεια των οποίων δομεί τις γνώσεις του.

- Σωστή οργάνωση με στόχο τα παιδιά να αποκτούν μόνα τους τις διάφορες γνώσεις και να καλλιεργούν τις δεξιότητες τους

Σύμφωνα με το δεδομένα της γνωστικής ψυχολογίας, η γνώση δεν μπορεί να μεταδοθεί στο παιδί μόνο μέσω του προφορικού λόγου, αλλά οικοδομείται καθώς ωριμάζει η σκέψη του και αναπτύσσεται η λογική του. Έτσι λοιπόν, όλες οι αναπαραστάσεις όπως θεατρικό παιχνίδι, κουκλοθέατρο ή δραματοποίηση, αλλά και οι διάφορες κατασκευές, οι χειροτεχνίες και η ζωγραφική, έχουν μεγάλη σημασία γιατί προάγουν τη συμβολική λειτουργία και το παιδί οδηγείται από τις απλές απεικονίσεις στα σημεία και από τα σημεία στα σύμβολα.

2.4. Παιδαγωγός και νήπιο

Η συναλλαγή και η αλληλεπίδραση των παιδιών με τους ενήλικες είναι μία από τις βασικές διαδικασίες μέσω των οποίων αναπτύσσεται η προσωπικότητα του παιδιού. Ο εκπαιδευτικός ασκεί το μεγαλύτερο ρόλο στην εκκίνηση και δόμηση των πρώιμων σχημάτων αυτής της αλληλεπίδρασης. Ταυτόχρονα δεν χρειάζεται να περιμένει να φτάσει το παιδί σε κάποιο συγκεκριμένο γνωστικό επίπεδο για να επιλύσει κάποιο πρόβλημα, αλλά είναι ο ίδιος υπεύθυνος ώστε να του παρέχει την κατάλληλη βοήθεια και τις απαραίτητες πληροφορίες ώστε να τα καταφέρει.

Οι θεωρητικές αρχές του Vygotsky (1978) συμβαδίζουν με τις μετέπειτα θεωρητικές αρχές για καθοδηγούμενη συμμετοχή των παιδιών εκ μέρους των ενηλίκων.

Ο Vygotsky (1978) θεωρεί τις διάφορες ψυχολογικές διεργασίες του παιδιού αποτέλεσμα των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων, που συμβαίνουν στη διάρκεια των διαπροσωπικών συναλλαγών του. Η γνώση και η μάθηση έχουν τις ρίζες τους στην κοινωνική επίδραση ενός περισσότερο έμπειρου και ώριμου ατόμου το οποίο κατευθύνει τη δραστηριότητα του παιδιού, πάντα μέσα σ' ένα υποστηρικτικό και συνεργατικό πνεύμα.

Οι κοινωνικές συναλλαγές, προοδευτικά, εσωτερικεύονται από το παιδί, έτσι ώστε οι συμπεριφορές που σχετίζονται με την προσέγγιση και επίλυση προβλημάτων και που, αρχικά, ρυθμίζονται από έναν ενήλικα, να περιέρχονται στον έλεγχο του παιδιού. Η μετάβαση αυτή γίνεται πιο αποτελεσματική, όταν εκδηλώνεται κατά τη διάρκεια της «ζώνης εγγύτατης ανάπτυξης», περιοχή η οποία αποτελεί ένα πλαίσιο στο οποίο το παιδί αδυνατεί να προσεγγίσει ή να εκτελέσει μόνο του ένα έργο με επιτυχία, αλλά μπορεί να προσεγγίσει το θέμα αυτό, πλήρως και ουσιαστικά, έχοντας την άμεση υποστήριξη και καθοδήγηση του ενήλικα.

Οι «αναπτυξιακά κατάλληλες συμπεριφορές και πρακτικές» των παιδαγωγών και συγκεκριμένες λεπτομέρειες για το τι είναι κατάλληλο για τα παιδιά, ποικίλουν από πληθυσμό σε πληθυσμό και από παιδί σε παιδί, εν τούτοις τα στοιχεία που αποτελούν τους βασικούς δείκτες είναι εφαρμόσιμα σε παγκόσμια κλίμακα» (Kostelnick, 1992: 22).

Το είδος της παιδαγωγικής σχέσης είναι απόρροια των επιμέρους παιδαγωγικών κατευθύνσεων σύμφωνα με την Κοσσυβάκη (1993, αναφ. στο Κογκούλης, 2003).

Συγκεκριμένα:

Στη «νοησιαρχική παιδαγωγική» η παιδαγωγική σχέση νοείται ως «δυναμική συναισθηματική σχέση του ώριμου προς τον ανώριμο». Αυτό σημαίνει πως το παιδί προσπαθεί να ταυτιστεί με τον δάσκαλο, πράγμα όμως που δεν αφήνει ελεύθερες τις σκέψεις και τη βούλησή του.

Η «εμπειρική – αναλυτική παιδαγωγική» θεωρεί τον μαθητή ως μια ευκόλως τροποποιούμενη μεταβλητή και τον δάσκαλο ως τον «ειδικό» για να ρυθμίσει αυτή την μεταβλητή.

Στην «κριτική παιδαγωγική», η αγωγή νοείται ως μια αμφίδρομη διαδικασία και έχει ως αποτέλεσμα μια σχέση συνεργασίας.

Τέλος, η «δια γενεαλογική συμπόρευση», η οποία προτείνει ένα είδος «ανεκτικής συμπεριφοράς, στηριγμένη στην ιδιαιτερότητα του άλλου». Μέσα από αυτή την διαδικασία ο παιδαγωγός μεταφέρει γνώσεις στον παιδαγωγούμενο, αλλά ταυτόχρονα διδάσκεται και ο ίδιος μέσω της όλης προσπάθειάς του.

Σύμφωνα δε με την Bredekamp (1989), δεν υπάρχει ένας και μόνο σωστός τρόπος, ένα μοντέλο για την προώθηση «αναπτυξιακά κατάλληλων δραστηριοτήτων και πρακτικών». Τα κατάλληλα προγράμματα ποικίλλουν και μια άποψη δεν μπορεί να είναι η μόνη σωστή αλλά η «απόφαση για το ποιες είναι οι αναπτυξιακά κατάλληλες πρακτικές δεν μπορεί να ληφθεί ανεξάρτητα από το πλαίσιο μέσα στο οποίο ζει το παιδί καθώς και από το παιδί αυτό καθαυτό» (Bredekamp, 1989). Η ευελιξία εκ μέρους της παιδαγωγού είναι σημαντική για την καταλληλότητα του εφαρμοσμένου προγράμματος, σύμφωνα με τα πιστεύω της παιδαγωγού και τις ανάγκες των παιδιών.

Η Montessori (1948) γράφει πως η παιδαγωγός «που ακολουθεί τη μέθοδο μου, διδάσκει ελάχιστα, παρατηρεί πάρα πολύ και κατευθύνει τις ψυχικές δραστηριότητες των παιδιών καθώς και τη φυσιολογική τους ανάπτυξη. Για αυτό άλλαξα τον τίτλο της από “δασκάλα” σε “οδηγό”, “καθοδηγητή”». (αναφ. στο Κουτσοβάνου, 1992)

Σύμφωνα με τη Montessori, αρχικά η παιδαγωγός παρέχει διάφορα υλικά χωρίς να δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη χρήση τους, έως ότου να εκδηλωθεί ενδιαφέρον από κάποιο παιδί. Τότε ο ρόλος της είναι καθαρά καθοδηγητικός και συνεργατικός. Η παιδαγωγός δεν καλείται να διορθώσει και να επιπλήξει το παιδί σε περίπτωση λάθους, αλλά ούτε και να το επιβραβεύσει αντίστοιχα. Το παιδί θα κληθεί να «μιμηθεί» μια άσκηση χωρίς όμως περαιτέρω οδηγίες, με σκοπό να του δοθεί η δυνατότητα να εξελιχθεί μόνο του.

Ακόμη υποστηρίζει πως σε περιπτώσεις προβλημάτων πειθαρχία, η παιδαγωγός θα πρέπει να λειτουργεί με οδηγό την επικοινωνία και πως σε καταστάσεις όπου κάποιο παιδί προκαλεί αναστάτωση κατά της διάρκειας κάποιας εργασίας, τότε και μόνο τότε μπορεί να το διακόψει και να το απομακρύνει (Κουτσοβάνου, 1992).

2.5. Τα προγράμματα της προσχολικής αγωγής και η ανάγκη ανάπτυξης τους

Τα προγράμματα τα οποία εφαρμόζονταν τότε μπορούμε να τα χωρίσουμε σε τέσσερις κατηγορίες (Ντολιοπούλου, 2000):

- τα μοντεσσοριανά,
- τα συμπεριφοριστικά,
- τα προγράμματα ανοικτής εκπαίδευσης και
- τα δομιστικά.

Τα προγράμματα αυτά ανήκουν σε μία ή περισσότερες από τις τρεις κυριότερες ψυχολογικές θεωρίες και φιλοσοφικές τάσεις που επικρατούν στα διάφορα εκπαιδευτικά συστήματα. Οι θεωρίες αυτές είναι (Ντολιοπούλου, 2000):

- η συμπεριφοριστική, οι υποστηρικτές της οποίας δίνουν έμφαση στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς από εξωτερικούς παράγοντες,
- η ανθρωπιστική, οι υποστηρικτές της οποίας δίνουν έμφαση στο αυτοσυναίσθημα, στις ανθρώπινες σχέσεις και γενικά στον κοινωνικοσυναισθηματικό τομέα και
- η γνωστική, οι υποστηρικτές της οποίας δίνουν έμφαση στη νόηση και στη σκέψη και γενικά στο νοητικό τομέα.

Στα μοντεσσοριανά προγράμματα, όσοι ακολουθούσαν το πρόγραμμα της Διεθνούς Μοντεσσοριανής Ένωσης χρησιμοποιούσαν μια πιστή αντιγραφή του προγράμματος της Μοντεσσόρι, που ήδη αναφέραμε. Αντίθετα, όσοι επέλεξαν να υιοθετήσουν το πρόγραμμα της Αμερικανικής Μοντεσσοριανής Κοινότητας περιλάμβαναν κάποιες επιπλέον δραστηριότητες στο πρόγραμμά τους, π.χ. ομαδικά παιχνίδια και εικαστικές δραστηριότητες.

Τα συμπεριφοριστικά προγράμματα που αναπτύχθηκαν δεκαετία του '60 και το '70 έδιναν έμφαση στη μάθηση με μικρά προκαθορισμένα βήματα,

χρησιμοποιούσαν συνεχώς κάποια μορφή ενίσχυσης και η παιδαγωγός είχε τον έλεγχο όλων των δραστηριοτήτων.

Η ανάπτυξη αυτού του είδους των προσεγγίσεων ξεκίνησε όταν άρχισε να κατανοείται ότι το κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον των παιδιών αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην ανάπτυξη τους. Πρόσφατα, διάφοροι προβληματισμοί συνέβαλαν ώστε να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στις ατομικές διαφορές και να υπάρξει μια ευαισθητοποίηση σχετικά με αυτές.

Τα τελευταία χρόνια, λοιπόν, υπάρχει αυξανόμενο παγκόσμιο ενδιαφέρον για την προσχολική αγωγή, το οποίο μεταξύ άλλων αποτελεί απόρροια (Ντολιοπούλου, 2000):

- του αυξανόμενου αριθμού των εργαζόμενων μητέρων αλλά και των μονογονεϊκών οικογενειών,
- της ανικανότητας της πυρηνικής οικογένειας να προσφέρει επαρκή κοινωνικά ερεθίσματα στα παιδιά,
- της έλλειψης ευκαιριών στα παιδιά για παιχνίδι, ιδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις και
- των πορισμάτων της ψυχολογίας, σχετικά με την επιρροή του περιβάλλοντος στην ανάπτυξη της νοημοσύνης, τη μεγαλύτερη επίδρασή του κατά τα αρχικά στάδια της ανάπτυξης των παιδιών, και τις καταστροφικές συνέπειες στον εγκέφαλο από την έλλειψη κατάλληλων ερεθισμάτων κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής.

Μέρος του ενδιαφέροντος αυτού αποτελεί η ανάπτυξη προγραμμάτων για την προσχολική ηλικία. Η ανάπτυξη αυτή επηρεάζεται από:

- διάφορους κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες (π.χ. επιθυμία για αντισταθμιστική αγωγή, αυξημένο ωράριο στα ολόημερα νηπιαγωγεία ως λύση για τις εργαζόμενες μητέρες),
- ποικίλες θεωρίες για την ανάπτυξη και τη μάθηση (πχ. συμπεριφοριστικές, ψυχοδυναμικές, αναπτυξιακές θεωρίες) και

- διάφορες σχετικές έρευνες.

Ένα πρόγραμμα περιλαμβάνει είτε συγκεκριμένες κατευθύνσεις είτε γενικές οδηγίες (για το πώς να οργανωθεί το φυσικό περιβάλλον, να δομηθούν οι δραστηριότητες, να αλληλεπιδράσουν τα παιδιά και οι οικογένειες). Στην πρώτη περίπτωση ανήκουν τα λεγόμενα «τυπικά» ή «άκαμπτα» προγράμματα, στα οποία ακολουθείται αυστηρά ο προγραμματισμός, είναι δηλαδή δεσμευτικά για την παιδαγωγό, και αποκλείονται οι αναδυόμενοι στόχοι και δραστηριότητες. Στη δεύτερη περίπτωση ανήκουν τα «ευέλικτα» προγράμματα, στα οποία ο προγραμματισμός αποτελεί την πυξίδα, και υπάρχει η δυνατότητα για αναδυόμενους στόχους και δραστηριότητες, καθώς και για προσαρμογή του προγράμματος στη συγκεκριμένη ομάδα παιδιών (Καζούκο, 2001).

Στα πρώτα προγράμματα, τα λεγόμενα και παραδοσιακά, όπως ήδη αναφέρθηκε, δίνεται έμφαση στη διδακτέα ύλη (πλήθος δραστηριοτήτων, πολλές φορές ασύνδετες μεταξύ τους, χωρίς συγκεκριμένους στόχους), ενώ στα δεύτερα, τα λεγόμενα και σύγχρονα ή curriculum δίνεται έμφαση σε σαφείς τεκμηριωμένους στόχους. Στη δεύτερη αυτή περίπτωση, σύμφωνα με τον Χρυσάφιδη (1992), αναπτύσσονται δύο κατηγορίες προγραμμάτων:

- μία κατηγορία ψυχολογικής κατεύθυνσης, στην οποία διατυπώνονται διδακτικοί στόχοι, με βάση τα πορίσματα της εξελικτικής ψυχολογίας, μεταβάλλοντας τις δραστηριότητες του νηπιαγωγείου σε μια συνεχή εξάσκηση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων, και
- μία κατηγορία κοινωνιολογικής κατεύθυνσης, στην οποία στόχος είναι η ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών, στα πλαίσια μιας διαδικασίας ανακαθορισμού και δημιουργικής παρουσίας στην κοινωνική ομάδα.

Τα τέσσερα δομικά στοιχεία ενός προγράμματος, κατά τον Κότσαρα (1998), είναι:

- οι διατυπωμένοι με ακρίβεια στόχοι της μάθησης,
- τα διαρκώς εκσυγχρονιζόμενα περιεχόμενα μάθησης,

- η μεθόδευση της διδασκαλίας με την παροχή συγκεκριμένων μεθοδολογικών υποδείξεων και
- η αξιολόγηση της επίτευξης των στόχων και της επίδοσης των παιδιών.

Στην ανάπτυξη ενός προγράμματος ακολουθούνται συνήθως τρία βήματα:

- η κατανόηση των βασικών στοιχείων του,
- η υλοποίησή του και
- η προσαρμογή του σε άλλες καταστάσεις, σχολικά περιβάλλοντα και μαθητές.

Τα προγράμματα διαφέρουν ως προς τη γλώσσα που χρησιμοποιούν για να περιγράψουν τη συμπεριφορά της παιδαγωγού και των παιδιών. Επίσης, παρουσιάζουν αντιθέσεις στις προσεγγίσεις τους μέσα από τις οποίες προσπαθούν να βελτιώσουν την ποιότητα της προσχολικής αγωγής. Κυρίως διαφέρουν, όπως ήδη αναφέρθηκε, ως προς το αν υποδεικνύουν στην παιδαγωγό τη συμπεριφορά που πρέπει να ακολουθήσει ή της προσφέρουν ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορούν να αναδυθούν η πρωτοβουλία και η δημιουργικότητα της. Έτσι ένα πρόγραμμα μπορεί να χαρακτηριστεί ως υπόδειγμα που πρέπει να εφαρμοστεί επακριβώς ή ως πλαίσιο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως παράδειγμα. Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι η δεύτερη περίπτωση είναι συνήθως η καλύτερη και η πλέον επιθυμητή, καθώς μπορεί να προσαρμοστεί σε διαφορετικούς μαθητές και περιβάλλοντα (Dewey, 1985).

Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν προγράμματα στα οποία χρησιμοποιούνται λέξεις για να καθοριστούν:

- συγκεκριμένες μορφές και είδη συμπεριφοράς και αναμένεται από την παιδαγωγό να ακολουθεί αυτές τις οδηγίες κατά γράμμα, χωρίς να τις ερμηνεύει (Μονταδόροι, συμπεριφοριστικά προγράμματα) και
- άλλα που καθορίζουν κατευθυντήριες αρχές για τη συμπεριφορά της παιδαγωγού και των παιδιών και μετά ζητείται από την παιδαγωγό να τα

ερμηνεύσει και να τα εφαρμόσει με το δικό της τρόπο (αναπτυξιακό-αλληλεπιδραστική ή Bank, «Υψηλών Στόχων» ή HighScope,)

Ακόμα υπάρχουν τα εκλεκτικιστικά προγράμματα τα οποία δεν υιοθετούν κανένα βασικό πρόγραμμα, αλλά σε αυτά η παιδαγωγός επιλέγει στοιχεία από διάφορα προγράμματα, σύμφωνα με το τι κρίνει περισσότερο αποδοτικά για την τάξη της. Αυτή φαίνεται να είναι μια τακτική που ακολουθούν αρκετές παιδαγωγοί παγκοσμίως. Σε μια έρευνα η οποία πραγματοποιήθηκε στις ΗΠΑ βρέθηκε ότι το ένα τρίτο των παιδαγωγών που συμμετείχαν σε αυτή, χρησιμοποιούσαν κάποιο συγκεκριμένο πρόγραμμα, ενώ τα δύο τρίτα ένα εκλεκτικιστικό.

Ενδεχομένως για αυτόν το λόγο, αλλά και για άλλους, σήμερα δεν αναπτύσσονται ιδιαίτερα νέα προγράμματα ανά τον κόσμο και η τάση που επικρατεί είναι να ανανεώνονται τα ήδη υπάρχοντα. Ορισμένοι άλλοι πιθανοί λόγοι για αυτό, είναι οι εξής (Ντολιοπούλου, 2000):

- οι έρευνες έδειξαν ότι πολλά προγράμματα είναι αποτελεσματικά, χωρίς να είναι δυνατόν να βρεθεί ποιο πρόγραμμα είναι πιο αποτελεσματικό από τα άλλα.
- οι αξιολογήσεις έδειξαν μεγαλύτερες διαφορές στη χρήση συγκεκριμένων προγραμμάτων, παρά στα προγράμματα μεταξύ τους, και
- σε αρκετές περιπτώσεις οι παιδαγωγοί που χρησιμοποιούν ένα πρόγραμμα, δεν είναι σίγουροι αν το εφαρμόζουν σωστά.

Επιπλέον, τα διάφορα προγράμματα επαναξιολογούνται με τέσσερα βασικά δεδομένα που έχουν προκύψει (Ντολιοπούλου, 2000):

- την ανανεωμένη εκτίμηση του ρόλου της κληρονομικότητας στην ανθρώπινη ανάπτυξη,
- την κατανόηση της συμβολής του περιβάλλοντος στην ανάπτυξη, λαμβάνοντας υπόψη τα πολλαπλά περιβάλλοντα στα οποία ζει ο άνθρωπος.

- την αναγνώριση της κοινωνικής φύσης της ανάπτυξης και της επίδρασής της στην εξέλιξη του παιδιού και
- την αντικειμενικότητα των αναπτυξιακών θεωριών για τη μάθηση και την ανάπτυξη.

Αυτό που ενδιαφέρει κυρίως και σε αυτό εστιάζονται οι διάφορες έρευνες ανά τον κόσμο, είναι το πώς μπορούν να προσαρμοστούν τα προσχολικά προγράμματα στις μαθησιακές ικανότητες παιδιών με διαφορετικά χαρακτηριστικά. Έχει γίνει πλέον κατανοητό ότι ένα πρόγραμμα δεν είναι δυνατόν να ταιριάζει σε όλα τα παιδιά και ότι κάθε προσέγγιση μπορεί να προσφέρει θετικές και αρνητικές εκπαιδευτικές δυνατότητες. Το ενδιαφέρον για τα προγράμματα σήμερα είναι παρόμοιο με αυτό της δεκαετίας του '60 σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Επιπροσθέτως, πρόσφατα το ενδιαφέρον εστιάζεται και στην ανάγκη να υπηρετηθούν καλύτερα όλα τα παιδιά σε όλα τα προσχολικά προγράμματα. Έτσι η έμφαση πλέον δίνεται στο πώς θα γίνουν ποιοτικά καλύτερα τα ήδη υπάρχοντα προγράμματα. Με άλλα λόγια, τα προγράμματα της δεκαετίας του '90 προωθούνται ως μέσα για τη βελτίωση της ποιότητας της προσχολικής αγωγής.

Φυσικά υπάρχουν διαφορές ως προς την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων, αλλά το βέβαιο είναι ότι δεν υπάρχει ένα μοναδικό «καλύτερο» πρόγραμμα (Ντολιοπούλου, 2000). Το καλύτερο πρόγραμμα είναι αυτό που ανταποκρίνεται στις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις εμπειρίες των παιδιών, καθώς και τις επικρατούσες συνθήκες της συγκεκριμένης τάξης. Γι' αυτόν το λόγο, η κάθε παιδαγωγός οφείλει να αντλήσει στοιχεία από διάφορα προγράμματα και να τα χρησιμοποιήσει στα δικά της παιδιά και στις εκάστοτε σχολικές συνθήκες.

Στο κατώφλι τον 21^ο αιώνα τα προγράμματα για τα μικρά παιδιά είναι ποικίλα. Μερικά απο αυτά είναι χαμηλής ποιότητας και κάποια άλλα υψηλής. Ορισμένα βασίζονται σε συγκεκριμένες θεωρίες και άλλα είναι εκλεκτικιστικά. Το βέβαιο είναι πως παρά τις πολλές προσπάθειες και τα θετικά βήματα που έχουν γίνει προς αυτή την κατεύθυνση, η εξασφάλιση μιας προσχολικής αγωγής υψηλής ποιότητας για όλα τα μικρά παιδιά βρίσκεται ακόμα μακριά, όμως όλοι ανάλογα

με τις δυνατότητες μας και το πεδίο που βρίσκεται ο καθένας, μπορούμε να συμβάλουμε ώστε κάποια στιγμή αυτός ο στόχος να γίνει πραγματικότητα (Ντολιοπούλου, 2000).

2.6. Οικολογικό μοντέλο ανάπτυξης του Bronfenbrenner

Σύμφωνα με τον Bronfenbrenner (1977, 1986), ο οποίος εδραίωσε την οικολογική προσέγγιση στη μελέτη της ανάπτυξης του παιδιού, η ανάπτυξη επιτελείται σε πολλαπλούς χώρους. Η θεωρία του περιλαμβάνει τέσσερα βασικά ομόκεντρα συστήματα που επηρεάζουν τη συμπεριφορά του παιδιού:

- Το μικροσύστημα,
- το μεσοσύστημα,
- το εξωσύστημα και
- το μακροσύστημα.

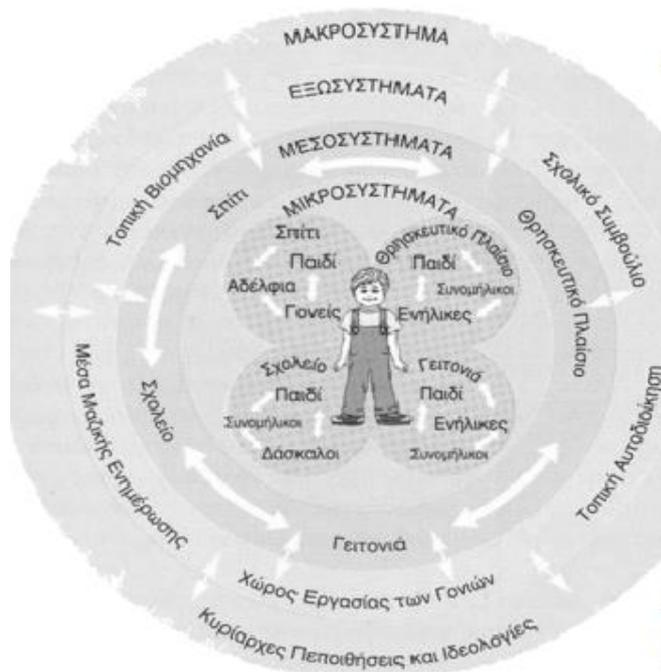
Το μικροσύστημα είναι το άμεσο περιβάλλον ανάπτυξης του παιδιού και περιλαμβάνει κοινωνικά στοιχεία όπως, γονείς-κηδεμόνες, αδέρφια, δασκάλους, στενούς συγγενείς και γείτονες, συνομήλικους-συμμαθητές, τον γιατρό του παιδιού και φυσικά στοιχεία όπως το σπίτι, ο παιδικός σταθμός, ο χώρος του ιατρείου. Μεταξύ αυτών των στοιχείων του μικροσυστήματος υπάρχει σχέση και συνοχή. Επίσης περιλαμβάνει δομικά χαρακτηριστικά (μέγεθος της οικογένειας, εργαζόμενη ή μη εργαζόμενη μητέρα, παιδικός σταθμός, γειτονιά), καθώς και λειτουργικές σχέσεις μεταξύ τους, όπως η συναλλαγή γονέων- παιδιών. Στο μικροσύστημα το παιδί, διαπραγματεύεται «πρόσωπο με πρόσωπο» με ιδιαίτερα φυσικά, κοινωνικά και συμβολικά χαρακτηριστικά, τα οποία επιτρέπουν, απαγορεύουν ή προκαλούν πολύπλοκες συναλλαγές. Ένας μεγάλος αριθμός ερευνών διαπραγματεύεται με το μικροσύστημα και αυτό γιατί είναι προσβάσιμο και επηρεάζει απευθείας το παιδί.

Ο Brofenbrenner προσδιορίζει το μεσοσύστημα ως σύνδεσμο μεταξύ των χώρων και περιλαμβάνει την αλληλεπίδραση των μικροσυστημάτων μέσα στα οποία ζει το αναπτυσσόμενο άτομο (όπως οι σχέσεις μεταξύ του σχολείου και της οικογένειας).

Το εξωσύστημα περιλαμβάνει κοινωνικούς χώρους που επηρεάζουν τα μικροσυστήματα και μεσοσυστήματα (π.χ. εκπαιδευτικό σύστημα, σύστημα υγείας και πρόνοιας). Στο επίπεδο αυτό, η συμμετοχή του παιδιού είναι έμμεση, με την έννοια ότι επηρεάζεται από τις αποφάσεις, οι οποίες λαμβάνονται στους χώρους αυτούς. Από τη δεκαετία του '80, πολλές έρευνες στοχεύουν σε τρία εξωσυστήματα, στη δουλειά των γονέων, στα κοινωνικά δίκτυα της οικογένειας και στο χώρο της γειτονιάς. Οι καταστάσεις στις οποίες ζουν τα παιδιά, συχνά προσδιορίζονται από τις αποφάσεις που διαμορφώνονται στο επίπεδο των εξωσυστημάτων.

Το μακροσύστημα, περιλαμβάνει στοιχεία με τα οποία δεν βρίσκεται σε άμεση επαφή το παιδί, αλλά επηρεάζουν την ανάπτυξή του μέσω της επίδρασης που ασκούν σε όλα τα υπόλοιπα συστήματα. Τα στοιχεία αυτά είναι οι ιδεολογίες που χαρακτηρίζουν ένα συγκεκριμένο πολιτισμικό χώρο (π.χ., η φιλοσοφία και πολιτική του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας για τους παιδικούς σταθμούς). Οι ιδεολογίες αυτές, προσδιορίζουν τη φύση των κοινωνικών ιδρυμάτων και τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι συναλλάσσονται μεταξύ τους στη δημόσια και στην κοινωνική ζωή. Έτσι, προσδιορίζονται οι κοινωνικοί κανόνες και ο προσδοκώμενος ρόλος του ατόμου σε σχέση με την κοινωνία. Τα πρότυπα αυτά και οι προσδοκίες διαμορφώνουν τη δράση των ιδρυμάτων καθώς και τη δομή της εργασίας, των κοινωνικών ιδρυμάτων και τη νομοθεσία που διέπει το εξωσύστημα.

Σχηματική απεικόνιση της Οικοσυστημικής Προσέγγισης του Bronfenbrenner

Σχήμα 1

Η οικολογική προσέγγιση βλέπει τα παιδιά μέσα στα διάφορα πλαίσια που κατοικούν, σε καθημερινή βάση (μικροσυστήματα). Τα πλαίσια αυτά συνδέονται μεταξύ τους με διάφορους τρόπους (μεσοσυστήματα) που, με τη σειρά τους, συνδέονται με πλαίσια και θεσμούς στα οποία το παιδί δεν είναι παρόν αλλά τα οποία επηρεάζουν σημαντικά την ανάπτυξη του (εξωσυστήματα). Όλα αυτά τα συστήματα είναι οργανωμένα βάσει των κυρίαρχων πεποιθήσεων και ιδεολογιών του πολιτισμού (το μακροσύστημα). [οι κύκλοι από έξω προς τα μέσα]

Πηγή: http://blogs.sch.gr/kkiourtsis/files/2012/10/8_meros.pdf

2.7. Οι αρνητικές επιπτώσεις

Μελέτες έχουν αποδείξει πως οι παιδικόι σταθμοί έχουν κάποιες αρνητικές επιδράσεις στο παιδί. Κάποιες από αυτές γίνονται εμφανής βραχυπρόθεσμα και κάποιες άλλες μακροπρόθεσμα.

Όσον αφορά τις μακροπρόθεσμες επιδράσεις, έχει αποδειχτεί πως τα παιδιά που τα φροντίζουν μη μητρικά πρόσωπα, αδυνατούν να αναπτύξουν ασφαλή δεσμό με τη μητέρα τους σε σχέση με τα παιδιά που δέχονται φροντίδα από τα μητρικά πρόσωπα. Μεγάλο ρόλο στην ψυχολογία του παιδιού κατά την είσοδο του στον παιδικό σταθμό παίζει και ο τρόπος προσαρμογής. Είναι δεδομένο πως το παιδί ήδη από τον 7^ο μήνα της ηλικίας του ξεκινά να αναπτύσσει δεσμούς προσκόλλησης με τα πρόσωπα του στενού κύκλου και τα «χρησιμοποιεί» ως «βάση ασφαλείας» όταν θέλει να εξερευνήσει το περιβάλλον γύρω του. Όταν λοιπόν το παιδί βρίσκεται στον παιδικό

σταθμό χωρίς να υπάρχει κάποιο από αυτά τα πρόσωπα, έρχεται αντιμέτωπο με μια στρεσογόνα κατάσταση που του προκαλεί άγχος και σύγχυση. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να είναι αναστατωμένο και να κλαίει συνεχόμενα για μεγάλα χρονικά διαστήματα.

Σύμφωνα με το “μοντέλο του Βερολίνου”, μια έρευνα που έχει πραγματοποιηθεί σε ένα πανεπιστήμιο στο Βερολίνο, ένα τέτοιο αγχωτικό ξεκίνημα στην ηλικία των 8-18 μηνών έχει ως αποτέλεσμα τη συχνή απουσία του παιδιού από τον παιδικό σταθμό, την πιο έντονη εμφάνιση ασθενειών αλλά και την εμφανή κατά μήνες καθυστέρηση στην εξέλιξή του, σε σχέση με άλλα παιδιά που είχαν μια πιο ομαλή και κατάλληλη προσαρμογή.

Όλο αυτό μπορεί να προκαλέσει προβλήματα ακόμα και στην ενήλικη ζωή καθώς έχει παρατηρηθεί ότι μπορεί να δημιουργήσει δυσκολίες στον σχηματισμό και στη διατήρηση στενών συναισθηματικών σχέσεων με άλλους ανθρώπους. Επίσης δυσχεραίνει την ικανότητα αναγνώρισης των προσωπικών συναισθηματικών αναγκών αλλά και των συναισθημάτων των άλλων. Παράλληλα, σημειώνεται πως έχει μειωμένο το αίσθημα της ανοχής και της αντοχής σε στρεσογόνες καταστάσεις και προβλήματα.

Όσων αφορά τις βραχυπρόθεσμες επιδράσεις, οι συνέπειες εμφανίζονται και γίνονται άμεσα διακριτές. Το γεγονός ότι σε αρκετούς παιδικούς σταθμούς η αναλογία δασκάλων-παιδιών είναι λανθασμένη, δεν ευνοεί την ίση αντιμετώπιση και απασχόληση όλων των παιδιών. Δηλαδή, δίνεται έμφαση στην ομάδα και αυτό μερικές φορές επισκιάζει ή παραμερίζει το εξατομικευμένο ενδιαφέρον που χρειάζονται όλα τα παιδιά καθώς δεν είναι δυνατόν να είναι όλα τα παιδιά στο ίδιο αναπτυξιακό επίπεδο. Επίσης δεν καλύπτονται τόσο άμεσα κάποιες ανάγκες και επιθυμίες του.

Ταυτόχρονα, η συμμετοχή σε όλες τις έντονες δραστηριότητες κουράζει σωματικά το παιδί με αποτέλεσμα να είναι νευρικό και αναστατωμένο τις υπόλοιπες ώρες της ημέρας. Τέλος, το παιδί αρρωσταίνει πιο συχνά καθώς οι ασθένειες και τα μικρόβια από άλλα παιδιά είναι ένα έντονο φαινόμενο σε αυτούς τους χώρους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Παιδί και οικογένεια

3.1 Μελέτη της σχέσης παιδιού και οικογένειας

Η οικογένεια είναι μια από τις βασικές αρχές στις οποίες στηρίζεται η σωστή και ολοκληρωμένη ανάπτυξη του παιδιού. Η αλληλεπίδραση που παρατηρείται στο πλαίσιο της οικογένειας μέσω των σχέσεων αλλά και των επιρροών, από τους γονείς προς τα παιδιά αλλά και από τα παιδιά προς τους ίδιους τους γονείς, μας επιτρέπουν να αντιλαμβανόμαστε την σχέση παιδιού και οικογένειας ως αμφίδρομη. Η σχέση αυτή καθιστά την οικογένεια ως μορφοποιό δύναμη στην προσωπικότητα του ατόμου καθώς το παιδί παραμένει στην επίδραση της για ένα πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα της ζωής του, σημαντικός παράγοντας ειδικά όταν αναφερόμαστε στα πρώτα χρόνια της ζωής στα οποία ο ψυχικός μηχανισμός του ατόμου είναι πολύ εύπλαστος.

Με την πάροδο του χρόνου ο πυρήνας και η στάση της οικογένειας έχει αλλάξει σε πολλά επίπεδα καθώς από μια πλέον πατριαρχική οντότητα έχει μεταμορφωθεί σε ένα περισσότερο δημοκρατικό σύστημα μεταξύ των γονέων μέσα στο οποίο οι δυο βασικοί ενήλικες στη ζωή του παιδιού συνεργάζονται για τη σωστή και επιτυχημένη λειτουργία της. Έτσι μέσα σε αυτό το κλίμα συνεργασίας δεν ασχολείται πλέον με το παιδί κατ' αποκλειστικότητα μόνο η μητέρα (της οποίας ο ρόλος έχει αλλάξει δραστικά όπως θα αναφέρουμε εκτενέστερα πιο κάτω) αλλά έχουμε την εμφάνιση ενός πλήρους ενεργητικού ρόλου του πατέρα μια βασική προσθήκη στο συναισθηματικό και λειτουργικό πεδίο του παιδιού.

Οι σχέσεις φυσικά μέσα στον μικρόκοσμο της οικογένειας, όσο και αν αυτή έχει αλλάξει, δεν αναπλάθουν την προσωπικότητα και το πνευματικό επίπεδο του παιδιού μέσα σε ένα πλήρως ήρεμο, σίγουρο και ακριβές περιβάλλον. Κανείς δεν είναι σίγουρος για τις επιλογές του πόσο μάλλον όταν η επιλογή έχει σχέση με την ευημερία του παιδιού τους. Είναι λογικό λοιπόν να υπάρχουν στιγμές αμφιταλάντευσης και αβεβαιότητας όσον αφορά μια απόφαση ή ένα σχέδιο δράσης. Υπάρχουν φυσικά πάντοτε οι γλυκές, χαρούμενες και ήρεμες στιγμές οι οποίες δημιουργούν ευεξία στα παιδιά αλλά και στους γονείς καθώς τους κάνουν να αισθάνονται μια ψυχική πληρότητα πάνω στον γονεϊκό τους ρόλο. Αυτό όμως δεν

πρέπει να ακυρώνει και τις στιγμές έντασης και πολλές φορές τριβής μέσα στη σχέση γονέων και παιδιών καθώς και οι μεν αλλά και οι δε βοηθούν όλα τα μέλη της οικογένειας να μεγαλώσουν ο καθένας με τον δικό του τρόπο και στον δικό του χρόνο.

Ο βασικότερος λόγος για τον οποίο μπορούν να υπάρξουν τριβές μέσα στην οικογένεια είναι η θέσπιση και η τήρηση ορίων/κανόνων. Αυτό συμβαίνει συνήθως όταν το παιδί δεν καταλαβαίνει το λόγο για τον οποίο έχουν θεσπιστεί οι συγκεκριμένοι κανόνες ή ο λόγος για τον οποίο πρέπει να τους τηρήσει, κατάσταση που οδηγεί αναπόφευκτα σε γκρίνια, νεύρα και τριβές. Όταν όμως η διαδικασία των κανόνων επεξηγηθεί σωστά από τους γονείς στο παιδί μέσω συζήτησης και απάντησης των ερωτημάτων του τότε η αντίληψη του ίδιου θα αλλάξει καθώς πλέον το όριο θα δείχνει την αγάπη και την φροντίδα από την πλευρά του γονέα (π.χ. μην ακουμπήσεις το φούρνο γιατί θα καείς και θα πονάς → όριο γιατί σε αγαπάω και δεν θέλω να πονέσεις). Τα όρια εξάλλου είναι μια διαδικασία που μας ακολουθεί σε όλη μας τη ζωή καθώς με αυτό τον τρόπο ξεχωρίζουμε το σωστό από το λάθος, μαθαίνουμε τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται αλλά και τι μας αρέσει ή μας απωθεί. Βασικό σημείο στη θέσπιση ορίων είναι οι γονείς να έχουν συνεννοηθεί σωστά και να έχουν συνεργαστεί πριν τη συζήτηση τους με το παιδί καθώς δεν πρέπει να του περάσουν διπλά, αντιφατικά μηνύματα ούτε θα πρέπει να αλλάζουν τους κανόνες ανάλογα με το τι τους βολεύει εκείνη τη στιγμή διότι αυτό θα το μπερδέψει και θα προκληθεί μια γενικότερη σύγχυση. Ταυτόχρονα θα πρέπει και οι ίδιοι οι γονείς να σεβαστούν και να ακολουθήσουν τους κανόνες δίνοντας έτσι το καλό παράδειγμα και παρέχοντας κίνητρο προς το παιδί για να τους μιμηθεί.

Πέρα όμως από την εικόνα της οικογένειας ως σύνολο υπάρχουν και κάποια πιο αναλυτικά ερωτήματα πόσο έχει αλλάξει ο ρόλος των γονέων μέσα στη οικογένεια, τι προσφέρει ο καθένας τους ξεχωριστά και πως αντιλαμβάνεται το παιδί την παρουσία τους μέσα στο σπίτι;

3.1.1 Η σχέση μητέρας-παιδιού κατά τα στάδια ανάπτυξης

Όπως γνωρίζουμε η γέννηση ενός παιδιού μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον αποτελεί ένα κομβικό σημείο για όλα τα πρόσωπα της οικογένειας. Το κάθε ένα όμως δένεται διαφορετικά με το παιδί καθώς έχει διαφορετικές εμπειρικές σχέσεις μαζί του. Στην περίπτωση της μητέρας το δέσιμο ξεκινά πολύ πριν την γέννηση του παιδιού της.

Από την πρώτη στιγμή της ενδομήτριας ζωής του παιδιού της η μητέρα ξεκινάει να δένεται μαζί του. Με αυτό τον τρόπο η γέννηση του βρέφους στον κόσμο δεν της εμφανίζει από το μηδέν καινούργια συναισθήματα αλλά τις προσθέτει συναισθήματα στα ήδη υπάρχοντα από την κυοφορία. Το ίδιο ισχύει και για το βρέφος καθώς δεν έρχεται στον κόσμο ως ένα τελείως «λευκό χαρτί» (tabula rasa). Αντιθέτως κατά τους τελευταίους μήνες της κυοφορίας έχει αρχίσει και αντιδρά σημαντικά στα συναισθήματα της μητέρας του διαμορφώνοντας έτσι ένα πρώιμο Εγώ που καθιστά τα πρώτα ψήγματα της προσωπικότητας του.

Το βρέφος επικοινωνεί διαισθητικά με το περιβάλλον του από την πρώτη μέρα με αποτέλεσμα η επαφή να είναι ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της καθημερινότητας του. Στρέφεται λοιπόν σε μεγάλο βαθμό στην μητέρα του καθώς αυτή είναι συνήθως το πρόσωπο που ασχολείται περισσότερο με την φροντίδα του, οπότε βασίζεται στην αγάπη και το ενδιαφέρον της. Την ίδια στιγμή και η μητέρα έχει πολλές προσωπικές στιγμές τις οποίες μπορεί να μοιραστεί με το μωρό της στο μοναδικό τους περιβάλλον καθώς αποτελεί τον πρώτο φορέα κοινωνικοποίησης του. Η αγάπη της μητέρας είναι αγνή, ακατέργαστη και αληθινή. Δεν γνωρίζει όρια και φραγμούς καθώς θέλει να δημιουργήσει στο παιδί της το αίσθημα της ασφάλειας και της σιγουριάς απέναντι της αλλά και απέναντι στον κόσμο.

Μια από τις πιο βασικές και πρώιμες επαφές στη βρεφική ηλικία είναι ο μητρικός θηλασμός. Μέσα στο πλαίσιο του θηλασμού ξεκινά το δέσιμο τον δυο τους. Το παιδί από την πλευρά του αισθάνεται την αγάπη και τη στοργή της μητέρας του, την αγγίζει τη μυρίζει και αισθάνεται ασφάλεια, η μητέρα πάλι αισθάνεται πληρότητα καθώς νιώθει πως βοηθάει το παιδί της να μεγαλώσει, του μιλάει, το χαϊδεύει και το

αισθάνεται κοντά της. Με το ξεκίνημα της επαφής του λοιπόν με την μητέρα το παιδί αρχίζει να αισθάνεται και να εξερευνά τον κόσμο γύρω του.

Περνώντας στο διάστημα των πρώτων δυο χρόνων της ζωής του παιδιού ξεκινάει η επαφή σε μεγαλύτερο βαθμό με το περιβάλλον του. Τα δυο αυτά πρώτα χρόνια ζωής είναι τα πιο σημαντικά όσον αφορά τις εμπειρίες που οδηγούν στη συναισθηματική σύνδεση με τον κόσμο. Το παιδί αναπτύσσει ψυχολογικά μέσα που το βοηθούν να αναπτύξει συναισθήματα εμπιστοσύνης και ασφάλειας τα οποία είναι απαραίτητα για την εξερεύνηση του κόσμου γύρω του. Ο ρόλος της μητέρας συνεχίζει να είναι πολύ σημαντικός καθώς όσο πιο ευαίσθητη είναι στην ανάγκη του παιδιού της για διαισθητική επαφή τόσο πιο προσιτή γίνεται στο ίδιο και έτσι δημιουργεί ένα πέρασμα για την επικοινωνία του με τους γύρω του.

Μετά από τα δυο πρώτα χρόνια ζωής το παιδί ξεκινά την περίοδο της νηπιακής του ηλικίας η οποία εκτείνεται από τα τρία έως τα πέντε του χρόνια . Ο ρόλος της μητέρας σε αυτή την περίοδο είναι αποφασιστικός σε θέματα διάπλασης της προσωπικότητας του παιδιού. Η μητέρα πρέπει να περάσει στο παιδί της κάποιες βασικές αρχές συμπεριφοράς που θα το συντροφεύουν σε όλη του τη ζωή. Θα πρέπει να τρώει μόνο του, να πηγαίνει στην τουαλέτα και να υιοθετήσει βασικούς κανόνες υγιεινής. Πολύ βασικό επίσης στην δομή της προσωπικότητας του είναι το παιδί να μάθει να περιορίζει την επιθετικότητα του αλλά και το έμμονο πείσμα του μέσω της επεξήγησης και της συζήτησης και όχι με τιμωρίες και φωνές ή βία. Η υπομονή και η επιμονή είναι βασικά χαρακτηριστικά που πρέπει να υπάρχουν στην ψυχοσύνθεση της μητέρας για να μπορέσει και η ίδια να ανταπεξέλθει αλλά και να βοηθήσει στην ανάπτυξη αυτών των αρετών στο παιδί της.

Ένα ακόμα θέμα που αναπτύσσεται σε αυτή την ηλικία είναι ο διαχωρισμός και οι διαφορές των φύλων στα μάτια των παιδιών αλλά και σεξουαλικά ερωτήματα όπως «πως μπήκε το μωρό στην κοιλιά της μαμάς;». Σε αυτές τις περιπτώσεις η μητέρα πρέπει να απαντήσει με ειλικρίνεια και απλά λόγια χωρίς ενδοιασμούς και ντροπές. Δεν πρέπει να φωνάζει ούτε να μαλώσει το παιδί καθώς θα του δημιουργήσει την εντύπωση πως έκανε κάτι κακό και πως δεν πρέπει να έχει απορίες πάνω σε σεξουαλικά θέματα και δεν πρέπει να τα συζητάει.

Αναλυτικότερα πάνω σε αυτά που προαναφέραμε έχει επεκταθεί ο Bowlby (1984) ο οποίος κατάρτισε φάσεις στη συμπεριφοριστική σύνδεση του βρέφους. Οι φάσεις είναι οι εξής:

- 0-3 μηνών: Υπάρχει εμφάνιση κοινωνικών αντιδράσεων από το βρέφος στην απουσία ή την παρουσία της μητέρας.
- 3-6 μηνών: Αρχίζει να γίνεται ένας σταδιακός διαχωρισμός των προσώπων από το βρέφος καθώς ξεχωρίζει ως ένα βαθμό τα γνωστά του πρόσωπα και τα αποζητά (ένα ή κάποια από αυτά)
- 6 μηνών-3 ετών: Το παιδί αναπτύσσεται ψυχοκινητικά με αποτέλεσμα να αναπτύσσει συνδετικές σχέσεις και να ψάχνει ενεργητικά τα πρόσωπα τα οποία του λείπουν όταν δεν είναι παρόντα. Εμφανίζει κατά κάποιο τρόπο, μία στοχοποιημένη επικοινωνία.
- 3^ο έτος και μετά: γίνονται προσπάθειες από την πλευρά του παιδιού ώστε να διορθώσει ή να επηρεάσει την συμπεριφορά των γύρω του.

Όλα αυτά μας δείχνουν τον εμφανή ρόλο της μητέρας στο πλαίσιο της φροντίδας του παιδιού το οποίο έχει γίνει εμφανές και σε ψυχολογικό επίπεδο καθώς δημιουργεί τον όρο του «δεσμού» που καθιέρωσε ο Bowlby στην εξελικτική ψυχολογία. Το είδος της φροντίδας και των συναισθηματικών ανταλλαγών που αναπτύσσονται στα πλαίσια αυτής της αλληλεπίδρασης καθορίζει, σε μεγάλο βαθμό, την ποιότητα και την λειτουργικότητα του δεσμού (Ε.Κακούρος Κ.Μανιδάκη «Ψυχολογία παιδιών και εφήβων Αναπτυξιακή προσέγγιση»)

Οι μορφές δεσμού οι οποίες αναπτύσσονται μεταξύ των βρεφών και των προσώπων που τα φροντίζουν (συνήθως το πρόσωπο της μητέρας) μελετήθηκαν πιο διεξοδικά από την Ainsworth και τους συνεργάτες της (Ainsworth 1963. Ainsworth & Witting 1969) με το πείραμα που ονομάστηκε « Συνθήκη με τον Ξένο» Μέσα σε αυτή τη διαδικασία αφήνουν ένα παιδί μεταξύ 12 και 18 μηνών σε ένα άγνωστο δωμάτιο με παιχνίδια αρχικά μαζί με τη μητέρα του. Στη συνέχεια το μητρικό πρόσωπο αποχωρεί και εμφανίζεται ένας άγνωστος. Το πείραμα συνεχίζεται με την έξοδο του αγνώστου προσώπου και την επανεμφάνιση της μητέρας. Το πείραμα βασιζόταν στην διαφοροποίηση των δεσμών μέσω της παρατήρησης των αντιδράσεων του παιδιού

κατά τον αποχωρισμό του από τη μητέρα, την επανεμφάνιση της μητέρας στο χώρο αλλά και τη διάθεση εξερεύνησης από το παιδί κατά την απουσία της.

Τα αποτελέσματα ήταν τέσσερις τύποι δεσμού:

- 1) **Ασφαλής Δεσμός:** Τα παιδιά με ασφαλή δεσμό αντιδρούν με θετικά συναισθήματα και εγρήγορση στις ανάγκες τους και στα πρόσωπα που τα φροντίζουν. Έχουν διάθεση για εξερεύνηση του χώρου όταν είναι μέσα η μητέρα ή ένα σημαντικό πρόσωπο που γνωρίζουν ενώ την επιζητούν όταν φεύγει. Επίσης υπάρχει ανακούφιση και χαρά όταν η μητέρα επιστρέφει στο δωμάτιο. (Wenar & Kerig 2000)
- 2) **Ανασφαλής Δεσμός τύπου Αποφυγής:** Τα παιδιά με αυτού του είδους δεσμό δείχνουν έλλειψη ενδιαφέροντος προς το πρόσωπο της μητέρας. Δεν εκδηλώνουν ανησυχία κατά την απουσία της ούτε χαρά και ανακούφιση όταν επιστρέφει. Επίσης έχουν λιγότερη όρεξη για εξερεύνηση του χώρου τους. (Wenar & Kerig 2000)
- 3) **Ανασφαλής Δεσμός τύπου Αντίστασης:** Τα παιδιά σε αυτή την περίπτωση δείχνουν υπερβολικό ενδιαφέρον με την μητέρα σε βαθμό να ασχολούνται συνεχώς μαζί της, κατάσταση που τα εμποδίζει από το να εξερευνήσουν το περιβάλλον τους και να αναπτυχθούν. Η απομάκρυνσή της μητέρας προκαλεί έντονο άγχος και ανησυχία όμως κατά την επιστροφή της δεν θέλουν να την πλησιάσουν και παρουσιάζουν έντονο θυμό. (Wenar & Kerig 2000)
- 4) **Ανασφαλής Δεσμός-Αποδιοργανωμένος Δεσμός:** Τα παιδιά σε αυτή την περίπτωση έχουν παράξενο τρόπο αντίδρασης. Δεν πλησιάζουν την μητέρα ή όταν την πλησιάζουν είναι αμήχανα ή δεν επιδιώκουν οπτική επαφή. Αισθάνονται ανασφάλεια και βιώνουν συναισθηματική σύγχυση. (Wenar & Kerig 2000)

Εν κατακλείδι ο ρόλος της μητέρας όσα χρόνια και αν περάσουν παραμένει το ίδιο σημαντικός στα μάτια του παιδιού της. Στα χρόνια μας η γυναίκα δεν είναι μόνο μητέρα αλλά τις περισσότερες φορές είναι και επαγγελματίας καθώς δουλεύει εκτός σπιτιού με αποτέλεσμα ο χρόνος της να διαιρείται μεταξύ παιδιού και εργασίας. Αυτός ο νέος ρόλος προσθέτει επιπλέον κούραση και ευθύνες αλλά ταυτόχρονα της δίνει ώθηση όσον αφορά την επαγγελματική της επιτυχία και τα όνειρα της. Επιπροσθέτως μέσω της αγάπης και του ενδιαφέροντος της για την ευημερία του παιδιού της η ίδια συνεχίζει να του προσφέρει το αμέριστο ενδιαφέρον και την προσοχή της σε κάθε ευκαιρία. Εξάλλου δεν είναι μόνη καθώς στην οικογένεια υπάρχει και το πλέον ενεργό πρόσωπο του πατέρα.

3.1.2 Η Σχέση πατέρα-παιδιού κατά τα στάδια ανάπτυξης

Η μορφή του πατέρα έχει αλλάξει δραστικά τα τελευταία χρόνια σε ότι αφορά το ρόλο του μέσα στην οικογένεια αλλά και την συνεισφορά του στην ανάπτυξη των παιδιών. Παλαιότερα ο πατέρας έπαιρνε το ρόλο του «θεατή» μέσα στο σπίτι. Δεν συμμετείχε στην διαπαιδαγώγηση και την φροντίδα των παιδιών ιδιαίτερα κατά την μικρή ηλικία διότι θεωρούταν άκρως γυναικεία υπόθεση. Ο ίδιος δούλευε για να παρέχει στην οικογένεια τα εφόδια για να ζήσει, λείποντας πολλές ώρες από το σπίτι και αποξενώνοντας σε κάποιες περιπτώσεις τον εαυτό του από τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Μερικές φορές ο ρόλος του μετατρέποταν στην εικόνα του «Αι-Βασίλη» που έρχεται φορτωμένος με δώρα ή του «Μέγα Τιμωρού» ο οποίος έρχεται για να μαλώσει και να βάλει τα πράγματα στη θέση τους επειδή τα παιδιά δεν ακούνε την μητέρα τους.

Οι σημερινές έρευνες έρχονται να αντικρούσουν την στάση που είχε υιοθετηθεί για τον ρόλο του πατέρα στην οικογένεια. Πλέον υποστηρίζεται σθεναρά πως ο πατέρας έχει έναν κρίσιμο αλλά και μοναδικό ρόλο στην ανατροφή και την καθοδήγηση των παιδιών του. Μπορεί να δράσει με την ίδια ευαισθησία όπως η μητέρα απέναντι στο παιδί του και είναι ικανός να εκπληρώσει στόχους οι οποίοι θεωρούνταν αδύνατοι για εκείνον μια δεκαετία πριν, όπως συμβολή στην κοινωνική αλλά και πνευματική του ανάπτυξη.

Κάθε γονιός αισθάνεται χαρά στην ιδέα του ερχομού ενός παιδιού. Η μητέρα είναι περισσότερο συνδεδεμένη κατά την περίοδο της κυοφορίας καθώς αισθάνεται ήδη το παιδί της. Ο πατέρας έχει μια πιο απροσδιόριστη χαρά καθώς δεν έχει έρθει ακόμα σε πλήρη επαφή με τη νέα ζωή. Παρόλα αυτά είναι σημαντικό όταν βοηθάει την σύντροφο του κατά την περίοδο της εγκυμοσύνης ώστε και αυτή να αισθάνεται πιο άνετα αλλά και ο ίδιος να αισθάνεται ότι συμβάλει στη φροντίδα του παιδιού του. Από τη στιγμή όμως της γέννησης και μετά η χαρά αλλά και η κατά καιρούς ανησυχία γίνεται πιο χειροπιαστή και ο ίδιος αρχίζει να αποκτά μια πρώτη ψυχολογική σύνδεση με το βρέφος.

Το ορόσημο της σχέσης πατέρα-παιδιού είναι η πρώτη τους επαφή. Ο πατέρας μόλις πάρει στην αγκαλιά του το βρέφος ξεκινά να το θαυμάζει, να χαιρείται για την μοναδική του ύπαρξη, αλλά και για τον ρόλο που έπαιξε ο ίδιος στην δημιουργία του, θεωρώντας το δικό του ώστε να προσέξει και να φροντίσει για αυτό. Το βρέφος από

τη μεριά του θα αρχίσει σταδιακά να κατανοεί την διαφορά μεταξύ των προσώπων που το φροντίζουν και θα αισθανθεί επιθυμητό καθώς εκτός από το κυρίαρχο πρόσωπο της μητέρας θα προστεθεί και το πρόσωπο του πατέρα που είναι εξίσου σημαντικός. Πρόσφατες μελέτες έχουν δείξει πως ακόμα και από τη βρεφική ηλικία η προσφορά του πατέρα στην ανάπτυξη του παιδιού το βοηθά σε περισσότερους από έναν τομείς καθώς τα παιδιά που έχουν ενεργούς πατέρες στη ζωή τους τείνουν να είναι πιο κοινωνικά σε ότι αφορά τις διαπροσωπικές τους σχέσεις, τους αρέσει να εξερευνούν το περιβάλλον τους με αυτοπεποίθηση και σιγουριά και αισθάνονται συναισθηματικά ασφαλή.

Φυσικά εκτός από τη χαρά της πατρότητας ένας νέος ερχομός στην οικογένεια, ειδικά όταν είναι το πρώτο παιδί του ζευγαριού, προκαλεί πολλές φορές σύγχυση και άγχος καθώς υπάρχουν πλέον αυξημένες απαιτήσεις χρόνου αλλά και ενέργειας που θα πρέπει να πληρούν οι νέοι γονείς. Γι' αυτό το λόγο είναι πολύ σημαντικό οι δυο γονείς να μοιράζονται την διαδικασία του μεγαλώματος του παιδιού ώστε να υπάρξει μια γενικότερη ισορροπία και αποφυγή συγκρούσεων μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον. Επιπροσθέτως οι οικογένειες οι οποίες παρουσιάζουν ισότητα στην καθημερινότητα τους και την ενασχόληση τους με το βρέφος θα το βοηθήσουν ώστε αργότερα να αναπτύξει την ικανότητα να εκφράζεται και να ανοίγεται στους γύρω του και να φοβάται λιγότερο την παρουσία ενός ξένου προσώπου. Αυτή η συμπεριφορά θα το συντροφεύει αργότερα στην υπόλοιπη ζωή του καθώς θα επηρεάσει θετικά τον τρόπο με τον οποίο θα αντιμετωπίζει τις κοινωνικές του σχέσεις.

Κατά την περίοδο της νηπιακής ηλικίας το παιδί ξεχωρίζει πλέον αισθητά τα πρόσωπα των γονιών του. Η επίδραση του πατέρα πάνω στην ανάπτυξη του παιδιού του γίνεται ακόμα πιο αισθητή. Ο βασικός τρόπος επικοινωνίας και επίδρασης του πατέρα με το παιδί είναι μέσω του παιχνιδιού. Οι πατεράδες τείνουν να είναι πιο θορυβώδεις και ενεργοί σε θέματα παιχνιδιού σε σύγκριση με τις μητέρες. Γι' αυτό το λόγο τα περισσότερα παιδιά διασκεδάζουν σε μεγάλο βαθμό όταν είναι να παίξουν με τον πατέρα τους ακόμα και αν αυτό συμβαίνει λιγότερο συχνά λόγω περιορισμένου χρόνου από την πλευρά του γονιού. Του αποδίδουν λοιπόν σημαντικό ρόλο μέσα στο παιχνίδι τους καθώς είναι μια από τις στιγμές που τείνουν να διασκεδάζουν μαζί του.

Μέσα από το παιχνίδι ένας πατέρας δεν διασκεδάζει μόνο το παιδί του αλλά το βοηθά να αναπτυχθεί σωστά. Ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί του αποδίδει

νέες δεξιότητες και μέσα που μπορεί το παιδί να χρησιμοποιήσει ώστε να αναπτυχθεί σωματικά αλλά και πνευματικά. Έτσι αν για παράδειγμα παίζουνε πάλι το παιδί ελέγχει τη δύναμη του, μαθαίνει τι μπορεί να κάνει με αυτή αλλά και πώς να γνωρίζει τα όρια του. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση παιχνιδιού με μπάλα. Το παιδί σκέφτεται τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να ξεπεράσει τα εμπόδια για να φτάσει την μπάλα στον πατέρα του ή να ξεπεράσει τον ίδιο για να φτάσει στο στόχο του, με ποιο τρόπο να την κλοτσήσει ή να την πετάξει για να φτάσει ως εκεί.

Είναι σύνηθες φαινόμενο ένας πατέρας να δίνει λίγη περισσότερη προσοχή σε ότι αφορά την αγωγή και τις δραστηριότητες των αγοριών καθώς ταυτίζεται περισσότερο μαζί τους και λόγω φύλου αλλά και μέσω των αναμνήσεων που έχει ο ίδιος από την παιδική του ηλικία. Στην περίπτωση λοιπόν της επαφής με τα παιδιά ο πατέρας έχει πιο άμεση επαφή με το αγόρι και πιο έμμεση με το κορίτσι. Αυτό βέβαια δεν πρέπει να τον καθιστά απόμακρο σε ότι αφορά την επαφή του με την αγωγή και τις δραστηριότητες των κοριτσιών καθώς στα κορίτσια η επίδραση είναι περισσότερο λεκτική και μέσω της ένδειξης στοργής και όχι τόσο μέσω του παιχνιδιού. Ένας πατέρας δεν πρέπει να ξεχνά πως το κορίτσι παρακολουθεί τον τρόπο με τον οποίο φέρεται στη μητέρα της αλλά και το είδος των προσδοκιών που έχει από το ίδιο. Ακόμη ένα σημαντικό σημείο είναι η αποφυγή διάκρισης μεταξύ των παιχνιδιών των παιδιών. Το κορίτσι δεν είναι αναγκασμένο να παίζει μόνο με κούκλες όπως και το αγόρι δεν απαγορεύεται να παίζει με την αδερφή του σε οποιοδήποτε από τα παιχνίδια της. Η ισότητα των δυο φύλων πρέπει να προβάλλεται αρχικά από την οικογένεια ώστε και από τις δυο πλευρές τα παιδιά να είναι περήφανα για το φύλο τους και να σέβονται το ένα το άλλο. Αυτό θα οδηγήσει στο σεβασμό των δικαιωμάτων των γύρω τους και κατά τα σχολικά τους χρόνια αλλά και για το μέλλον στον επαγγελματικό τους χώρο.

Πέρα από την συμβολή στην ανάπτυξη όμως ο πατέρας συναίνει και στην συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών. Ο πατέρας ο οποίος έρχεται σε συχνή επαφή με το παιδί του και το αντιμετωπίζει με στοργή αγάπη και κατανόηση το βοηθά να αναπτύξει μια θετική συναισθηματική νοημοσύνη καθώς και να αντιμετωπίσει αρνητικά συναισθήματα τα οποία μπορεί να βιώσει. Με αυτό τον τρόπο τα παιδιά μαθαίνουν να αντιμετωπίζουν προβλήματα που μπορεί να εμφανιστούν χωρίς βία και επιθετικότητα, διαμορφώνοντας έτσι καλύτερη σχέση με τους συνομήλικους τους

αλλά και νιώθοντας ασφάλεια στο να αναπτύξουν σχέσεις και στην παιδική τους ηλικία αλλά και στην ενήλικη ζωή τους.

Κλείνοντας έχει παρατηρηθεί πως σε αυτή την ηλικία ο πατέρας βοηθά στη σεξουαλική συνειδητοποίηση των παιδιών σε μεγαλύτερο βαθμό από την μητέρα καθώς γίνεται πρότυπο για τα αγόρια και βοηθά στη συνειδητοποίηση του φύλου στην περίπτωση των κοριτσιών. Τα αγόρια μαθαίνουν πώς φέρονται με βάση την παρατήρηση του πατρικού τους προτύπου ενώ τα κορίτσια παρακολουθούν τις κινήσεις του πατέρα ως παράδειγμα στο πως πρέπει να φέρονται οι άντρες γενικότερα. Έχει παρατηρηθεί πως στις περιπτώσεις που ο πατέρας ήταν σωματικά ή ψυχολογικά απών τα αγόρια δεν μπορούσαν να εκφράσουν την αρρενωπότητα τους ενώ τα κορίτσια ήταν δύσπιστα όσον αφορά το αντίθετο φύλο και δεν έκαναν εύκολα παρέα με αγόρια.

Η πατρική φιγούρα λοιπόν μέσα στην οικογένεια είναι εξίσου σημαντική με την μητρική. Μπορεί να λαμβάνονται διαφορετικές εμπειρίες από το κάθε φύλο και ο καθένας να έχει τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά δεν παύουν όμως να είναι οι βασικοί πρωταγωνιστές στη ζωή τους παιδιού που αλληλοσυμπληρώνουν ο ένας τον άλλο δημιουργώντας του έτσι ένα αίσθημα πληρότητας και σιγουριάς για το περιβάλλον του.

3.2 Οι λειτουργίες της οικογένειας σε σχέση με το παιδί

Όπως προαναφέραμε η οικογένεια σαν θεσμός έχει υποστεί πολλές μετατροπές στις μέρες μας με αποτέλεσμα πολλοί τρόποι λειτουργίας μέσα αλλά και γύρω από αυτή να έχουν αλλαχθεί ή και διαγραφεί πολλές φορές. Σε πολλές περιπτώσεις πλέον υπάρχουν οικογένειες οι οποίες συνίστανται από ένα γονιό με το παιδί του είτε λόγω διαζυγίου είτε λόγω προσωπικής επιλογής του γονέα. Σε όποια περίπτωση όμως τα άτομα αυτά πρέπει να συμμετέχουν συναισθηματικά και να μοιράζονται μια κοινή ζωή έτσι ώστε να αναλαμβάνουν πολλές ευθύνες που εμφανίζονται μέσα στην οικογένεια τους.

Οι οικογένειες με παιδιά είτε στην παραδοσιακή μορφή με τους δυο γονείς είτε στην περίπτωση της μονογονεϊκής οικογένειας πρέπει να φροντίζουν ώστε οι βασικές λειτουργίες τους να στρέφονται μέσα σε ένα πλαίσιο που να έχει σχέση με το παιδί τους. Οι συνήθεις λειτουργίες που πρέπει να υιοθετεί μια οικογένεια είναι: **α)** η

ικανοποίηση των βιολογικών αναγκών του παιδιού **β)** βοήθεια και ώθηση σε ότι αφορά την κοινωνικοποίηση του **γ)** βοήθεια στην τοποθέτηση σωστών βάσεων ως προς την καλλιέργεια του γνωστικού-μορφωτικού του επιπέδου **δ)** αρωγή από την οικογένεια στη σωστή διαμόρφωση προσωπικότητας.

Πιο αναλυτικά:

α) Στην περίπτωση της **ικανοποίησης των βιολογικών αναγκών** αναφερόμαστε στη σωστή διατροφή η οποία «πρέπει να αποτελείται εκτός από μαγειρεμένα φαγητά, και από όσο γίνεται μεγαλύτερη ποικιλία καθώς αν τα συστατικά των τροφών καταναλωθούν μεμονωμένα, δεν έχουν την ίδια ευεργετική επίδραση στον οργανισμό» (Dr. Σίμος Γ. Παλλίδης), στην ανάγκη για σωστή ένδυση η οποία θα ανταποκρίνεται στα φαινόμενα της κάθε εποχής, στην σωστή ιατρική περίθαλψη και σωματική προστασία προσέχοντας το σπίτι να είναι κατάλληλα προετοιμασμένο για την ύπαρξη βρεφών και μικρών παιδιών (προστατευτικά για τις γωνίες, πόρτες και ντουλάπια ασφαλείας, προστατευτικά στην πόρτα του φούρνου κλπ.) καθώς και προσοχή στο βιοτικό επίπεδο διαβίωσης ώστε η κατοικία αλλά και όσο γίνεται η περιοχή να ανταποκρίνονται στην σωστή ανατροφή ενός παιδιού.

β) Όσον αφορά την **ανάπτυξη της κοινωνικοποίησης** του παιδιού τα πρώτα παραδείγματα προέρχονται από το οικογενειακό περιβάλλον το οποίο εφοδιάζει το παιδί με το αίσθημα του ανήκειν. Η οικογένεια και ιδιαίτερα οι γονείς λειτουργούν ως μια αυτοτελής ομάδα μέσα στην οποία πρέπει ο ένας να βοηθάει τον άλλο, να μοιράζονται σκοπούς και αξίες και να σέβονται την γνώμη του καθενός ώστε να επιτυγχάνεται ένα επιθυμητό αποτέλεσμα, σε όποια διαδικασία, μέσα σε ένα θετικό και ήρεμο περιβάλλον. Αν όλοι συνεργάζονται αρμονικά και με κατανόηση για τις ιδιαιτερότητες των χαρακτήρων που υπάρχουν γύρω τους και με σεβασμό για τους κανόνες της λειτουργίας της ομάδας τότε θα προκύψουν θετικά αποτελέσματα. Αυτό δεν σημαίνει απαραίτητα ότι δεν θα υπάρχουν κατά καιρούς εντάσεις και τριβές μεταξύ των μελών της οικογένειας. Βασικό όμως κομμάτι είναι το παιδί να καταλάβει πώς να λειαιώνει τις αναταραχές που θα προκύψουν με συζήτηση και λογική όχι με βία, επιθετικότητα και ύψωμα της φωνής ώστε αργότερα να χρησιμοποιήσει αυτή τη γνώση σε προσωπικές του αντιπαραθέσεις.

Το παιδί έχοντας αυτή την εικόνα σαν παράδειγμα προς μίμηση θα μπορέσει και το ίδιο να δράσει εξίσου συνεργατικά σε άλλες ομάδες που θα συμμετέχει στο μέλλον και ταυτόχρονα θα αρχίσει να αντιλαμβάνεται τους κανόνες ηθικότητας και συμπεριφοράς που δέχεται η κοινωνία ακόμα και αν αυτοί είναι άγραφοι και νοητοί.

Εξάλλου ο βασικότερος από τους μηχανισμούς που συντελούν την κοινωνικοποίηση είναι η «κοινωνική μάθηση» μέσα από την οποία το παιδί παρατηρεί και αντιγράφει εκφράσεις και συμπεριφορές από ενήλικα πρόσωπα του κοντινού του κύκλου τα οποία θαυμάζει και έχει σε μεγάλη εκτίμηση. Συνήθως αυτά τα πρόσωπα είναι οι γονείς καθώς είναι εγγύτερα σε αυτό και νιώθει πιο άνετα στο να τα μιμηθεί. Είναι λογικό βέβαια οι χειρισμοί των καταστάσεων σε μια ομάδα με συνομηλίκους να πάρει διαφορετική τροπή καθώς οι κοινωνικές δεξιότητες των ενηλίκων είναι περισσότερο ανεπτυγμένες για την επίλυση προβλημάτων. Με την σωστή καθοδήγηση όμως από το οικογενειακό περιβάλλον, όσο διαφορετικό και αν είναι από μια ομάδα συνομηλίκων, το παιδί θα βάλει σταδιακά σε εφαρμογή τις νεοαποκτηθείς κοινωνικές δεξιότητες του ώστε να ανοίξει νέους ορίζοντες για τις μετέπειτα διαπροσωπικές του σχέσεις.

γ) Μια ακόμη σημαντική λειτουργία που λαμβάνει να φέρει σε πέρας η οικογένεια είναι να βοηθήσει ώστε το παιδί να **λάβει τις σωστές βάσεις για την καλλιέργεια του γνωστικού και μορφωτικού του επιπέδου**. Σε αυτή την περίπτωση οι γονείς πρέπει να καλλιεργήσουν στο παιδί τον ενθουσιασμό για την εξερεύνηση, την ανακάλυψη και τη γνώση. Αυτό μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους οι οποίοι πρέπει να προσαρμοστούν με την ιδιαίτερη ιδιοσυγκρασία του κάθε παιδιού. Αν για παράδειγμα του παιδι είναι πολύ ενεργητικό και του αρέσει να ασχολείται με κινητικά παιχνίδια και πειράματα ήχου τότε θα το ενθουσίαζε να μάθαινε για τα ζώα μέσω μιμήσεων και κατασκευή στολών από τα σεντόνια του ή να κάνει πειράματα με διάφορα οικιακά σκεύη για να κατανοήσει τους διαφορετικούς ήχους που παράγουν. Στην περίπτωση πάλι που το παιδί είναι πιο ήσυχο και εσωστρεφές τότε θα του άρεσε να διαβάσει με τους γονείς του ένα βιβλίο να ακούσει παραμύθια και μουσική στο κασετόφωνο ή να ζωγραφίσει για να εκφράσει τις νέες του γνώσεις. Ακόμα οι γονείς θα πρέπει με έμμεσο τρόπο να ωθήσουν τα παιδιά τους ώστε να διασκεδάσουν στο σχολείο. Να τους εξηγήσουν το λόγο για τον οποίο θα πάνε αλλά και να τους εξάψουν το ενδιαφέρον με δικές τους ιστορίες από τα παιδικά τους μαθητικά χρόνια. Τέλος στην περίπτωση των εξωσχολικών δραστηριοτήτων είναι πάντα προτιμότερο αν το παιδί έχει εκφράσει θερμό ενδιαφέρον πάνω στη δραστηριότητα που θέλουν να το γράψουν οι γονείς του καθώς θα διασκεδάσει περισσότερο έχοντας όρεξη και ανυπομονησία για την επόμενη φορά που θα πάει.

δ) Η **σωστή διαμόρφωση προσωπικότητας** είναι η τελευταία αναφερόμενη αλλά εξίσου σημαντική λειτουργία που προσφέρει η οικογένεια στο παιδί. Ένα παιδί από

πολύ μικρή έως πολύ μεγάλη ηλικία θέλει και πρέπει να αισθάνεται ψυχολογική και συναισθηματική πληρότητα μέσα στο οικογενειακό του περιβάλλον. Η αγάπη πρέπει να είναι εμφανής και να εκδηλώνεται με πράξεις σε όποια κατάσταση επικρατεί μέσα στο σπίτι από την απλή κουβέντα μέχρι το μάλωμα και τον τσακωμό καθώς θα βοηθήσει το παιδί να καταλάβει πως έστω και αν το μαλώνουν το κάνουν για το δικό του καλό και επειδή το αγαπάνε και ανησυχούν γι' αυτό. Αναφέραμε στην ανάπτυξη της κοινωνικοποίησης πως ο τρόπος με τον οποίο πρέπει να λειτουργεί η οικογένεια είναι συνεργατικός και ομαλός. Αυτό δεν ισχύει μόνο στις πράξεις αλλά και στο συναίσθημα. Για να νιώσει το παιδί ασφαλές πρέπει να αισθανθεί τη γενικότερη αποδοχή της οικογένειας του. Δεν αρκεί η αποδοχή μόνο του ενός γονιού καθώς τότε ξεκινούν οι αμφιβολίες και τα ερωτήματα για το λόγο μη αποδοχής του άλλου. Ακόμα και σε περίπτωση διαζυγίου οι γονείς πρέπει να συνεργάζονται για να καθησυχάσουν το παιδί ότι το αγαπούν το ίδιο και πως δεν είναι δικό του λάθος που δεν βρίσκονται πλέον μαζί.

Τα παιδιά που βιώνουν στοργή στην καθημερινότητα τους αναπτύσσουν:

- ασφαλή προσκόλληση
- έχουν υψηλότερη αυτοεκτίμηση σε σχέση με παιδιά που προέρχονται από λιγότερο θερμό οικογενειακό περιβάλλον
- είναι πιο ευαίσθητα σε ότι αφορά τα συναισθήματα και τις ανάγκες των γύρω τους πράγμα που τα βοηθά στις διαπροσωπικές τους σχέσεις
- έχουν καλύτερη γνωστική ανάπτυξη και νοημοσύνη κατάσταση που οφείλεται συνήθως στο ότι οι στοργικοί γονείς θα φέρουν το παιδί σε επαφή με ένα καλύτερα διαμορφωμένο περιβάλλον ώστε να ευνοηθεί η νοητική του ανάπτυξη. (Ηλίας Γ. Μπεζεβέγκης, Οικογένεια και Παιδί)

Έτσι σε όποια περίπτωση οικογένειας το παιδί μπορεί να μεγαλώσει μέσα σε μια ψυχολογική πληρότητα η οποία θα θέσει βάσεις για την ανάπτυξη μια υγιούς προσωπικότητας με αρχές, στόχους και όνειρα για το μέλλον.

Οι τρόποι που υιοθετούνται βέβαια για την διεκπεραίωση αυτών των λειτουργιών είναι σχετική και με τη μέθοδο γονεϊκής συμπεριφοράς την οποία χρησιμοποιεί ή κάθε οικογένεια στην ανατροφή του παιδιού της. Υπάρχουν τέσσερα διαφορετικά είδη γονεϊκού στυλ:

1) Οι **δημοκρατικοί/διαλεκτικοί** γονείς οι οποίοι ασκούν έλεγχο αλλά ταυτόχρονα έχουν προσδοκίες για ώριμη συμπεριφορά από την πλευρά των παιδιών τους. Ο βασικός τρόπος επικοινωνίας σε αυτή την περίπτωση είναι η συζήτηση και η λήψη

αποφάσεων από κοινού αποδίδοντας έτσι δικαιώματα συμμετοχής στο παιδί στην όλη διαδικασία δείχνοντας πως είναι συναισθηματικά θερμοί και ευαίσθητοι στις ανάγκες και τις απόψεις τους παιδιού τους.

Είναι εμφανές ότι υπάρχει πληθώρα θετικών αποτελεσμάτων πάνω στην ψυχосύνθεση του παιδιού και σε άμεσο αλλά και σε έμμεσο επίπεδο. Άμεσα τα παιδιά διαλεκτικών γονέων αναπτύσσουν αυτοπεποίθηση, συναισθηματική σταθερότητα και αισθάνονται ικανοποίηση καθώς παρουσιάζουν και μεγαλύτερη επιμονή στη διεκπεραίωση μιας ενέργειας. Έμμεσα στα χαρακτηριστικά που αποκτούν σε μετέπειτα στάδιο της ζωής τους (κατά την εφηβική ηλικία συνήθως) είναι ένας καλός βαθμός αυτοεκτίμησης, έχουν εσωτερικά ηθικά κριτήρια και υψηλή σχολική επίδοση.

2) Οι **αυταρχικοί** γονείς σαν τους διαλεκτικούς έχουν την επιθυμία να ελέγχουν το παιδί τους και ταυτόχρονα έχουν προσδοκίες από αυτό, με τη βασική διαφορά όμως πως η πρώτη τους προτεραιότητα είναι η υπακοή και η συμμόρφωση του παιδιού στα πιστεύω και τις πεποιθήσεις τους χωρίς να υπάρξει συζήτηση και επεξήγηση για την κατανόηση της όποιας κατάστασης. Στην περίπτωση αυτή τα παιδιά νιώθουν πιο απομονωμένα, δειλά και ελάχιστα ευτυχή ενώ δεν λείπουν και οι περιπτώσεις ανασφάλειας στις διαπροσωπικές σχέσεις αλλά και άγχος.

3) Οι **παραχωρητικοί** γονείς έχουν αποδοχή προς το παιδί και είναι συναισθηματικά θερμοί παρουσιάζουν όμως μεγάλη έλλειψη στην άσκηση ελέγχου και προσδοκιών από το παιδί. Έτσι στην περίπτωση λήψης αποφάσεων το παιδί λαμβάνει δράση όπως αυτό θεωρεί σωστό χωρίς σχεδόν καμία καθοδήγηση ή περιοριστική παράμετρο, λόγω της έλλειψης κανόνων από την πλευρά των γονέων τους οποίους το παιδί θα έπρεπε να τηρήσει. Σε αυτή την περίπτωση τα παιδιά επιδεικνύουν μια ανώριμη συμπεριφορά γίνονται εξαρτημένα, απαιτητικά και παρορμητικά με λίγο ή και καθόλου αυτοέλεγχο. Ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που δεν γίνεται αυτό που επιθυμούν γίνονται βίαια, ανυπάκουα και αντιδραστικά. Αυτός ο τύπος γονέων είναι ο λιγότερο υψηλός.

4) Οι **αδιάφοροι** γονείς παρουσιάζουν απουσία απαιτήσεων από το παιδί καθώς και αδιαφορία ή και απόρριψη του παιδιού από την πλευρά τους. Δεν καταβάλλεται καμία προσπάθεια για την κοινωνικοποίηση του παιδιού από την πλευρά τους λόγω του πολύ απασχολημένου προγράμματος τους με αποτέλεσμα το παιδί να κρατιέται μακριά τους όχι επειδή δεν τους χρειάζεται αλλά λόγω της αντίληψης του ότι τους

παρεμποδίζει και τους δυσκολεύει στο πρόγραμμα τους. Σε πολύ ακραίες περιπτώσεις η αδιαφορία ισούται με ψυχολογική κακοποίηση και κακομεταχείριση του παιδιού. Τα παιδιά τέτοιων οικογενειών τείνουν να παρουσιάζουν προβλήματα ειδικά στα δυο πρώτα χρόνια της ζωής τους με επιβράδυνση της ανάπτυξης, δυσκολία στην προσκόλληση και απουσία συμμετοχής σε παιχνίδι με συνομηλίκους. Αργότερα προστίθενται στα χαρακτηριστικά ανυπακοή, η απαιτητικότητα αλλά και πολλές φορές η βιαιότητα και η έλλειψη αυτοελέγχου. (Ηλίας Γ. Μπεζεβέγκης)

Μέσα από τους τέσσερις τύπους οικογένειας προέκυψε πως οι δημοκρατικοί γονείς έχουν καλύτερα αποτελέσματα καθώς περιβάλουν το παιδί τους με ένα ζεστό οικογενειακό κλίμα κατανόησης και αγάπης ενώ μέσω της συζήτησης και της αίσθησης ισότητας γίνονται οι ίδιοι πρότυπα προς μίμηση για τα παιδιά τους. Αντίθετα οι αδιάφοροι γονείς είναι εκείνοι με τα χειρότερα αποτελέσματα καθώς τα παιδιά τους παρουσιάζουν πολλά προβλήματα ψυχικής υγείας αλλά και ανάπτυξης.

3.3 Η επιρροή της οικογένειας στην ανάπτυξη του βρεφονηπίου

Ο λόγος που η οικογένεια αποτελεί τον πρώτο και ακριβέστερο παράγοντα στην ανάπτυξη του παιδιού είναι κατά κοινή παραδοχή το μεγάλο χρονικό διάστημα που το άτομο βρίσκεται κάτω από την επιρροή της, ειδικά κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του που είναι απόλυτα εξαρτημένο από αυτή. Υπάρχουν πολλοί παράγοντες μέσα σε μια οικογένεια οι οποίοι μπορούν να την επηρεάσουν την ανάπτυξη του βρεφονηπίου.

Αρχικά βασικό ρόλο έχει το **μέγεθος της οικογένειας** αλλά και το **οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο** που έχουν οι γονείς και που μπορούν να παρέχουν στα παιδιά τους. Παλαιότερα μάλιστα πολύ βασικός παράγοντας ήταν και η σειρά γέννησης του κάθε παιδιού καθώς τα πρωτότοκα είχαν περισσότερη προσοχή από τους γονείς στην καθημερινότητα τους σε σχέση με τα μικρότερα παιδιά. Ακόμα υπήρχε πολύ διαφορετική μεταχείριση μεταξύ αγοριών και κοριτσιών καθώς τα αγόρια θεωρούνταν πιο πολύτιμα και χρήσιμα. Όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των μελών μιας οικογένειας τόσο αρνητικότερος είναι ο ρόλος της στην νοητική ανάπτυξη του

παιδιού. Αυτό συμβαίνει κυρίως όταν μια πολυμελής οικογένεια προέρχεται από ένα χαμηλό οικονομικό και μορφωτικό υπόβαθρο από την πλευρά των γονιών. Τα παιδιά που γεννιούνται μέσα σε πολυμελή οικογένεια τείνουν να έχουν χαμηλότερη σχολική επίδοση, λιγότερη αυτοεκτίμηση καθώς και χαμηλότερο δείκτη νοημοσύνης (ειδικά αν είναι τα τελευταία σε σειρά γέννησης παιδιά). Από την πλευρά τους οι γονείς μιας πολυμελής οικογένειας νιώθουν πεσμένοι και κουρασμένοι, ειδικά όταν δουλεύουν και εκτός σπιτιού, καθώς δεν έχουν χρόνο για τον εαυτό τους αλλά ούτε προλαβαίνουν να ασχοληθούν ποιοτικά με το κάθε παιδί τους ξεχωριστά με αποτέλεσμα να μην αισθάνονται πληρότητα από τον γονεϊκό τους ρόλο. Πολλές φορές βέβαια τα παιδιά από πολυμελείς οικογένειες λόγω των συνθηκών και των ποικίλων ρόλων που αναλαμβάνουν μέσα στην οικογένεια αποκτούν καλύτερες διαπροσωπικές δεξιότητες είτε με ενήλικους είτε με συνομήλικους.

Στην περίπτωση μια ολιγομελής οικογένειας οι ρόλοι μεταξύ των γονέων και των παιδιών είναι πιο ξεκάθαροι καθώς το παιδί έχει δυο έτοιμους ενήλικες οι οποίοι μπορούν να ασχοληθούν με το ίδιο και τον αδερφό/αδερφή του, αποκτούν με αυτό τον τρόπο περισσότερη αυτοπεποίθηση και κάνουν πιο εύκολα ερωτήσεις καθώς γνωρίζουν πως υπάρχει χρόνος για συζήτηση και απαντήσεις. Ταυτόχρονα οι γονείς αισθάνονται πληρέστεροι με το γονεϊκό τους ρόλο καθώς έχουν χρόνο για τον εαυτό τους αλλά διαθέτουν και χρόνο ώστε να ασχοληθούν μεμονωμένα με το κάθε παιδί τους καθιστώντας τις σχέσεις με τα παιδιά τους περισσότερο διαλεκτικές.

Όλα αυτά βέβαια συνδέονται αισθητά με το μορφωτικό επίπεδο των γονέων καθώς και την οικονομική κατάσταση της οικογένειας. Στην περίπτωση της οικονομικής κατάστασης οι συνθήκες είναι ξεκάθαρες καθώς αν η οικογένεια μπορεί να διαθέσει χρήματα τότε μπορεί να παραστεί καλύτερα και στις βιολογικές αλλά και στις πνευματικές ανάγκες των παιδιών της καθώς είναι πιο εύκολο να τα ωθήσει προς την εκπαίδευση αλλά και να τους παρέχει επιπλέον δραστηριότητες στις οποίες μπορεί να θέλουν να συμμετέχουν (ωδείο, αθλήματα κλπ.). Αν πάλι δεν υπάρχει αυτή η δυνατότητα τότε οι γονείς βασίζονται περισσότερο στο να καλύψουν τις βιολογικές ανάγκες των παιδιών τους καθώς δεν είναι σίγουροι ότι θα μπορούν να ανταπεξέλθουν στην υλική κάλυψη που θα χρειαστούν τα παιδιά τους για το σχολείο.

Στην περίπτωση του μορφωτικού επιπέδου οι γονείς με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο επιλέγουν συνήθως την διαλεκτική μέθοδο όταν έρχονται σε επαφή με τα

παιδιά τους έτσι ώστε μέσω της συζήτησης να ενισχύσουν στον χαρακτήρα τους ψυχολογικά χαρακτηριστικά όπως την περιέργεια τους αλλά και τον αυτοέλεγχο τους. Ακόμα είναι δοτικοί σε ότι αφορά τον έπαινο σε οποιαδήποτε θετική συμπεριφορά και επίτευγμα τους και το πιο σημαντικό δημιουργούν ένα περιβάλλον ανάπτυξης μέσα στο οποίο το παιδί μπορεί να λαμβάνει συνεχώς καινούργια ερεθίσματα ώστε να αναπτυχθεί σε νοητικό και πνευματικό επίπεδο.

Σε αντίθεση με τα παραπάνω οι γονείς με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο δεν δίνουν ιδιαίτερη βάση στην εξερεύνηση και την αυτονομία αλλά βασίζονται στο να αναπτύξουν στα παιδιά τους τα χαρακτηριστικά της συμμόρφωσης και της υπακοής. Ακόμα θεωρούν πολύ σημαντικό να διδάξουν την έννοια της καθαριότητας και της τάξης και είναι συχνά αυστηροί μαζί τους χρησιμοποιώντας τιμωρίες ως μέσο πειθαρχίας. Η σχέση γονέων και παιδιών στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν είναι διαλεκτική καθώς δεν θεωρείται απαραίτητο από την πλευρά των γονιών να επεξηγήσουν τις ενέργειες τους ή τα πιστεύω τους με αποτέλεσμα να προκαλούν άλυτες απορίες και σύγχυση στα παιδιά τους.

Ο συνδυασμός του μεγέθους της οικογένειας με το οικονομικό και το μορφωτικό της επίπεδο δίνουν το πρώτο βήμα στις ευκαιρίες που μπορεί να έχει το παιδί καθώς μεγαλώνει. **Η ηλικία των γονέων, η πιθανή εξωτερική απασχόληση της μητέρας** καθώς και **η σχέση που έχουν οι γονείς μεταξύ τους** είναι ακόμη κάποιοι παράγοντες που επηρεάζουν την ανατροφή του παιδιού.

Συνήθως η επικρατέστερες ηλικίες την σήμερα ημέρα για το ξεκίνημα μιας οικογένειας είναι οι ηλικίες μεταξύ 30-35 ετών καθώς οι περισσότεροι άνθρωποι θεωρούν πως μέχρι τότε θα έχουν την επαγγελματική κατάρτιση την οποία επιθυμούν ώστε να αισθάνονται επαγγελματική πληρότητα αλλά ταυτόχρονα θα έχουν αποκτήσει την οικονομική ευχέρεια ώστε να μπορούν να μεγαλώσουν ένα παιδί και να του παρέχουν ότι χρειαστεί. Επίσης γονείς αυτής της ηλικίας νιώθουν αρκετά ώριμοι ώστε να αναλάβουν έναν νέο ρόλο στη ζωή τους και κατέχουν ακόμα την ενέργεια που απαιτεί την προσοχή σε ένα μικρό παιδί. Υπάρχουν βέβαια και οι περιπτώσεις γονέων πολύ μικρής ή πολύ μεγάλης ηλικίας. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι πολύ μικροί γονείς δεν είναι ακόμα ψυχολογικά και νοητικά προετοιμασμένοι να αναλάβουν την ευθύνη ενός παιδιού ενώ πολλές φορές το σώμα της γυναίκας δεν έχει αναπτυχθεί πλήρως ώστε να μπορέσει να δεχτεί τη σωματική μεταβολή που επέρχεται

με μια εγκυμοσύνη. Οι πολύ μεγάλοι γονείς μπορεί να είναι αρκετά ώριμοι και οικονομικά ευκατάστατοι ώστε να μπορούν να στηρίξουν υλικά και μορφωτικά ένα παιδί δεν έχουν όμως τις αντοχές που απαιτεί το μεγάλωμα ενός παιδιού πολλές φορές μάλιστα μπορεί να αντιμετωπίζουν προβλήματα υγείας ειδικά στην περίπτωση της γυναίκας κατά την κυοφορία αλλά και αργότερα.

Όπως προαναφέρθηκε στη σχέση μητέρας-παιδιού η γυναίκα στις μέρες μας δεν είναι μόνο μητέρα αλλά πολλές φορές είναι και επαγγελματίας με αποτέλεσμα την απουσία της αρκετές ώρες από το σπίτι αλλά και την είσοδο του παιδιού νωρίτερα στην προσχολική αγωγή. Η εργαζόμενη μητέρα η οποία αισθάνεται πληρότητα στο εργασιακό της περιβάλλον έχει θετικά αποτελέσματα πάνω στην ανάπτυξη του παιδιού της καθώς το παιδί αποκτά από πολύ μικρή ηλικία πιο ευέλικτες αντιλήψεις όσον αφορά το ρόλο των δυο φύλων, έχει περισσότερη αυτοεκτίμηση καθώς και καλύτερη κοινωνική και συναισθηματική προσαρμογή. Από την πλευρά της η μητέρα δίνει μεγαλύτερη αυτονομία στο παιδί της, επιλέγει περισσότερο διαλεκτικές μεθόδους επικοινωνίας μαζί του και του αναθέτει ρόλους μέσα στο σπίτι που οδηγούν στην καλύτερη νοητική ανάπτυξη αλλά και αίσθηση υπευθυνότητας. Η είσοδος των παιδιών σε βρεφονηπιακούς σταθμούς ανησύχησε αρκετά τους ειδικούς όσον αφορά τον ξαφνικό αποχωρισμό του παιδιού από τη μητέρα σε πολύ μικρή ηλικία. Όπως αποδείχτηκε όμως στις περισσότερες περιπτώσεις η πρόωμη είσοδος τους παιδιού στον παιδικό σταθμό βοήθησε στην νοητική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του (ειδικά σε περιπτώσεις παιδιών από χαμηλό κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο.)

Η σχέση των γονέων τελεί το περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγαλώνει το παιδί. Σε πολλές περιπτώσεις πλέον έχουμε μονογονεϊκές οικογένειες οι οποίες είτε έχουν επέλθει από διαζύγιο είτε από επιλογή. Στην περίπτωση του διαζυγίου οι γονείς πρέπει να δώσουν βάση στο πως θα ανακοινώσουν αλλά και θα χειριστούν το χωρισμό τους καθώς σίγουρα θα υπάρξουν αλλαγές που θα αποδιοργανώσουν το παιδί. Πολλές φορές με το χωρισμό επέρχεται και η ξαφνική αλλαγή περιβάλλοντος καθώς ένας από τους δυο γονείς θα αλλάξει περιοχή οπότε είναι πολύ πιθανό το παιδί να χρειαστεί να αλλάξει σχολείο, σπίτι και έτσι να αποχωριστεί τους συμμαθητές και τους φίλους του. Στην περίπτωση των μικρών παιδιών μπορεί να αρχίσουν να κατηγορούν τον εαυτό τους για τον χωρισμό των γονιών τους ή να αναπτύξουν τον φόβο ότι στο τέλος θα τους αφήσουν και οι δυο γονείς. Ακόμα μπορεί να παλινδρομήσουν σε συμπεριφορά μικρότερης ηλικίας αλλά και θα βιώσουν πιο

έντονα το άγχος του αποχωρισμού. Ο βασικότερος παράγοντας για την αντιμετώπιση των προβλημάτων είναι η υποστήριξη των γονέων στις περιπτώσεις διαζυγίου. Θα πρέπει να συνεννοηθούν σωστά ώστε να μεταδίδουν τα ίδια μηνύματα αγάπης προς το παιδί αλλά και να περνούν όσο περισσότερο χρόνο γίνεται μαζί του δείχνοντας του ότι δεν το εγκαταλείπουν. Στην περίπτωση μονογονεϊκής οικογένειας από επιλογή τότε η καλύτερη αντιμετώπιση τυχόν προβλημάτων είναι ο γονιός να απαντάει με ειλικρίνεια και απλά λόγια σε όποια ερώτηση έχει το παιδί και να αφιερώνει χρόνο στην καθημερινότητα του ώστε να του δείχνει το ενδιαφέρον και την αγάπη του.

Τον κύκλο των παραγόντων στην επιρροή του παιδιού κλείνουν **οι αξίες, οι προσδοκίες αλλά και οι πεποιθήσεις** των γονέων τις οποίες μεταδίδουν στο παιδί καθώς και **η προσωπικότητα και η κατάσταση της ψυχικής τους υγείας**. Οι γονείς διαφέρουν σημαντικά ως προς τις πεποιθήσεις τις οποίες θεωρούν σημαντικές να μεταδώσουν στο παιδί τους. Αυτό συμβαίνει για τον απλούστατο λόγο ότι ο καθένας έχει διαφορετική προσωπικότητα άρα και διαφορετική βάση στον χαρακτήρα του που δίνει τροπή στην πορεία της ζωής του. Αν για παράδειγμα οι γονείς είναι λάτρεις της άσκησης τότε θα θεωρήσουν πολύ σημαντικό το παιδί τους αν ασκείται σε αντίθεση με άλλες οικογένειες που βασίζονται περισσότερο σε άλλες δραστηριότητες όπως η μουσική. Η εξελικτική ψυχολογία έχει βεβαιώσει πλέον το πόσο σημαντικές είναι η προσδοκίες των γονέων στη διαμόρφωση χαρακτήρα των παιδιών τους. Τα συμπεράσματα των ερευνών επιβεβαίωσαν πως η καλύτερη οδός είναι οι γονείς να έχουν υψηλές αλλά και ρεαλιστικές προσδοκίες από το παιδί τους έτσι ώστε να αισθάνεται ότι το εκτιμούν και το στηρίζουν. Στην περίπτωση των υπερβολικών προσδοκιών το παιδί πάνω στην προσπάθεια του να ανταποκριθεί μπορεί να βάλει σε υπερβολική πίεση τον εαυτό του με αποτέλεσμα να αισθάνεται πιεσμένο και θλιμμένο και μερικές φορές να οδηγηθεί στα όρια της κατάρρευσης. Στην περίπτωση πάλι το γονέων με λίγες ή και καθόλου προσδοκίες από την ανάπτυξη του παιδιού τους τότε το παιδί έχει έλλειψη αυτοπεποίθησης και αισιοδοξίας με αποτέλεσμα τις περισσότερες φορές να μην προσπαθεί καθόλου εξ αρχής πάνω στις δυνατότητες του με αποτέλεσμα να επιβεβαιώνει τις προσδοκίες των γονιών του (φαύλος κύκλος)

Η προσωπικότητα και η κατάσταση της ψυχικής υγείας δεν συνδέονται μόνο με την ανάπτυξη του παιδιού αλλά και με τη συμπεριφορά του. Αρχικά αυτό γίνεται μέσω της κληρονομικότητας αφού γενετικά στοιχεία περνούν από τους γονείς στο παιδί μέσω του DNA του. Ένα πολύ καλό παράδειγμα είναι οι μονοζυγωτικοί δίδυμοι που

εκτός από την εμφάνιση μοιράζονται πολλές φορές και ψυχολογικές ομοιότητες. Ο δεύτερος και πιο ελεγχόμενος τρόπος είναι μέσω του περιβάλλοντος το οποίο διαμορφώνουν οι γονείς και μέσα στο οποίο δρα και κινείται το παιδί για το μεγαλύτερο διάστημα της βρεφικής, νηπιακής και παιδικής του ηλικίας. Το περιβάλλον αυτό είναι βασικό στο αν θα επηρεάσει αρνητικά ή θετικά το παιδί. Σε περιπτώσεις γονέων με προβλήματα ψυχικής υγείας τότε το παιδί είναι πολύ πιθανό να εμφανίσει συμπτώματα από το ίδιο ή παρόμοιο πρόβλημα καθώς η καθημερινή επαφή με τέτοιου είδους προβλήματα ειδικά από μικρή ηλικία μπορούν να επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη ενός εύπλαστου χαρακτήρα.

Όλα αυτά καθιστούν τη βάση που θα λάβει το παιδί από τη βρεφική και τη νηπιακή του ηλικία για να χτίσει την προσωπικότητα που θα έχει στην μετέπειτα ζωή του. Είναι εμφανής η ευθύνη και το άγχος που πολλές φορές βαραίνουν τους γονείς και στην ανάπτυξη των παιδιών τους αλλά και στην αντιμετώπιση πιθανών προβλημάτων. Πάντα όμως υπάρχουν τρόποι συνεργασίας οι οποίοι μπορούν να βοηθήσουν ώστε να υπάρξει ένα επιθυμητό αποτέλεσμα.

3.4 Αρνητικές επιπτώσεις της λανθασμένης λειτουργίας της οικογένειας

Τα θετικά αποτελέσματα που μπορούν να προκύψουν από την οικογένεια στον χαρακτήρα του παιδιού είναι πολλά και επηρεάζουν το παιδί για την υπόλοιπη ζωή του. Γίνεται όμως η οικογένεια να επηρεάσει λανθασμένα το παιδί; Είναι πολύ πιθανό καθώς η επιρροή της οικογένειας είναι αμφίδρομη. Έτσι με όποιον τρόπο λειτουργεί και ότι παραδείγματα προσφέρει αυτά θα ενστερνιστεί και το παιδί ως φυσιολογικές λειτουργίες.

Ένας από τους βασικούς παράγοντες που μπορούν να οδηγήσουν σε αρνητικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη του παιδιού είναι η αδιαφορία από την πλευρά των γονιών. Με την λέξη αδιαφορία παρουσιάζουμε την κατάσταση μέσα στην οποία οι γονείς δεν δείχνουν έμπρακτα την αγάπη τους προς το παιδί και δεν ασχολούνται όσο θα έπρεπε

μαζί του με αποτέλεσμα το ίδιο να μην νιώθει ασφαλές και επιθυμητό. Η αδιαφορία μπορεί να χωριστεί σε αθέμιτη και θεμιτή αδιαφορία.

Στην αθέμιτη αδιαφορία ο γονιός μπορεί να βρίσκεται σε μια δύσκολη κατάσταση η οποία δεν του αφήνει περιθώριο για περαιτέρω προσοχή προς το παιδί του. Τη σήμερον ημέρα το πιο πιθανό είναι να υπάρχει εργασιακό πρόβλημα το οποίο οδηγεί σε διαταραχή των οικονομικών της οικογένειας. Αν μάλιστα το πρόβλημα επεκτείνεται στους εργασιακούς χώρους και των δυο γονέων τότε είναι πολύ πιθανό να υπάρχει τεταμένη ατμόσφαιρα μέσα στο σπίτι και το παιδί να αισθάνεται και αυτό το άγχος και την θλίψη των γονιών του. Σε αυτές τις περιπτώσεις όμως χρειάζεται περισσότερο η συσπείρωση και η συζήτηση μέσα στην οικογένεια καθώς μπορεί να οδηγήσει σε μετατόπιση του βάρους των εγνοιών και της ενοχής ανάμεσα στους γονείς. Αν το παιδί είναι πρόθυμο να ακούσει τότε ο γονιός με απλά λόγια μπορεί να συζητήσει μαζί του και να του εξηγήσει πως έχει πρόβλημα στη δουλειά του γι' αυτό δεν μπορεί να ασχοληθεί όσο χρόνο θα ήθελε μαζί του, αυτό βέβαια δεν σημαίνει πως δεν το αγαπά και δεν το εμπιστεύεται αλλά να κάνει λίγη υπομονή και όλα θα στραφούν προς το καλύτερο.

Στην θεμιτή αδιαφορία η κατάσταση βαίνει τελείως διαφορετικά. Σε αυτή την περίπτωση οι γονείς δεν ενδιαφέρονται να δείξουν αγάπη και προσοχή προς το παιδί τους εκουσίως με αποτέλεσμα το παιδί να λαμβάνει λανθασμένα και αρνητικά μηνύματα από αυτούς. Πολλές φορές μάλιστα την θεμιτή αδιαφορία ακολουθεί η παραμέληση από την πλευρά των γονέων η οποία χωρίζεται σε δυο κατηγορίες **α)** την σωματική παραμέληση και **β)** την ψυχολογική παραμέληση.

α) Στην **σωματική** παραμέληση ο γονιός δεν ενδιαφέρεται να προσφέρει στο παιδί του τα απαραίτητα για να καλυφθούν οι βιολογικές του ανάγκες όπως σωστή διατροφή και ρουχισμός, ασφαλές περιβάλλον διαβίωσης και σωστή ιατρική φροντίδα. Ως αποτέλεσμα το παιδί στερείται τα βασικά δικαιώματα του και δεν αισθάνεται την ασφάλεια και την πληρότητα που θα αισθανόταν κάτω από άλλες συνθήκες μέσα στην οικογένεια του.

β) Στην **ψυχολογική** παραμέληση ο γονιός δεν πληροί την συναισθηματική αναγκαιότητα του παιδιού του καθώς δεν δείχνει τρυφερότητα, στοργή, υποστήριξη και πίστη προς τις δυνάμεις του. Ως αποτέλεσμα το παιδί αισθάνεται δειλό και φοβισμένο, δεν ενδιαφέρεται να εξερευνήσει το περιβάλλον του ούτε να κάνει

ερωτήσεις με αποτέλεσμα να μην αναπτύσσεται με τον ρυθμό αλλά και στο επίπεδο που θα έπρεπε. Η πιο ακραία μορφή παραμέλησης που μετασχηματίζεται σε κακοποίηση είναι η εγκατάλειψη ενός παιδιού.

Η αδιαφορία και η παραμέληση από τους γονείς δεν ισχύει πάντα μέσα σε ένα βουβό και ήσυχο περιβάλλον. Σε πολλές εκδοχές τέτοιων σεναρίων οι γονείς έχουν ομηρικούς καυγάδες που περιλαμβάνουν φωνές και ανάρμοστη χρήση λεξιλογίου καθώς και σε πολλές περιπτώσεις ρήψη αντικειμένων αλλά και χειροδικία. Μέσα στην τεταμένη ατμόσφαιρα μάλιστα δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις στις οποίες το παιδί έχει βρεθεί μεταξύ διασταυρωμένων πειρών με αποτέλεσμα να τραυματιστεί κατά λάθος ή και μερικές φορές εσκεμμένα από τους γονείς του.

Η λεκτική αλλά και σωματική βία είναι καταστάσεις οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν συνειδητά ή ασυνείδητα μεταξύ γονέων και παιδιών. Στην περίπτωση της λεκτικής βίας μπορούμε να την χωρίσουμε σε άμεσες και έμμεσες περιπτώσεις. Στις **άμεσες** περιπτώσεις αναφερόμαστε σε χρήση λεξιλογίου η οποία στοχεύει στο να μειώσει, να υποτιμήσει, να απορρίψει αλλά και κάποιες φορές να πληγώσει το στοχευόμενο άτομο με τους χαρακτηρισμούς που το ραίνουν. Ως αποτέλεσμα το παιδί αισθάνεται ανεπιθύμητο, φοβισμένο και καθώς περνάει ο καιρός όλο και πιο θυμωμένο από την κατάσταση του. Πολλές φορές το παιδί πιστεύει τα προσωνύμια με τα οποία το χαρακτηρίζουν με αποτέλεσμα να αισθάνεται ντροπή και να έχει έλλειψη αυτοπεποίθησης. Στις **έμμεσες** περιπτώσεις γίνεται χρήση διαφόρων εκφράσεων μέσα στις οποίες κινούνται κρυφά μηνύματα που μπορούν να υπονοούν κρυμμένες προσβολές, υποτίμηση αλλά και απειλές με στόχο την δημιουργία ενοχών και την απόρριψη του παιδιού. Μέσα στην έμμεση λεκτική βία συγκαταλέγεται και η σύγκριση του παιδιού με άλλο συνομήλικο μέλος της οικογένειας (συνήθως κάποιο από τα αδέρφια του) ή γνωστό του. Στην σύγκριση το παιδί αισθάνεται μειωμένο και ταπεινωμένο (ειδικά αν η σύγκριση είναι συχνό φαινόμενο) δεν μπορεί να καταλάβει τι κάνει λάθος και πως να το διορθώσει με αποτέλεσμα να απελπίζεται και να απορρίπτει το ίδιο τις δυνατότητες του. Φυσικά η σύγκριση με κάποιον είναι αναπόφευκτο κομμάτι της ζωής, ωστόσο το παιδί πρέπει να έχει αποκτήσει εμπιστοσύνη στον εαυτό του και τις δυνατότητες του για να αισθάνεται ψυχολογική ασφάλεια και υπερηφάνεια για τα δικά του ταλέντα και προσόντα.

Μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον το παιδί αρχίζει και αναρωτιέται αν όλες οι οικογένειες λειτουργούν με αυτό τον τρόπο. Σε πολλές περιπτώσεις αν ειδικά το παιδί δεν έρχεται σε επαφή με άλλες οικογένειες για να κατανοήσει τη λειτουργία τους θεωρεί πως ο τρόπος λειτουργίας είναι αυτός άρα αρχίζει να υιοθετεί και να ενστερνίζεται εκφράσεις και συμπεριφορές τις οποίες λαμβάνει ως καθημερινά μηνύματα από το σπίτι. Αυτές τις εκφράσεις και τις συμπεριφορές είναι σίγουρο πως θα χρησιμοποιήσει αργότερα στις δικές του διαπροσωπικές σχέσεις με συνομηλίκους του με αποτέλεσμα την απορία και τον θυμό από τα άλλα παιδιά καθώς και την άρνηση τους να συναναστραφούν μαζί του, οδηγώντας το έτσι στην σταδιακή μοναξιά και απορία για το τι έκανε λάθος. Σε περιπτώσεις θεμιτής κακοποίησης άτομα που γνωρίζουν ή υποπτεύονται τέτοια περιστατικά πρέπει να τα αναφέρουν στην αρμόδια αρχή και να γίνει έλεγχος για τη σωστή διαβίωση του παιδιού.

Πέρα όμως από την αδιαφορία, που είναι από τις πιο σημαντικές περιπτώσεις δυσλειτουργίας στην οικογένεια, υπάρχουν και οι λανθασμένες συμπεριφορές οι οποίες μπορούν να μεταφερθούν από τους γονείς στο παιδί. Αυτά είναι τα «προβλήματα συμπεριφοράς» όπως τα αποκαλούμε. Το παιδί έχει κάποιες από αυτές τις συμπεριφορές στην μικρή παιδική ηλικία όπως την ανυπακοή και την επιθετικότητα, αντιδράσεις φυσιολογικές καθώς κατά την πολύ μικρή ηλικία το παιδί βιώνει έναν πιο εγωκεντρικό και απαιτητικό χαρακτήρα με αποτέλεσμα την εμφάνιση αυτών των συμπεριφορών. Με την πάροδο του χρόνου όμως και κατά την ωρίμανση του αυτές οι συμπεριφορές ξεθωριάζουν αφήνοντας πίσω τους ένα πιο ώριμο και ψυχικά και σωματικά άτομο.

Σε άλλες περιπτώσεις όμως τα παιδιά εμφανίζουν συμπεριφορές οι οποίες θα έπρεπε να υπάρχουν σε πολύ μικρό βαθμό ή και καθόλου στην προσωπικότητα τους. Όταν μάλιστα μια συμπεριφορά διαταράσσει την συμβίωση μέσα στην οικογένεια και τη σχέση των μελών της καθώς και πολλές φορές μπορεί να φέρει σε κίνδυνο το παιδί και να επεκταθεί σε πρόβλημα στο σχολικό χώρο που δεν μπορεί να περιοριστεί με τους τρόπους διαπαιδαγώγησης των ενηλίκων γύρω του τότε θεωρείται παθολογική και χρήζει υποστήριξη από κάποιον ειδικό αλλά και συνεννόηση πάνω στο θέμα με τον εκπαιδευτικό του παιδιού για να υπάρξει κοινή πορεία πλεύσης. Τέτοιες συμπεριφορές μπορεί να είναι τα ψέματα, τα ξεσπάσματα θυμού, η ανυπακοή και η επιθετικότητα(οι οποίες συνεχίζουν να υπάρχουν σε μεγάλο βαθμό ακόμα και αν το παιδί θα έπρεπε να έχει ωριμάσει έξω από αυτές), ο αρνητισμός να συμμορφωθεί σε

κανόνες και η απόδοση ευθυνών σε τρίτους. Οι γονείς σε αυτές τις περιπτώσεις αισθάνονται ενοχή, τύψεις και ανικανότητα καθώς δεν ξέρουν πως να χειριστούν και να συμμορφώσουν το παιδί τους ενώ το παιδί από την μεριά του δεν θέλει να έχει ιδιαίτερη επαφή μαζί τους καθώς νιώθει ότι το καταπιέζουν γιατί το νουθετούν και το μαλώνουν συνέχεια ώστε να αλλάξει συμπεριφορά.

Πίσω από τέτοια προβλήματα συμπεριφοράς μπορούν να υπάρχουν πολλά αίτια όπως η διάσπαση προσοχής και η υπερκινητικότητα η οποία οφείλεται συνήθως στους λίγους διαθέσιμους χώρους για κίνηση και στους αυστηρούς κανόνες επίσης συναισθηματικές διαταραχές, άγχος αλλά και διαταραχή διαγωγής .

Η σύνδεση χαρακτηριστικών γονέων και παιδιών γίνεται σε μεγάλο βαθμό σε σχέση με το βιοσωματικό τομέα . Σύμφωνα με έρευνες αρκετά προβλήματα των παιδιών μπορούν να παραλληλιστούν με γνωρίσματα της προσωπικότητας ή χαρακτηριστικών της προσωπικότητας των γονέων τους . Στην περίπτωση για παράδειγμα του βρεφικού αυτισμού πέρα από τα καθαρά βιολογικά χαρακτηριστικά έχει συνδεθεί και με πολλά χαρακτηριστικά των γονέων όπως φιλοδοξία, συναισθηματικά ψυχροί γονείς και πολύ αφοσιωμένοι στην επαγγελματική τους επιτυχία.

Ακόμα είναι μεγάλης σημασίας τα ψυχοπαθολογικά χαρακτηριστικά των γονέων όταν βιώνουν κάποια διαταραχή όπως κατάθλιψη. Στην περίπτωση της κατάθλιψης τα παιδιά επηρεάζονται σημαντικά μέσα στον οικογενειακό χώρο. Νιώθουν ότι έχουν περισσότερες ευθύνες καθώς ο γονιός δεν μπορεί να ανταπεξέλθει και ταυτόχρονα αισθάνονται μοναξιά αλλά και ανάγκη να διορθώσουν τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας ώστε να γίνει επιστροφή σε ένα πιο φυσιολογικό οικογενειακό κλίμα. Την ίδια στιγμή οι γονείς με κατάθλιψη αισθάνονται εξάντληση και κούραση που τους εμποδίζει από το να ασχοληθούν και να έρθουν σε επαφή με τα παιδιά τους. Λόγω της έλλειψης αμοιβαιότητας στις αλληλεπιδράσεις αποτραβιούνται από την οικογένεια με αποτέλεσμα τα παιδιά να αισθάνονται εγκατάλειψη και ότι είναι ανεπιθύμητα. Τα μέλη της οικογένειας προσπαθούν σκληρά να λειτουργήσουν ώστε να καλύψουν το κενό που αφήνει ο καταθλιπτικός γονιός και να αποκατασταθεί η ζωή στην κανονική της τάξη. Σε αυτή την περίπτωση δεν πρέπει μόνο το άτομο με κατάθλιψη να έρθει σε επαφή με κάποιον ειδικό αλλά και ολόκληρη η οικογένεια πρέπει να συμβουλευτεί το ίδιο ειδικό ψυχικής υγείας έτσι ώστε να υπάρξει ένα οργανωμένο πλάνο για την αντιμετώπιση της κατάστασης.

Σε περίπτωση που η εικόνα της κατάθλιψης επηρεάσει πολύ το παιδί μπορεί να εμφανίσει συμπτώματα και ενδείξεις κατάθλιψης ενηλίκου. Ένα βρέφος θα παρουσιάσει συμπεριφορές όπως εφιάλτες και διαταραχή ύπνου, ανορεξία στο φαγητό και ευερεθιστότητα καθώς καθυστερεί και η ανάπτυξη του όπως το περπάτημα αλλά και ο έλεγχος των σφικτήρων. Στην περίπτωση που το παιδί είναι μεγαλύτερο τότε τα χαρακτηριστικά είναι να αποσύρεται εύκολα χωρίς να έχει κίνητρο για μάθηση και αντιμετωπίζοντας δυσκολίες στη συγκέντρωση επίσης μπορεί να είναι ευερέθιστα ή και να παρουσιάζουν σωματικά συμπτώματα όπως πονοκεφάλους. Λόγω της διαφοράς στον χαρακτήρα των παιδιών υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες κάποια παιδιά μπορούν να εκφραστούν λεκτικά ώστε να περιγράψουν τα συναισθήματά τους ενώ άλλα μπορεί να εκφραστούν μέσω των πράξεων τους παραβιάζοντας τους κανόνες ή κάνοντας ζημιές.

Είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζει κανείς αν χρήζει ή όχι βοήθειας πάνω σε κάποιο πρόβλημα του, είτε αυτό είναι μεγάλο είτε αυτό είναι μικρό. Η οικογένεια από μόνη της σαν θεσμός δεν μπορεί να είναι τέλεια. Πάντα θα υπάρχουν συγκρούσεις και αντιπαραθέσεις καθώς αποτελείται από άτομα με διαφορετικούς χαρακτήρες, είναι όμως σημαντικό να γνωρίζει κανείς πως να μην ξεπερνάει τα όρια αλλά και τον σωστό τρόπο ώστε να κατευνάζει τα πνεύματα και να περνάει τα σωστά μηνύματα στον ακροατή του ειδικά όταν αυτός είναι παιδί. Έτσι με τη σωστή αντιμετώπιση τα προβλήματα μπορούν να λυθούν και τα εμπόδια να ξεπεραστούν αφήνοντας πίσω τους εμπειρίες ως παραδείγματα. Εξάλλου στα μάτια ενός παιδιού τι είναι πιο σημαντικό από την οικογένεια;

Κεφάλαιο 4

Συνεργασία μεταξύ οικογένειας και παιδικού σταθμού

Εισαγωγή

Παραθέσαμε το πόσο σημαντική είναι η καθοδήγηση από το σπίτι αλλά και από τον εκπαιδευτικό τομέα στην διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Η καθοδήγηση όμως αυτή δεν μπορεί να γίνεται μεμονωμένα και μη συνδεδετικά μεταξύ των δυο αυτών χώρων καθώς θα υπάρξει σύγχυση στο περιβάλλον του παιδιού ως προς τη λήψη πληροφοριών από αυτό.

Με βάση αυτό το σκεπτικό πρέπει από την πρώτη συνάντηση να αναγνωριστεί από τους γονείς αλλά και τους εκπαιδευτικούς ότι θα υπάρξει μια αναπόφευκτη κοινή πορεία και συνεννόηση μεταξύ τους, κατά τη διάρκεια συμμετοχής του παιδιού στον παιδικό σταθμό. Με αυτό τον τρόπο και οι γονείς θα γνωρίσουν καλύτερα το χώρο και τα άτομα που είναι μαζί με το παιδί τους ένα μεγάλο χρονικό διάστημα της ημέρας αλλά και οι παιδαγωγοί θα μπορέσουν να έρθουν πιο εύκολα σε επαφή με το παιδί καθώς θα δείξει περισσότερη εμπιστοσύνη σε άτομα που βλέπει ότι είναι φιλικά με τους γονείς του. Και στις δυο περιπτώσεις εξάλλου ο στόχος είναι κοινός καθώς προτεραιότητα είναι η σωστή ανάπτυξη του παιδιού σε όλα τα στάδια των ηλικιών του.

Η συνεργασία βέβαια δεν είναι πάντα εφικτή στο επίπεδο που θα ήταν θεμιτό καθώς πολλές φορές υπάρχουν φραγμοί είτε λόγω διαφορετικών απόψεων είτε λόγω διαφορετικών μεθόδων προσέγγισης πάνω σε ένα θέμα. Για την καλύτερη προσέγγιση του παιδιού όμως και από τις δυο πλευρές πρέπει να υπάρξει αλληλοκατανόηση και συνεργασία έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα προσοδοφόρο κλίμα μέσα στο οποίο μπορεί το παιδί να αναπτυχθεί στο μέγιστο.

4.1. Βασικές αρχές της συνεργασίας οικογένειας και σχολείου

Με βάση τη σύγχρονη εμπειρική βιβλιογραφία, είναι γνωστό, ότι, οι παιδαγωγοί μπορούν να υποστηρίξουν και να βελτιώσουν τη συνεργασία ανάμεσα στο σχολείο και την οικογένεια.

«Τα παιδιά για να μάθουν χρειάζονται συναισθηματική υποστήριξη και τέτοια υποστήριξη μπορεί να δημιουργηθεί από το περιβάλλον αποδοτικά, όταν η οικογένεια και οι παιδαγωγοί του σχολείου συνεργάζονται (Comer, J.P. , 2001). Επίσης, ο Rich τονίζει ότι η συμμετοχή των γονέων στα σχολικά προγράμματα έχει ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της συμπεριφοράς των παιδιών αλλά και την ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ γονέων και παιδαγωγών. Κατά τον Vygotsky, «το κοινωνικοπολιτιστικό υπόβαθρο, οι εμπειρίες και τα γεγονότα, επιδρούν τόσο στη μάθηση, όσο και στην ανάπτυξη» (Vygotsky,L.,1978). Υποστηρίζεται, επίσης, ότι «το κοινωνικοπολιτισμικό υπόβαθρο των παιδαγωγών και των οικογενειών επηρεάζει τις μεταξύ τους σχέσεις και έχει αντίκτυπο, τόσο στη στάση των παιδαγωγών απέναντι στους γονείς, όσο και στη διαδικασία της γονικής και οικογενειακής συμμετοχής» (Powdell, D.R. , 1998). Για αυτό το λόγο λοιπόν οι παιδαγωγοί θα μπορούσαν να αλλάξουν ως ένα βαθμό τους υπάρχοντες κανονισμούς και τις διάφορες παιδαγωγικές πρακτικές με στόχο την επίτευξη μιας καλύτερης και ομαλότερης συνεργασίας με τις οικογένειες. Μια αρχή για τους παιδαγωγούς, για παράδειγμα, θα ήταν να κατευθύνουν τους γονείς από τα λάθη που ενδεχομένως να κάνουν, στο τι θα μπορούσε να αλλάξει και να βελτιωθεί όσον αφορά το σχολείο.

Σύμφωνα με τους Raffaele, L. & Knoff, M. οι πιο σημαντικές αρχές που αποσκοπούν σε μια πιο αποτελεσματική συνεργασία ανάμεσα στην οικογένεια και το σχολείο είναι:

- Η αποτελεσματική συνεργασία οικογένειας και σχολείου θα πρέπει:
 - «Να βασίζεται κυρίως στην πρόληψη και όχι στην αντίδραση» (Σακελλαρίου, 2008). Έτσι, οι παιδαγωγοί θα πρέπει να αντιμετωπίζουν με τον ίδιο τρόπο όλες τις οικογένειες, είτε τα παιδιά των οποίων αντιμετωπίζουν κάποιες μαθησιακές δυσκολίες, είτε όχι.
 - «Να κυριαρχείται από ευαισθησία και σεβασμό προς το πολιτισμικό υπόβαθρο των παιδιών και των οικογενειών τους» (Σακελλαρίου,

2008). Οι παιδαγωγοί λοιπόν, θα πρέπει να προσπαθούν να κατανοούν πολιτισμικά χάσματα ου μπορεί να εμφανιστούν ανάμεσα στο σχολείο και την οικογένεια.

- Να αναγνωρίζει και να αποδίδει αξία στη σημαντική συνεισφορά των γονέων, ανεξάρτητα από το εκπαιδευτικό τους υπόβαθρο. Θα πρέπει δηλαδή τα παιδιά να αποκομίσουν από το σχολείο το μήνυμα ότι τόσο οι γονείς, όσο και οι παιδαγωγοί διαθέτουν εξίσου γνώσεις και ικανότητες να τους μεταδώσουν.
- «Θα πρέπει να βασίζεται στον αμοιβαίο σεβασμό και την εμπιστοσύνη ώστε να προωθεί τη γονεϊκή ενδυνάμωση, μέσα από τη θετική, ουσιαστική, αμφίδρομη επικοινωνία ανάμεσα στο σχολείο και στο σπίτι» (Σακελλαρίου, 2008).

4.2 Η αναγκαιότητα της συνεργασίας σχολείου – οικογένειας

Είναι γνωστό ότι δεν είναι πάντα τόσο εύκολο να αναπτυχθούν ομαλές σχέσεις συνεργασίας και αλληλοκατανόησης ανάμεσα στους γονείς και τους παιδαγωγούς. Οι παιδαγωγοί, από τη μία, έχουν ως στόχο να αναπτύξουν μια δημιουργική και παραγωγική σχέση με τους γονείς. Οι γονείς, από την άλλη, ορισμένες φορές ισχυρίζονται πως ενώ οι παιδαγωγοί ζητούν περισσότερη συμμετοχή από αυτούς, ταυτόχρονα υποτιμούν τις ιδέες τους ή δεν δείχνουν όσο ενδιαφέρον θα ήθελαν οι ίδιοι.

Σε μια σχετική έρευνα του, ο Macbeth, υποστηρίζει ότι υπάρχει αμοιβαία εξάρτηση μεταξύ οικογένειας και σχολείου και αναφέρει ορισμένους σημαντικούς λόγους που καθιστούν την συνεργασία αυτών των δύο αναγκαία:

- «Οι γονείς είναι υπεύθυνοι απέναντι στο νόμο για την εκπαίδευση των παιδιών τους και, με αυτή την έννοια, η σχέση και η συνεργασία μεταξύ σχολείου και γονέων υπαγορεύεται αρχικά από το έννομο συμφέρον των γονέων στην εκπαίδευση των παιδιών τους» (Macbeth, 1989).

- Είναι δεδομένο ότι το μεγαλύτερο κομμάτι των γνώσεων που λαμβάνει το παιδί συμβαίνει εκτός σχολείου και κυρίως στο σπίτι ,πρέπει οι παιδαγωγοί να δώσουν περισσότερη σημασία σε αυτή τη μάθηση.
- «Η έρευνα έχει δείξει ότι η μάθηση που προέρχεται από την οικογένεια επηρεάζει την αποτελεσματικότητα του σχολείου επάνω στο παιδί» (Macbeth, 1989).
- «Ο παιδαγωγός, εκτός από υπεύθυνος για την εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος, λειτουργεί και ως δικλείδα ασφαλείας του κράτους απέναντι στα δικαιώματα των παιδιών και τις υποχρεώσεις των γονέων» (Macbeth, 1989).
- Ζώντας σε μια δημοκρατική κοινωνία όπου οι πολίτες έχουν δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις, οι γονείς πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στη σχολική ζωή των παιδιών τους.

Πρέπει λοιπόν και οι δύο πλευρές να καταβάλλουν προσπάθεια έτσι ώστε να δημιουργηθεί μια υγιή σχέση που θα έχει ωφέλιμα αποτελέσματα, κυρίως για τα παιδιά.

4.2.1. Τα πλεονεκτήματα της συνεργασίας σχολείου – οικογένειας

➤ Πλεονεκτήματα για τα παιδιά.

Κατά καιρούς η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στον παιδαγωγό και στο γονέα, έχει πάρει διάφορες μορφές. Αυτό φαίνεται και μέσα από έρευνες οι οποίες δείχνουν και τη σημασία της συμμετοχής των γονέων στις σχολικές δραστηριότητες καθώς και την βελτίωση της σχολικής επίδοσης όταν υπάρχει αυξημένη γονική συμμετοχή. «Η συμμετοχή των γονέων εξάλλου έχει συνδεθεί με τη σχολική και ακαδημαϊκή επιτυχία, με τη γλωσσική ανάπτυξη ή ακόμα με την κοινωνικοποίηση» (Hill & Craft, 2003). Με βάση την έρευνας των Epstein et all, όταν υπάρχει αμοιβαία κατανόηση και συνεργασία μεταξύ γονέων και σχολείου, τα παιδιά παρουσιάζουν ταχύτερη ανάπτυξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων, βελτιωμένη συμπεριφορά στο σπίτι καθώς και ευκολότερη προσαρμογή στο παιδαγωγικό πρόγραμμα. Όταν τα παιδιά αντιλαμβάνονται ότι

υπάρχει αρμονική συνεργασία και θετικό κλίμα ανάμεσα στους γονείς και τους παιδαγωγούς, νοιώθουν ασφάλεια και εκφράζουν ευκολότερα τα συναισθήματα τους.

Μερικά ακόμη πλεονεκτήματα είναι:

- Υψηλότερες εκπαιδευτικές επιδόσεις
- Περισσότερο ενδιαφέρον για μάθηση
- Θετικότερη στάση του παιδιού απέναντι στο σχολείο
- Βελτίωση σχέσεων μεταξύ γονέων και παιδιού
- Περισσότερες ευκαιρίες για μάθηση
- Ανάπτυξη κοινωνικοποίησης διαπροσωπικών σχέσεων
- Ενεργή ανταπόκριση στη μάθηση για απόκτηση νέων ιδεών
- Μαθαίνουν να συνεργάζονται ομαδικά και να έχουν μεγαλύτερη αυτοεκτίμηση

➤ Πλεονεκτήματα για τους γονείς.

Η συνεργασία λοιπόν αυτή έχει θετικές επιρροές και στους γονείς. Τους δίνεται η ευκαιρία να συναναστραφούν και να γνωρίσουν καλύτερα με τα παιδιά τους, να αντιληφθούν τις αδυναμίες τους και γενικά το χαρακτήρα τους. Ακόμη, η επικοινωνία με τα παιδιά στο σπίτι γίνεται ευκολότερη καθώς και η επίλυση προβλημάτων που μπορεί να προκύψουν. Ακόμη, η σωστή συνεργασία βοηθά τους γονείς να αντιληφθούν προβλήματα που μπορεί να αφορούν τη μάθηση ή την συμπεριφορά του παιδιού τους και να προβούν σε άμεση επίλυση.

Σύμφωνα και με έρευνες η συνεργασία μεταξύ γονέων και παιδαγωγών έχει πλεονεκτήματα για τους γονείς όσον αφορά το αίσθημα της στήριξης των γονέων από το προσχολικό πρόγραμμα αλλά και με τους άλλους γονείς, δημιουργούνται αλληλεπιδράσεις μέσα από τις κοινωνικές δραστηριότητες. Οι γονείς νιώθουν ότι προσφέρουν στο πρόγραμμα των παιδαγωγών και με τον τρόπο τους βοηθούν τα ίδια τα παιδιά ενώ ταυτόχρονα κατανοούν τον τρόπο που λειτουργεί το πρόγραμμα καθώς και τους κανόνες του.

➤ Πλεονεκτήματα για τον παιδαγωγό.

Τα θετικά αποτελέσματα από αυτή τη συνεργασία είναι εμφανή και στους ίδιους τους παιδαγωγούς. Έχουν τη δυνατότητα, μέσω της συνομιλίας με τους γονείς, να μάθουν την κατάσταση που επικρατεί στο σπίτι καθώς και βασικές πληροφορίες για το παιδί όσον αφορά τις πράξεις ή τις σκέψεις του. Έτσι, είναι σε θέση να οργανώσουν καλύτερα το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και να αναπτύξουν καλύτερες σχέσεις με τα παιδιά.

Επίσης, βελτιώνονται οι σχέσεις ανάμεσα στους παιδαγωγούς και τους γονείς οι οποίοι με τις διαφορετικές γνώσεις καθώς και μια άλλη κουλτούρα που ίσως έχουν υιοθετήσει προσφέρουν ποικιλία δραστηριοτήτων και ιδεών στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Οι παιδαγωγοί, ακόμη, δείχνουν περισσότερη προθυμία να υπάρχει συνεργασία, βρίσκουν τρόπους να επικοινωνούν με τους γονείς και έτσι νοιώθουν ικανοποίηση όταν και οι γονείς με τη σειρά τους δείχνουν ενδιαφέρον, συμμετοχή και υποστήριξη στο έργο τους.

4.2.2. Οι τρόποι επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ σχολείου και οικογένειας

Οι παιδαγωγοί, μεταξύ όλων των άλλων ευθυνών που έχουν, είναι υπεύθυνοι και για την ανάπτυξη θετικών σχέσεων με τους γονείς των παιδιών, πράγμα το οποίο γίνεται ευκολότερο ή δυσκολότερο ανάλογα με την κάθε οικογένεια. Η φροντίδα, λοιπόν, και η αγωγή των παιδιών είναι αποτέλεσμα της προσπάθειας και ευθύνης των παιδαγωγών, της οικογένειας καθώς και της κοινωνίας στην οποία ζουν. Θα πρέπει επίσης να δίνονται ορισμένες οδηγίες όσον αφορά τον τρόπο συμμετοχής των γονέων στα προσχολικά προγράμματα τα οποία θα παρέχουν πληροφορίες για την ανάπτυξη, την συμπεριφορά ή τη διατροφή των παιδιών κατά τη διάρκεια τους σχολικού προγράμματος. Είναι δεδομένο ότι η σωστή επικοινωνία αποτελεί το θεμέλιο για τη σωστή και ομαλή συνεργασία παιδαγωγών και γονέων και πρέπει και οι δύο να δείξουν συνεργατικό πνεύμα και αλληλοκατανόηση για να υπάρξει και σωστή αντιμετώπιση των ίδιων των παιδιών.

➤ Τρόποι επικοινωνίας

Όπως αναφέραμε και παραπάνω, ο παιδαγωγός θα πρέπει να βρει τρόπους να προσελκύσει τον γονέα με στόχο τη συμμετοχή του στις σχολικές δραστηριότητες:

Ένας τέτοιος τρόπος μπορεί να είναι η προφορική επικοινωνία με το γονέα, δηλαδή κάποιες συγκεντρώσεις για ενημέρωση, προσωπικές συναντήσεις ή και μία σύντομη συνομιλία τη στιγμή που οι γονεές έρχεται να παραλάβει το παιδί. Επίσης η επίσκεψη του παιδαγωγού στο σπίτι με σκοπό την καλύτερη γνωριμία με την οικογένεια και γενικά με το περιβάλλον του παιδιού. Ακόμη, μπορούν να προγραμματιστούν και κάποιες συναντήσεις για καφέ έτσι ώστε να γνωριστούν οι γονείς με τους παιδαγωγούς σε ένα περιβάλλον πιο ουδέτερο. Συνηθισμένος τρόπος είναι επίσης και η τηλεφωνική επικοινωνία, είτε κατά τη διάρκεια που το παιδί είναι στο σχολείο και ο παιδαγωγός θέλει να ενημερώσει τον γονέα για κάτι που συνέβη, είτε οποιαδήποτε άλλη στιγμή της μέρας για ό, τι άλλο προκύψει.

Ένας άλλος τρόπος επικοινωνίας μπορεί να είναι και η γραπτή επικοινωνία όπως για παράδειγμα κάποια σημειώματα ή ένα ημερολόγιο που τοποθετούνται στην τσάντα του παιδιού και θέλουν να ενημερώσουν τον γονέα ή μπορεί να αναφέρονται και διάφορες παρατηρήσεις που θέλει να επισημάνει ο παιδαγωγός στους γονείς. Ο πίνακας ανακοινώσεων, που υπάρχει σε όλα τα σχολικά κέντρα ο οποίος περιέχει και αυτός ενημερώσεις και παρατηρήσεις. Σημαντικός είναι και ο φάκελος του κάθε παιδιού που περιέχει εργασίες που γίνονται κατά τη διάρκεια του προσχολικού προγράμματος ενημερώνοντας έτσι για τις επιδόσεις του παιδιού.

➤ Τρόποι συνεργασίας

Μέσα στο προσχολικό κέντρο αναπτύσσονται διάφορα είδη σχέσεων ανάμεσα στους γονείς και τους παιδαγωγούς. Για παράδειγμα, κάποιοι γονείς δεν θέλουν ή δεν έχουν τη δυνατότητα να πηγαίνουν στο προσχολικό κέντρο ή απλά να μην μπαίνουν μέσα στην τάξη. Κάποιοι άλλοι επιθυμούν να συμμετέχουν μόνο σε εκδηλώσεις ή σε συναντήσεις γονέων, ενώ άλλοι δείχνουν ενδιαφέρον μόνο για το δικό τους παιδί όσον αφορά την ανάπτυξη και το πρόγραμμα του.

Πρέπει όμως όλοι οι γονείς να κατανοήσουν τη σημασία της αποτελεσματικής συνεργασίας με το σχολείο. Για να επιτευχθεί αυτό πρέπει να υπάρχει ενημέρωση των γονέων, να συμμετέχουν με τα παιδιά σε διάφορες δραστηριότητες του σχολείου

αλλά και στις δραστηριότητες που αναθέτουν οι παιδαγωγοί για το σπίτι. Είναι πολύ σημαντικό λοιπόν, οι παιδαγωγοί να υποστηρίζουν τις πράξεις και τις απόψεις των γονέων και να τους δίνονται ευκαιρίες να συμμετέχουν ενεργά στη μάθηση και τα ενδιαφέροντα του παιδιού τους.

Συνοψίζοντας, η συνεργασία τους σχολείου με την οικογένεια πρέπει να εστιάζει στα εξής βασικά σημεία:

- Τακτική επικοινωνία μεταξύ προσχολικού κέντρου και οικογένειας, ώστε να υπάρχει συνεχής πληροφόρηση ανάμεσα στις δύο πλευρές.
- Οδηγίες εκ μέρους του προσχολικού κέντρου για τους τρόπους με τους οποίους οι γονείς μπορούν να συμμετάσχουν σε μαθησιακές διαδικασίες στο σπίτι.
- Προσκλήσεις και συμμετοχή των γονέων σε δραστηριότητες που γίνονται στο σχολείο.
- Συμμετοχή των γονέων και του προσχολικού κέντρου σε από κοινού αποφάσεις που αφορούν τη μάθηση των παιδιών.
- Συντονισμός των μαθησιακών δραστηριοτήτων στο προσχολικό κέντρο και στο σπίτι.
- Συμμετοχή των γονέων σε λήψη αποφάσεων που αφορούν τη λειτουργία προσχολικού κέντρου, όπου αυτό επιτρέπεται.
- Αλληλοσεβασμός μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών. (Ανδρέου, 1983)

4.3. Μοντέλα για τη σχέση σχολείου – οικογένειας

Το παιδί από την είσοδο του στον παιδικό σταθμό κινείται ανάμεσα σε δυο συστήματα, αυτό της οικογένειας και αυτό του σχολείου. Το σχολείο είναι, μετά την οικογένεια, ο πιο σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει το παιδί. Τα δύο αυτά συστήματα αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, δηλαδή, οι αλλαγές και όσα συμβαίνουν στο ένα πλαίσιο επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα το άλλο. Το σημείο τομής όμως είναι ότι έχουν ένα κοινό ενδιαφέρον, αυτό της ολόπλευρης ανάπτυξης και εξέλιξης του παιδιού. Η επίτευξη αυτών των στόχων γίνεται επιτυχέστερη όταν υπάρχει

συνεργασία ανάμεσα στο σχολείο και την οικογένεια. Για αυτό το λόγο έχουν αρχίσει να αναπτύσσονται κάποια μοντέλα που έχουν σκοπό να αναπτύξουν και να βελτιώσουν αυτή τη σχέση.

4.3.1 Το σταδιακό μοντέλο

Ιστορικά, το σταδιακό μοντέλο είναι, ίσως, το πρώτο που οριοθέτησε τη σχέση σχολείου με το σπίτι του παιδιού. Ήταν μάλιστα εκείνο που χρησιμοποίησε ως βάση τα στάδια ανάπτυξης του παιδιού μέσα στο χρόνο. Η ευθύνη, δηλαδή, για την ανάπτυξη του παιδιού αναλαμβάνεται με την εξής σειρά: πρώτα η οικογένεια, ύστερα από το σχολείο και τέλος από το ίδιο το άτομο, το οποίο στο μεταξύ έχει ενηλικιωθεί. Το βασικό του μειονέκτημα είναι ότι δεν προνοεί ούτε επιτρέπει την αλληλεπίδραση μεταξύ της οικογένειας και του σχολείου, αλλά υποθέτει την παράδοση της κύριας ευθύνης από την πρώτη στο δεύτερο όταν το παιδί πάει σχολείο (Γιοβαζολιάς, 2011).

4.3.2 Το οργανισμικό μοντέλο

Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, οι διάφοροι οργανισμοί ή οργανωμένες ομάδες λειτουργούν πιο αποτελεσματικά όταν ενεργούν αυτόνομα και ανεξάρτητα. Το μοντέλο αυτό κυριάρχησε για αρκετές δεκαετίες στη διοίκηση και στις δημόσιες υπηρεσίες και επηρέασε βέβαια και το σχολείο. Ωστόσο η εφαρμογή του στη ρύθμιση των σχέσεων σχολείου και οικογένειας δημιουργεί προβλήματα. Το πιο σημαντικό πρόβλημα είναι η δημιουργία μιας στάσης, η οποία χαρακτηρίζεται από τη διστακτικότητα γονιών και εκπαιδευτικών να συνεργαστούν. Και οι δυο αποφεύγουν να «επεμβαίνουν», οι μεν στο σχολείο και οι δε στο σπίτι. Οι εκπαιδευτικοί έρχονται σε επαφή με τους γονείς μόνο όταν το παιδί αντιμετωπίζει μαθησιακά προβλήματα ή προβλήματα συμπεριφοράς και οι γονείς ζητούν τη γνώμη των εκπαιδευτικών μόνο όταν το παιδί έχει δυσκολίες στο σπίτι.

4.3.3 Το μοντέλο σχέσεων των Ryan και Adams

Το μοντέλο των σχέσεων οικογένειας - σχολείου των Ryan και Adams (1995) περιγράφει συστήματα σχέσεων, τα οποία έχουν σχέση με χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και με αλληλεπιδράσεις των μελών της οικογένειας που επηρεάζουν τη συμπεριφορά του παιδιού στο σπίτι και στο σχολείο και την επικοινωνία μεταξύ των δυο συστημάτων.

Οι Ryan και Adams (1995) θέτουν τρεις βασικές παραδοχές:

- Το σύνολο των ατομικών χαρακτηριστικών των μελών της οικογένειας, αλλά και οι διεργασίες που λαμβάνουν χώρα στο περιβάλλον της, λειτουργούν αμφίδρομα σε σχέση με το παιδί και την ανάπτυξή του.
- Ορισμένες παράμετροι επηρεάζουν σε διαφορετικό βαθμό τη συμπεριφορά, αλλά και τις επιδόσεις του παιδιού, όπως η βαθμολογία του, η νοημοσύνη του, οι σχέσεις του με το οικογενειακό του περιβάλλον, το μορφωτικό και κοινωνικό επίπεδο των γονιών του κ.α.
- Υπάρχει ιεράρχηση κατά την αλληλεπίδραση διαφορετικών παραμέτρων.

Οι παράμετροι, ανάλογα με την «εγγύτητα επίδρασης» που ασκούν στην συμπεριφορά και την προσαρμοστικότητα του παιδιού στο σχολείο, ιεραρχούνται σε έξι επίπεδα σε σχέση με το παιδί το οποίο είναι τοποθετημένο στη βάση, δηλαδή στο επίπεδο μηδέν. Κάθε επίπεδο εμπεριέχει ένα συγκεκριμένο σύνολο από μεταβλητές και αντιπροσωπεύεται από έναν αριθμό, ο οποίος δηλώνει την απόσταση μεταξύ τους (Γιοβαζολιάς, 2011).

Στο μηδενικό επίπεδο εμπεριέχονται μεταβλητές που σχετίζονται με τις γενικότερες επιδόσεις του παιδιού στο σχολείο, όπως η βαθμολογία του. Στο πρώτο επίπεδο περιέχονται μεταβλητές - χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του παιδιού, όπως η νοημοσύνη, η αυτοεκτίμηση του, η ικανότητα έκφρασης των συναισθημάτων του, τα οποία έχουν τη μεγαλύτερη συσχέτιση με τις επιδόσεις του παιδιού.

Στο δεύτερο επίπεδο περιλαμβάνονται μεταβλητές που σχετίζονται με την εμπλοκή των γονιών στις σχολικές δραστηριότητες του παιδιού, όπως η παρακολούθηση των μαθημάτων, η κατ' οίκον εργασία, κλπ.

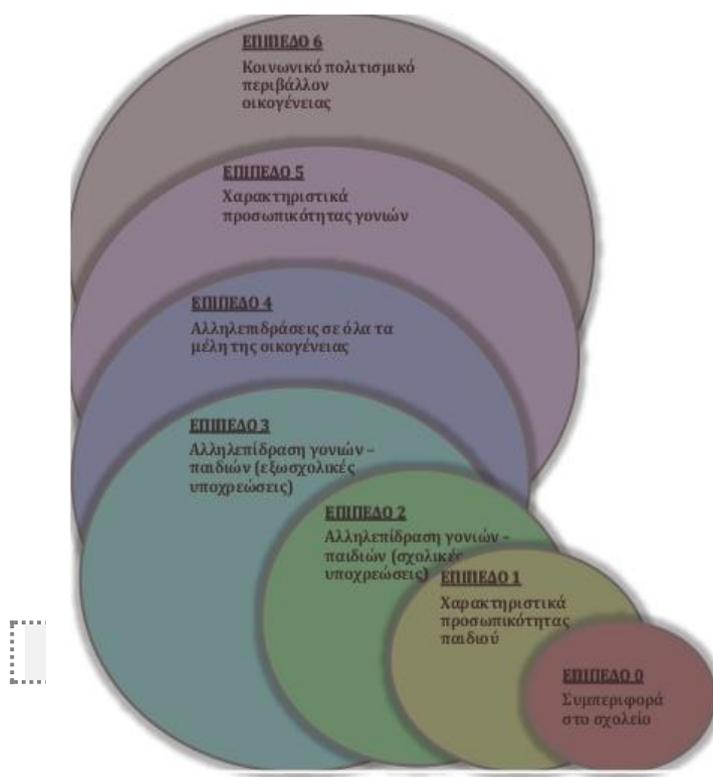
Στο τρίτο επίπεδο υπάρχουν μεταβλητές σχετικές με τις αλληλεπιδράσεις των γονιών και των παιδιών σε εξωσχολικές δραστηριότητες.

Στο τέταρτο επίπεδο περιέχονται μεταβλητές που σχετίζονται με τις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στα μέλη του ευρύτερου οικογενειακού περιβάλλοντος, όπως η επικοινωνία, η συνεργασία, η επιθετικότητα, η συνοχή, κλπ.

Στο πέμπτο επίπεδο περιλαμβάνονται παράμετροι που περιγράφουν χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του γονιού, όπως ο γονικός τύπος συμπεριφοράς του, οι προσδοκίες για την επίδοση του παιδιού, οι στάσεις του απέναντι στην έννοια της εκπαίδευσης, κ.α.

Στο έκτο επίπεδο περιλαμβάνονται μεταβλητές σχετικές με το κοινωνικό, το οικονομικό και το πολιτισμικό περιβάλλον της οικογένειας, όπως το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, η κοινωνική θέση της οικογένειας, η οικονομική κατάσταση τους, κλπ (Γιοβαζολιάς, 2011).

(Το μοντέλο σχέσεων οικογένειας-σχολείου των Ryan και Adams (1995))

4.4. Πρακτικές που αξιοποιούν την εμπειρία των γονέων και οδηγούν στην καλή συνεργασία με τους παιδαγωγούς

Ο παιδικός σταθμός είναι ένα σημαντικό μέρος για το παιδί καθώς αντιπροσωπεύει έναν από τους κύριους χώρους της καθημερινότητας του μέσα στον οποίο μπορεί να κινείται ελεύθερα, περιστοιχίζεται από συνομηλίκους του και λαμβάνει πολλές καινούργιες γνώσεις. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον πρέπει να υπάρξει και η σύνδεση με τον εξίσου σημαντικό ρόλο της οικογένειας καθώς αυτό θα βοηθήσει το παιδί στην καλύτερη ανάπτυξη του χαρακτήρα αλλά και των δεξιοτήτων του. Εξάλλου ο παιδαγωγός μπορεί να λάβει τις βασικότερες πληροφορίες για τους μαθητές του μέσω των γονιών τους συμπεριλαμβανομένων των αναγκών και των ιδιομορφιών του κάθε παιδιού ξεχωριστά. Ταυτόχρονα οι γονείς μέσω της επικοινωνίας εκτός από την ενημέρωση για την καθημερινότητα των παιδιών τους αποκτούν και κίνητρο ώστε να ενδιαφερθούν για τις δραστηριότητες του παιδικού σταθμού και τη σπουδαιότητα των παιδαγωγικών αντιλήψεων που πρεσβεύουν τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού.

Ο γονιός δείχνει την εμπιστοσύνη του από την πρώτη μέρα συμμετοχής του παιδιού του στο σχολείο καθώς έχει κρίνει ο ίδιος τον χώρο και τους εκπαιδευτικούς κατάλληλους ώστε να εμπιστευτεί το παιδί του σε αυτούς. Εξάλλου για την επιλογή του σταθμού έχει προηγηθεί σίγουρα μια έρευνα κατάλληλων χώρων από τους οποίους οι γονείς επέλεξαν τον συγκεκριμένο με αποτέλεσμα να κάνουν το πρώτο βήμα συνεργασίας. Με τη σειρά τους οι εκπαιδευτικοί φροντίζουν ώστε το παιδί να είναι όχι μόνο χαρούμενο και ασφαλές αλλά ταυτόχρονα να εμπλουτίζει τις γνώσεις που θα του είναι απαραίτητες στην υπόλοιπη ζωή του βοηθώντας έτσι το έργο των γονιών του.

Για την καλύτερη συνεργασία αλλά και περαιτέρω καθησυχασμό τυχόν ανησυχιών των γονέων υπάρχουν διάφοροι τρόποι επικοινωνίας. Είναι πολύ βασικό να επιστραφεί η εμπιστοσύνη που έχει δείξει ο γονιός στο πρόσωπο του παιδικού σταθμού. Ο πιο αξιόπιστος τρόπος είναι μια προγραμματισμένη συνάντηση πριν την έναρξη της σχολικής χρονιάς μεταξύ των γονέων, των παιδαγωγών και του/της διευθυντή/διευθύντριας. Στόχος αυτής της συνάντησης θα είναι όχι μόνο οι γονείς να ελέγξουν τους χώρους του παιδικού σταθμού αλλά να ενημερωθούν εκτενέστερα για το παιδαγωγικό πρόγραμμα που θα διεξαχθεί, να έρθουν σε επαφή με το προσωπικό του παιδικού σταθμού και να λύσουν τυχόν απορίες που μπορεί να προκύψουν. Όλα

αυτά θα τους βοηθήσουν να αισθανθούν πιο ήρεμοι και πρόθυμοι να εμπιστευτούν τα παιδιά τους στο προσχολικό ίδρυμα καθώς έχουν ενημερωθεί και νιώθουν πιο οικείοι με τον χώρο και τα πρόσωπα που τον απαρτίζουν.

Στη συνέχεια πέρα από την αρχική ενημέρωση υπάρχουν και άλλοι τρόποι με τους οποίους ο γονέας μπορεί να ενημερώνεται για την καθημερινότητα του παιδιού τους. Ο πιο γρήγορος τρόπος είναι η σύντομη επικοινωνία μέσω συζήτησης κατά τη διάρκεια της πρωινής προσέλευσης και της αναχώρησης των παιδιών. Η εναλλαγή πληροφοριών βέβαια πρέπει να είναι σύντομη και περιεκτική καθώς η παιδαγωγός δεν έχει χρόνο να επεκταθεί περαιτέρω πάνω σε πιο λεπτομερειακές πληροφορίες. Για την εκτενέστερη και πιο σαφή πληροφόρηση των γονέων προγραμματίζονται ομαδικές συναντήσεις με γονείς και εκπαιδευτικούς καθώς είναι δυνατή και η τηλεφωνική επικοινωνία σε περίπτωση διευκρινήσεων. Ο παιδαγωγός πρέπει να δώσει μεγάλη προσοχή στα λεγόμενα των γονέων ειδικά σε όσα έχουν σχέση με την πληροφόρηση για τη συμπεριφορά και τα χαρίσματα των παιδιών τους σε ότι αφορά τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους. Ακόμα πολύ αποτελεσματική λύση είναι η τοποθέτηση ενός πίνακα ανακοινώσεων που να απευθύνεται στους γονείς στην είσοδο του παιδικού σταθμού και να τους ενημερώνει για τυχόν συναντήσεις, δραστηριότητες που μπορούν να συμμετέχουν ή αλλαγές που μπορεί να προκύψουν. Τέλος μπορούν να διοργανωθούν διαλέξεις στις οποίες να μιλούν παιδαγωγοί και επιστήμονες για θέματα που αφορούν τους γονείς και τα παιδιά. Σε περίπτωση που πάλι οι γονείς δεν μπορούν να επικοινωνήσουν τηλεφωνικός ή να παρευρεθούν σε κάποια συνάντηση ο παιδικός σταθμός έχει ορίσει ένα τετράδιο δραστηριοτήτων μέσα στο οποίο καταγράφονται οι δραστηριότητες της μέρας, η διάθεση αλλά και η ικανοποίηση των βιολογικών αναγκών του παιδιού έτσι ώστε να παρουσιάζεται όσο γίνεται ακριβέστερα η καθημερινότητα του.

Επιπροσθέτως σε αυτές τις παραμέτρους όμως υπάρχουν πολλές περιπτώσεις όπου ο εκπαιδευτικός μπορεί να θέσει κάποια εργασία που θα πρέπει να γίνει μαζί με τους γονείς και το παιδί (π.χ. διαβάστε ένα παραμύθι μέσα στο σαββατοκύριακο και ζωγραφίστε την αγαπημένη σας σκηνή από αυτό) καθώς πολλές φορές οι γονείς, και ειδικά οι μητέρες, αισθάνονται ότι απέχουν πολύ από την καθημερινότητα των παιδιών τους με αποτέλεσμα να χάνουν σημαντικές στιγμές από τη ζωή τους. Με την ανάθεση κοινών δραστηριοτήτων μπορούν να συμμετέχουν και οι ίδιοι οι γονείς στην ανάπτυξη του παιδιού τους και ταυτόχρονα να διαπιστώσουν την ανάπτυξη των

γνώσεων του. Σε περίπτωση μάλιστα που ο γονιός μπορεί να γνωρίζει περισσότερα πάνω σε ένα συγκεκριμένο θέμα που θέλει να παρουσιάσει ο παιδαγωγός στην τάξη, λόγω επαγγέλματος ή κάποιου χόμπι (π.χ. κηπουρική, μοντελισμός κ.λπ.), τότε είναι καλό να ζητάτε βοήθεια από το γονιό έτσι ώστε και να υπάρχει καλύτερη ροή πληροφοριών και ο γονέας να συμμετέχει στην ανάπτυξη των παιδιών μέσω του μαθήματος. Ακόμα σε περίπτωση διοργάνωσης γιορτών ή άλλων δραστηριοτήτων γονείς που έχουν τον χρόνο μπορούν να βοηθήσουν στην διοργάνωση ή κατά την εκτέλεση έτσι ώστε και οι ίδιοι να ασχοληθούν με ένα σημαντικό γεγονός στη ζωή του παιδιού τους αλλά και τα ίδια τα παιδιά να χαρούν βλέποντας τους γονείς τους να συνεργάζονται με την δασκάλα τους και να έχουν φιλικές σχέσεις μαζί της.

Ο τόνος και ο τρόπος ομιλίας μεταξύ εκπαιδευτικών και γονιών είναι βασικός παράγοντας στην σχέση τους αλλά και στα μηνύματα που θα λάβει το παιδί. Πρέπει να υπάρχει σεβασμός σε ότι αφορά τις διαφορετικές τεχνικές και τα είδη ανατροφής που κάθε οικογένεια επιλέγει σε ότι αφορά τα παιδιά της. Η ανταλλαγή πληροφοριών πρέπει να γίνεται σε ήπιους τόνους, έστω και αν το θέμα είναι σοβαρό, έτσι ώστε να μην ταραχθεί το παιδί ή οι γύρω τους. Ταυτόχρονα όταν οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί συνομιλούν μπροστά στο παιδί καλό θα ήταν να χρησιμοποιούνται πιο απλές ορολογίες και εκφράσεις έτσι ώστε το παιδί να μην αισθάνεται εκτός συζήτησης και να ενθαρρύνεται να συμμετέχει, με αυτό τον τρόπο θα αναπτυχθεί το λεξιλόγιο του και θα επικοινωνεί καλύτερα με τους γύρω του. Ακόμα πέρα από το τετράδιο δραστηριοτήτων οι εκπαιδευτικοί πρέπει να διαθέτουν χρόνο ώστε να ενημερώνουν πιο αναλυτικά τους γονείς πάνω σε θέματα που αφορούν το παιδί και τους ίδιους. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο εκπαιδευτικός είναι καλύτερο να ξεκινάει τη συζήτηση με τις δυνατότητες και τα ταλέντα του παιδιού και όχι μόνο απαριθμώντας τις αδυναμίες του καθώς έτσι θέτει μια πιο θετική βάση στη συζήτηση αλλά δέχεται και μια πιο ήρεμη και ανοιχτή συμπεριφορά από τον γονιό καθώς τον καθησυχάζει για το τι έπεται. Εξάλλου όλα τα παιδιά έχουν κάτι αξιόπαινο και ξεχωριστό. Αυτό γίνεται συνήθως κατά την ενημερωτική συνάντηση που ορίζει ο παιδικός σταθμός ανά τακτά χρονικά διαστήματα.

Και οι γονείς από τη μεριά τους θα πρέπει να ενημερώνουν το σταθμό για τυχόν αλλαγές ή προβλήματα που μπορεί να προκύψουν. Περιπτώσεις όπου η συμπεριφορά του παιδιού μπορεί να αλλάξει ή λόγω ασθένειας το παιδί λάβει φαρμακευτική αγωγή πρέπει να γίνονται γνωστές στους εκπαιδευτικούς ώστε και οι ίδιοι να δράσουν

κατάλληλα. Σε περίπτωση που το παιδί αντιμετωπίζει κάποιο αναπτυξιακό πρόβλημα και οι γονείς συμβουλευονται κάποιον ειδικό πάνω στο θέμα (π.χ. λογοθεραπευτή) τότε καλό θα ήταν να υπάρξει συνεννόηση και μεταξύ του εκπαιδευτικού και του ειδικού πάνω στο θέμα για να ληφθούν καλύτερες και σωστότερες αποφάσεις όσον αφορά την αντιμετώπιση του προβλήματος η οποία πρέπει να εφαρμοστεί από κοινού. Η ομαδική αντιμετώπιση του προβλήματος με κοινούς στόχους και μεθόδους μπορεί να οδηγήσει πιο εύκολα σε επιθυμητά αποτελέσματα για το παιδί. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι η ανταλλαγή πληροφοριών πρέπει να γίνεται μόνο σε κατάσταση ανάγκης και δύσκολες περιπτώσεις.

Η συνεργασία θα πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι στην καθημερινότητα όχι μόνο του παιδιού αλλά και των ενηλίκων γύρω του. Αν η συνεργασία δεν μπορέσει να επιτευχθεί μέσα στα δυο βασικά περιβάλλοντα ανάπτυξης του παιδιού τότε τα αποτελέσματα θα μπορούσαν να είναι καταστροφικά. Το παιδί μπορεί να βρεθεί μεταξύ αντικρουόμενων πληροφοριών και μηνυμάτων με αποτέλεσμα την πλήρη σύγχυση του. Ακόμα υπάρχει πιθανότητα το παιδί να αρχίσει να έχει αρνητική συμπεριφορά σε ότι αφορά λήψη αποφάσεων καθώς δεν θα ξέρει ποια από τις πληροφορίες να λάβει ως σωστή ή μπορεί να μην θέλει να πληγώσει κάποιον από τους σημαντικούς ενήλικες στη ζωή του.

Όλα αυτά πρέπει να απασχολήσουν γονείς και εκπαιδευτικούς ώστε να υπάρξει η καλύτερη δυνατή συνεννόηση μεταξύ τους. Είναι λογικό βέβαια να μην είναι δυνατή η τέλεια συνεργασία σε όλα τα επίπεδα. Υπάρχουν γονείς οι οποίοι έχουν διαφορετικές απόψεις από τους εκπαιδευτικούς ή μερικές φορές απευθύνουν σε αυτούς παράπονα. Σε τέτοιες περιπτώσεις είναι καλό ο παιδαγωγός να προβάλλει θετική ανταπόκριση απέναντι στους γονείς καθώς η συζήτηση και η από κοινού προσπάθεια για τη λύση ενός προβλήματος αποδεικνύουν ότι ο παιδικός σταθμός διέπτετε από δημοκρατικό κλίμα. Πέρα όμως από την επικοινωνία γονέων-εκπαιδευτικών πολύ σημαντική είναι και η σχέση επικοινωνίας που μπορούν να αναπτύξουν οι γονείς μεταξύ τους καθώς μέσα από αυτή ανταλλάσσονται ιδέες και απόψεις έτσι ώστε να είναι ενημερωμένοι αλλά και να υπάρχει ένα γενικότερο κλίμα συνοχής μεταξύ γονέων και σχολείου. Με αυτό τον τρόπο έχουμε καλύτερο αποτέλεσμα από ότι θα υπήρχε αν η επαφή και η συνεργασία μεταξύ οικογένειας και παιδικού σταθμού ήταν ελάχιστη ή μηδαμινή.

4.5 Γονεϊκή εμπλοκή

Όπως προαναφέρθηκε η επικοινωνία είναι ένας από τους βασικότερους στόχους που πρέπει να επιτύχουν οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί. Ο βαθμός στον οποίο επιτυγχάνεται μπορεί να δείξει σε τι επίπεδο πραγματικά έχει αναπτυχθεί αυτή η σχέση μεταξύ οικογένειας και παιδικού σταθμού. Με αυτό σαν βάση μπορούμε να χωρίσουμε την εμπλοκή της κάθε οικογένειας σε ποσοστά καθώς σε μερικές περιπτώσεις μπορεί να ανταποκρίνεται σε μικρό ποσοστό επικοινωνίας όπως τυπικές συναντήσεις και μικροί διάλογοι ή μπορεί να ανταποκρίνεται σε ένα πιο μεγάλο ποσοστό πιο ενεργής συμμετοχής μέσω δραστηριοτήτων, ερωτήσεων πάνω σε θέματα που αφορούν το παιδί ή τον παιδικό και κάποιες φορές παραπόνων ή συγκρούσεων για τη λειτουργία του σταθμού ή τις απαιτήσεις του από τα παιδιά. Υπάρχει βέβαια και το μηδενικό ποσοστό επικοινωνίας. Στην συγκεκριμένη περίπτωση οι γονείς λόγω φόρτου εργασίας συνήθως δεν έχουν την αντοχή να ασχοληθούν περεταίρω με θέματα που αφορούν το σταθμό με αποτέλεσμα να είναι πιο περιθωριοποιημένοι.

Στην περίπτωση των γονέων με μικρό ποσοστό επικοινωνίας ο παιδαγωγός πρέπει να εκμεταλλευτεί όσο καλύτερα γίνεται τις περιορισμένες συναντήσεις που έχει με τους γονείς. Μπορεί να έχει συγκεντρώσει αυτά που θέλει να πει και να πληροφορήσει εκτενέστερα για τα επιτεύγματα και τις δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίζει το παιδί τους. Αν είναι ακόμα μικρότερο το χρονικό όριο που θέτουν οι γονείς στη συζήτηση τότε θα πρέπει να ενημερώσει για τα πιο βασικά χαρακτηριστικά που θα ενδιαφέρουν το γονιό αποφεύγοντας τις λεπτομέρειες και τα μικρότερα γεγονότα. Επίσης καλό θα ήταν να μπορεί να προμηθεύσει τους γονείς με εποπτικό υλικό από τις δραστηριότητες του παιδιού τους έτσι ώστε όταν έχουν χρόνο να μπορέσουν να τις κοιτάξουν πιο προσεκτικά.

Στην περίπτωση των γονέων με μεγαλύτερο ποσοστό ενεργής επικοινωνίας ο παιδαγωγός έχει το χρόνο να μιλήσει με περισσότερη ευκολία για θέματα που αφορούν το παιδί και τον παιδικό καθώς δεν υπάρχει τεταμένο χρονικό περιθώριο. Εδώ μπορεί να γίνει κάλλιστα μια εκτενής συζήτηση για τα επιτεύγματα και τις δυσκολίες του παιδιού καθώς και σχολιασμός πάνω στις εργασίες, τα ταλέντα του και την επικοινωνία με τους γύρω του. Ο γονιός επίσης μπορεί να πληροφορήσει τον παιδαγωγό για την εξέλιξη του παιδιού στο σπίτι, τις δραστηριότητες του, την επαφή του με τους γύρω του και να συγκρίνουν τις αντιδράσεις του στο σπίτι και τον

παιδικό σταθμό. Ακόμα και στην περίπτωση παραπόνων είναι δυνατή η συζήτηση και η εύρεση λύσεων εφόσον και οι δυο πλευρές θέλουν να συνεργαστούν και να βοηθήσουν η μια την άλλη.

Τέλος στην περίπτωση των γονέων με μηδενικό ποσοστό επικοινωνίας αφού υπάρχει έλλειψη χρόνου για συζήτηση ο παιδαγωγός πρέπει αρχικά να προσπαθεί να ενημερώνει όσο το δυνατό καλύτερα τον γονέα μέσω του ενημερωτικού τετραδίου. Ακόμα μπορεί να ενημερώνει τον γονιό μέσω των δραστηριοτήτων του παιδιού του (π.χ. μια ζωγραφιά ή μια κατασκευή) και με μικρά σχόλια για το θέμα και την επίτευξη της δραστηριότητας.

Όλα αυτά θα βοηθήσουν στην καλύτερη αντιμετώπιση δυσκολιών που μπορεί να συναντήσει ένας παιδαγωγός στην καθημερινότητα του. Ποιοι είναι όμως οι παράμετροι που επηρεάζουν τη σχέση μεταξύ οικογένειας και παιδικού σταθμού;

4.5.1 Παράμετροι που επηρεάζουν την οικογένεια

Οι γονείς και τα παιδιά διαθέτουν διαφορετικά χαρακτηριστικά τα οποία μπορούν να τους επηρεάσουν. Στα παιδιά είναι βασικό στοιχείο η ηλικιακή τους ανάπτυξη και πολλές φορές το φύλο τους μαζί με τον χαρακτήρα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους ενώ την ίδια στιγμή στην περίπτωση του γονιού βασιζόμαστε εκτός από τον χαρακτήρα και στο οικονομικό και μορφωτικό του επίπεδο καθώς και στις προηγούμενες του εμπειρίες. Είναι φυσικό βέβαια οι γονείς να επηρεάζουν τα παιδιά οπότε πέρα από την εκπαιδευτική επιρροή το παιδί θα αναπτύσσεται παράλληλα με το κλίμα που επικρατεί στο σπίτι.

Η ηλικιακή ανάπτυξη των παιδιών έχει μεγάλη επιρροή όχι μόνο στα ίδια αλλά και στους γονείς τους. Ανάλογα με την ηλικιακή του ανάπτυξη το παιδί κατακτά ξεχωριστές και καινούργιες δεξιότητες τις οποίες δεν θα μπορούσε σε μικρότερη ηλικία. Ταυτόχρονα αποκτά καινούργια χαρακτηριστικά στην προσωπικότητα του τα οποία θα το βοηθήσουν στις μετέπειτα διαπροσωπικές του σχέσεις. Αυτά τα στοιχεία ανάπτυξης είναι πολύ σημαντικά από την πλευρά των γονιών καθώς έχει παρατηρηθεί ότι όσο πιο μικρά είναι τα παιδιά τόσο περισσότερο ασχολούνται και συμμετέχουν στο σχολικό του περιβάλλον, είτε εννοώντας τις εκπαιδευτικές συναντήσεις είτε

αναφερόμενοι σε συμμετοχή μέσω δραστηριοτήτων ή εθελοντισμού. Γενικότερα συνήθως υπάρχει μια φθίνουσα πορεία σε ότι αφορά τη συμμετοχή στο σχολείο καθώς με την ανάπτυξη το παιδιού οι γονείς το εμπιστεύονται περισσότερο και δεν θεωρούν ότι πρέπει να επέμβουν όσο παλαιότερα. Γνωρίζουν μάλιστα πως τα πρώιμα χρόνια είναι τα πιο σημαντικά στη ανάπτυξη του χαρακτήρα και των δεξιοτήτων του παιδιού οπότε χρειάζονται την αμέριστη προσοχή τους.

Σε αρκετές περιπτώσεις το φύλο του παιδιού καθορίζει το πώς και πόσο θα συμμετέχει ο γονιός στη σχολική του ζωή και στην διαπαιδαγώγηση του. Οι περισσότεροι γονείς που έχουν κορίτσια δεν αγχώνονται για την επίδοσή τους στο σχολείο ούτε για τις διαπροσωπικές τους σχέσεις καθώς τείνουν να είναι πιο ήρεμα και κοινωνικά. Αντίθετα οι γονείς των αγοριών στην πλειονότητα τους τείνουν να εμπλέκονται περισσότερο στην σχολική τους ζωή καθώς μπορεί να αντιμετωπίζουν περισσότερες δυσκολίες σε θέματα εκπαίδευσης αλλά και ο χαρακτήρας τους είναι πιο ατίθασος και ζωντανός με αποτέλεσμα να αγχώνουν τους γονείς για την μελλοντική τους εξέλιξη. Σε όποια περίπτωση φύλου πάντως η μητέρα φαίνεται να εμπλέκεται περισσότερο από τον πατέρα σε ότι αφορά την σχολική εκπαίδευση του παιδιού της. Αυτό συμβαίνει όχι μόνο γιατί η ίδια αισθάνεται την ανάγκη να εμπλακεί περισσότερο στην επίδοση του παιδιού της αλλά ταυτόχρονα είναι μια βαθιά ρίζα της παράδοσης η οποία αυτόματα της αναθέτει αυτό το ρόλο. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι η παρουσία και η προσπάθεια συμμετοχής του πατέρα δεν εκτιμάται.

Ακόμα ένα στοιχείο που θα τελέσει κίνητρο για την εμπλοκή ή όχι των γονιών στη σχολική ζωή του παιδιού τους είναι τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του αλλά και οι προσδοκίες των ίδιων των γονιών από την επίδοση του παιδιού τους. Αν το παιδί τείνει να είναι κοινωνικό και συνεργάσιμο σε ότι αφορά το σχολείο, όχι μόνο παρακολουθώντας τη συμπεριφορά του αλλά και σύμφωνα με τα λεγόμενα της παιδαγωγού, τότε και οι γονείς αισθάνονται περισσότερη ασφάλεια και μειώνεται το άγχος τους με αποτέλεσμα να εμπλέκονται λιγότερο καθώς θεωρούν πως τα αποτελέσματα είναι θετικά και πως η παρουσία τους δεν χρειάζεται σε μεγαλύτερο βαθμό. Αν βέβαια οι ίδιοι οι γονείς έχουν υψηλότερες προσδοκίες από τα παιδιά τους και δεν είναι ευχαριστημένοι με την επίδοσή τους τότε είναι πολύ πιθανό η εμπλοκή τους να αυξάνεται όλο και περισσότερο με αποτέλεσμα μάλιστα πολλές φορές τα γίνονται πειστικοί και να δημιουργούν άγχος και ένταση στο παιδί τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι γονείς μπορούν είτε να προσπαθήσουν να επέμβουν στο εκπαιδευτικό

πρόγραμμα είτε να κάνουν παράπονα στον εκπαιδευτικό ή στο σχολείο σε περίπτωση που θεωρούν ακατάλληλο το επίπεδο του μαθήματος για το παιδί τους.

Ειδικά γονείς με υψηλότερο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο και υψηλότερη μόρφωση τείνουν να έχουν περισσότερες προσδοκίες από το παιδί τους. Γονείς με μεγαλύτερες ακαδημαϊκές γνώσεις παρατηρείται ότι επικοινωνούν με τον παιδαγωγό όχι μόνο για θέματα που αφορούν το παιδί τους αλλά και για θέματα που αφορούν τη γενικότερη κοινότητα του σχολείου καθώς αισθάνονται άνετα και έχουν ελεύθερο χρόνο για να εμπλακούν πιο ενεργά σε δραστηριότητες και εθελοντική εργασία. Μερικές φορές όμως λόγω των κοινωνικών εμπειριών τους και προσδοκιών τους ακόμα και από τον ίδιο τον παιδαγωγό δεν νιώθουν ευχαριστημένοι με αποτέλεσμα να υποτιμούν το πρόσωπο του και τις γνώσεις του στο να διδάξει σωστά το παιδί τους.

Αντίθετα γονείς με χαμηλότερο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο και χαμηλότερη μόρφωση τείνουν να μην εμπλέκονται τόσο στη σχολική ζωή του παιδιού τους, συνήθως λόγω φόρτου εργασίας και περιορισμένου χρόνου. Υπάρχουν περιπτώσεις βέβαια που και η έλλειψη γνώσεων μπορεί να τους δημιουργήσει ανασφάλεια και αρνητικά συναισθήματα για τον εαυτό τους με αποτέλεσμα να αποφεύγουν να μιλήσουν με τον εκπαιδευτικό ή να εμπλακούν σε σχολικά δρώμενα. Στην ίδια κατεύθυνση είναι σύνηθες να κατευθύνονται και οι μετανάστες γονείς με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Στην προκειμένη περίπτωση βασικό ρόλο έχει και η διαφορά κουλτούρας και πολιτισμού, μερικές φορές και γλώσσας, καθώς μπορεί να μην μπορούν να καταλάβουν τις διαφορές που παρουσιάζει ο καινούργιος πολιτισμός στον οποίο έχουν βρεθεί ή να μην συμφωνούν μαζί του. Πολλές φορές μάλιστα οι ίδιοι διστάζουν να κάνουν παράπονα ή να ζητήσουν διευκρινήσεις καθώς φοβούνται πως αν εκνευρίσουν τον παιδαγωγό αυτό μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις πάνω στα παιδιά τους ή στους ίδιους.

Τέλος αυτό που επηρεάζει αμφίδρομα και τα δυο μέρη της οικογένειας είναι οι προηγούμενες αναμνήσεις και οι εμπειρίες των γονέων. Αν οι ίδιοι έχουν ωραίες και χαρούμενες σχολικές αναμνήσεις τότε μπορούν να περάσουν τα ίδια θετικά συναισθήματα και στο παιδί τους με αποτέλεσμα την ευκολότερη συμμετοχή του και την καλύτερη και πιο γρήγορη προσαρμογή του στο σχολικό χώρο. Αν αντίθετα οι γονείς έχουν τραυματικές εμπειρίες από το σχολείο σε σχέση με άλλα παιδιά ή ακόμα και σε σχέση με κάποιον εκπαιδευτικό τότε ακόμα και αν δεν αφηγηθούν τις

εμπειρίες τους το παιδί θα παρατηρήσει την αρνητική τους στάση και συναισθήματα απέναντι στο σχολείο και θα είναι απρόθυμο να συμμετέχει σε αυτό.

Όλοι αυτοί οι παράμετροι είναι βασικοί από την πλευρά της οικογένειας για τη σχέση που θα αναπτύξει με το σχολείο καθώς η συνεχής αλληλεπίδραση παιδιού και γονιών μπορεί να οδηγήσει σε ποικίλα αποτελέσματα. Οι παράμετροι όμως που επηρεάζουν το σχολείο είναι εξίσου σημαντικοί σε ότι αφορά τη σχέση μεταξύ τους.

4.5.2 Παράμετροι που επηρεάζουν το σχολείο

Οι παράμετροι που σε μεγάλο βαθμό επηρεάζουν το σχολείο είναι στην περίπτωση των εκπαιδευτικών η ηλικία και η προϋπηρεσία τους. Είναι πολύ σημαντικό πολλές φορές να υπάρχει μια γνώση χρόνων και εμπειρία καθώς σε αυτές τις περιπτώσεις οι γονείς μπορούν να εμπιστευτούν πιο εύκολα τα παιδιά τους στα εκπαιδευτικά χέρια αφού γνωρίζουν ότι μπορούν να έχουν περισσότερη εμπιστοσύνη και αισθάνονται ψυχολογικά ήρεμοι.

Από την μεριά των εκπαιδευτικών η προϋπηρεσία και η πείρα μπορούν να δράσουν πιο καθυστερητικά στην ψυχολογία τους καθώς δεν αισθάνονται ανασφάλεια για τις μεθόδους και τις ιδέες που χρησιμοποιούν και ως αποτέλεσμα δεν έχουν πρόβλημα στην εμπλοκή των γονέων με το σύστημα τους. Σε περιπτώσεις νεότερων εκπαιδευτικών χωρίς μεγάλη πείρα οι γονείς είναι ευνόητο ότι θα εμπλακούν στη σχολική καθημερινότητα αλλά είναι πιθανό ο εκπαιδευτικός να αισθανθεί άγχος ότι έχει ανεπαρκείς γνώσεις και πως δεν εφαρμόζει σωστά το πρόγραμμα του. Εξ ακολουθία το ίδιο μπορεί να συμβεί και στο θέμα της διείσδυσης νέων ιδεών στο ήδη υπάρχον εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Στην προκειμένη περίπτωση ένας νέος εκπαιδευτικός έχει πιο ευέλικτες μεθόδους τις οποίες μπορεί να παραλλάξει για να συμπεριλάβει και κάτι καινούργιο που θεωρεί ότι είναι σχετικό με το μάθημα του. Ενώ ένας παλαιότερος εκπαιδευτικός συνήθως δεν δέχεται να αλλάξει τόσο εύκολα τις απόψεις και τις μεθόδους που έχει υιοθετήσει για καιρό καθώς θεωρεί πως έχουν αποδειχθεί ήδη κατάλληλες και προσοδοφόρες.

Είναι προφανές λοιπόν πως οι εκπαιδευτικοί αλλά και οι γονείς πρέπει να γνωρίζουν το ρόλο που έχουν μέσα στη ζωή του παιδιού είτε είναι στο χώρο του σχολείου είτε

στο χώρο του σπιτιού καθώς οι δραστηριότητες αυτών των δυο χώρων συχνά εμπλέκονται μεταξύ τους. Ακόμα και στις δυο περιπτώσεις πρέπει κανείς να γνωρίζει τα όρια στα οποία μπορεί να εμπλακεί κανείς στο χώρο του άλλου καθώς η ασυγκράτητη εμπλοκή είναι επιβεβαιωμένο ότι θα οδηγήσει σε προβλήματα και προστριβές. Εξάλλου ο εκπαιδευτικός γνωρίζει ως ένα βαθμό καλύτερα το παιδαγωγικό πρόγραμμα που πρέπει να ακολουθήσει καθώς και ο γονιός έχει διαφορετική σύνδεση με το παιδί του όσο και αν νοιάζεται ο εκπαιδευτικός για αυτό.

Η σχέση που μπορεί να αναπτύξει ο γονιός με τον εκπαιδευτικό εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το πόσο συμμετέχει ο πρώτος στις σχολικές ενημερώσεις και δραστηριότητες του παιδιού του. Όπως προ είπαμε κάποιοι γονείς δεν έχουν την ευχέρεια για αυτή τη συμμετοχή με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται ως απρόσιτοι και αδιάφοροι. Μέχρι ενός βαθμού ο εκπαιδευτικός μπορεί να προσπαθήσει να έρθει σε επαφή με μια πιο ευαίσθητη προσέγγιση και καλή θέληση γεφυρώνοντας ίσως λίγο το κενό που τους χωρίζει. Με αυτό τον τρόπο γίνεται εμφανής η προσπάθεια για συμμετοχή του γονιού και δίνοντας του μια ευκαιρία να αισθανθεί καλύτερα για τον εαυτό του και τις ιδέες του.

Σε όποια περίπτωση πάντως το σχολείο είναι καλό να παρουσιάζει ένα περιβάλλον το οποίο μπορεί να βοηθήσει παιδί και γονιό να αισθανθούν ευπρόσδεκτοι και ότι εκτιμώνται οι απόψεις και οι προσπάθειες τους. Ο εκπαιδευτικός από την πλευρά του είναι καλό να δέχεται και να φιλτράρει νοητικώς τις νέες ιδέες, απόψεις και πληροφορίες έτσι ώστε ο γονιός να αισθάνεται ενεργό μέλος της σχολικής κοινότητας και την ίδια στιγμή ο γονιός να γνωρίζει τα όρια και να επικροτεί τις προσπάθειες των εκπαιδευτικών για την καλύτερη ανάπτυξη του παιδιού του έτσι ώστε και αυτοί να αισθάνονται ότι εκτιμάται ο κόπος και η προσπάθεια τους. Η σωστή συνεργασία εξάλλου της οικογένειας και του σχολείου μπορεί να δώσει τις βάσεις για την εξέλιξη ενός ολοκληρωμένου χαρακτήρα στην πορεία του από παιδί σε ενήλικα.

Συμπεράσματα

Αναλογιζόμενοι τις ξεχωριστές επαφές που έχει το παιδί με τους χώρους της οικογένειας και του σχολείου είναι προφανής η σημαντικότητα και η βάση που δίνεται σε αυτούς τους δυο χώρους ξεχωριστά. Η οικογένεια αποτελεί την πρώτη κοιτίδα κοινωνικοποίησης και ερεθισμάτων ενώ ταυτόχρονα ή πρώτη επαφή με τον παιδικό σταθμό φέρνει το παιδί σε επαφή με συνομηλίκους του, με νέα ερεθίσματα που εξάπτουν το ενδιαφέρον αλλά και με κανόνες με τους οποίους πρέπει να συμμορφωθεί.

Οι ξεχωριστές ενέργειες και των δυο αυτών πυρήνων επιρροής έχουν πολύ δυνατό αντίκτυπο στην σωματική, νοητική και ψυχική ανάπτυξη του παιδιού. Δεν είναι αρκετό όμως να ακολουθούνται δυο προγράμματα στην καθημερινότητα του παιδιού όσο κατάλληλα τεκμηριωμένα και αν είναι. Οι τελείως ξεχωριστές και ασύνδετες ενέργειες έχουν μικρότερη εμβέλεια αποτελεσμάτων σε σχέση με μια κοινώς αποφασισμένη πορεία. Αυτός είναι και ο βασικός λόγος που παροτρύνεται η συνεργασία και η αλληλεγγύη μεταξύ των δυο αυτών χώρων.

Με την συνεργασία και την ελεγχόμενη εμπλοκή του ενός χώρου στον άλλο τα θετικά αποτελέσματα στην ανατροφή του παιδιού είναι εμφανώς ενθαρρυντικά, καθώς βοηθούν και τις δυο πλευρές να συνειδητοποιήσουν τη σημαντικότητα τους στα μάτια του παιδιού αλλά και ταυτόχρονα τον βαθμό που αναπτύσσεται και το επίπεδο που φθάνουν οι δυνατότητες του όταν υπάρχει συνεργασία και αλληλοϋποστήριξη. Το παιδί μαθαίνει βλέποντας και πράττοντας όλες τις συμπεριφορές από τα άτομα που έχει ως παράδειγμα στον χώρο του. Είναι σωστό λοιπόν να έρθει σε επαφή με την έννοια της συνεργασίας από μικρή ηλικία ως απαραίτητο συστατικό σε όλες τις επαφές που μπορεί να υπάρξουν μέσα στη ζωή του ανθρώπου.

Βιβλιογραφία

Ελληνική βιβλιογραφία - Αρθρογραφία

- Ευθύμιος Κακούρος Ε. , Μανιαδάκη Κ., "*Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων αναπτυξιακή προσέγγιση*" εκδόσεις Τυποθήτω-Γιωργος Δαρδανος 2006
- Γιοβαζολιάς Θ. (2011). *Σχολές γονέων. Συνεργασία εκπαιδευτικών – οικογένειας*. Αθήνα: Υπουργείο παιδείας, δια βίου μάθησης και θρησκευμάτων.
- Δαράκη Π.(1995), «*Το προσχολικό παιδί και οι ανάγκες του*», Εκ. Δωδώνη, Αθήνα
- Ζαμπέτα, Ε. (1999). «*Αγωγή και εκπαίδευση της πρώιμης παιδικής ηλικίας στην Ευρώπη- συγκριτική προσέγγιση*», Εκ. Θεμέλιο, Αθήνα
- Dr.Σίμος, Παλλίδης Γ. , "*Η συγχρονη διατροφή για παιδιά απο τη βρεφική μέχρι την εφηβική ηλικία*" εκδοσεις Σαββάλας 2009
- Κογκούλης Ι. (2003). *Εισαγωγή στην εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Κοσσυβάκη Φ. (1993). *Διδασκαλία. Ανθρωπολογικές σχέσεις, παιδαγωγικές και κοινωνικές προϋποθέσεις*. Αθήνα: Σμυρνιωτάκης.
- Κουγιουμουτζάκης Γ. (1997). *Πρόοδος στην Αναπτυξιακή Ψυχολογία των Πρώτων Χρόνων*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Κουγιουμουτζάκης, Γ. (1995). *Αναπτυξιακή Ψυχολογία: Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Κουτσοβάνου Ε. (1992). *Η μέθοδος Montessori και η προσχολική εκπαίδευση*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Κουτσοβάνου Ε. (1994). *Η θεωρία του Piaget και παιδαγωγικές εφαρμογές στην προσχολική αγωγή*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Κρασανάκη Γ. (1975): «*Η Προσχολική αγωγή στην Ελβετία*». Περιοδ. «Σύγχρονο Νηπιαγωγείο», τεύχη 3 και 4-Αθήνα
- Αμερικανική παιδιατρική ακαδημία, "*Η φροντίδα του μωρού και του μικρού σας παιδιού. Από τη γέννηση έως τα 5 του χρόνια*" ,Ποταμός, 2000.
- Κυριαζοπούλου-ΒαληνάκηΠ., (1977), "*Νηπιαγωγική Ι, Συστήματα και*

μέθοδοι. Σύγχρονες τάσεις και κατευθύνσεις.”, Εκ.: Αδελφοί Βλάσση, Αθήνα

- Μαρία Ι. Σακελλαρίου, (2008). «Συνεργασία οικογένειας και νηπιαγωγείου» Θεσσαλονίκη.
- Μπουρνέλλη, Ν. (2002). *Κινητική δημιουργικότητα*. Αθήνα: Alpha Status.
- Ντολιοπούλου Έ. (2000), «Σύγχρονα προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας», Εκ.Τυπωθήτω, Αθήνα
- Παιδαγωγική ψυχολογική εγκυκλοπαίδεια (1991). Λεξικό, τόμος 7. Ελληνικά γράμματα.
- Παρασκευόπουλος Ι. (1985). *Εξελικτική ψυχολογία 2*. Αθήνα: Ιδιωτική έκδοση.
- Σταμάτης Π. (2005). *Παιδαγωγική μη λεκτική επικοινωνία*. Αθήνα: Ατραπός.
- Χαρίτος, Χ.,Γ. (1996). *Το Ελληνικό Νηπιαγωγείο και οι Ρίζες του*. Cutenberg.

Ξένη βιβλιογραφία- αρθρογραφία

- Bredekamp S. – Copple C. (1997). *Καινοτομίες στην προσχολική εκπαίδευση: αναπτυξιακά κατάλληλες πρακτικές στα προσχολικά προγράμματα*. Επιμέλεια: Έλση Ντολιοπούλου. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Cole M. – Cole Sh. (1996). *Η ανάπτυξη των παιδιών, β' τόμος*. Αθήνα: Δαρδάνος.
- Vygotsky, L. S.(1978). *Mind in Society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Διαδίκτυο

- file:///C:/Users/%CE%A3%CE%B5%CE%BC%CE%AF%CE%BD%CE%B1/Downloads/synergasia_goneon_nipiagogeiou.pdf
- <https://diasimi01.wordpress.com/2012/03/03/%CF%83%CF%87%CE%B5%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%83-%CE%BD%CE%B7%CF%80%CE%B9%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CE%BF%CF%85-%CE%B3%CE%BF%CE%BD%CE%B5%CF%89%CE%BD/>
- http://www.letto.gr/page.aspx?p_id=973
- <https://rotasapantaw.wordpress.com/2016/03/27/%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%B8%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CE%BA%CF%8C%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%BC%CE%BF%CE%BD-2/>
- <http://www.imommy.gr/pateras/eimai-mpampas/article/355/o-mpampas-se-ola-ta-stadia-anaptykshs-toy-paidioy/>
- <http://www.dimitrismpoukouras.gr/themata-psychologias/paidi/scheseis-sten-oikogeneia-goneon-kai-paidion>
- <http://www.psyxotherapeia.gr/arthra-genikhs-thematologias/paidi-kai-gonios/oria-sth-sxesh-me-to-paidi.html>
- <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-B109/375/2509,9669/>
- <http://paroutsas.jmc.gr/family/mother.htm>
- <http://www.paidiatros.com/prolipsi/oikogeneia/pateras-theatis-symprotagonistis>
- <http://www.iatronet.gr/ygeia/psyxiki-ygeia/article/13727/o-rolos-toy-patera-stin-psyxiki-anaptyxi-toy-paidioy.html>
- http://www.paidikoxamogelo.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=180%3Aoi-tesseractis-basikes-leitourgies-tis-oikogeneias-&catid=40%3Aasimboules-gia-goneis&Itemid=83
- <http://www.parentshelp.gr/%CE%B7-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%81%CF%81%CE%BF%CE%AE-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B3%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CF%8E%CE%BD-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%B9%CF%83%CE%B8%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9/>
- http://www.ypostirixi.net/el/child-youth/behavior_problems/
- <http://www.paidiatre.gr/ellinika/ygies-paidi/paidikos-stathmos/articles/prepei-kai-giati-ta-paidia-na-pigainoun-ston-paidiko-stathmo.html>

- <http://playland-kos.gr/blog/playland/33-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B3%CE%BF%CE%BD%CE%AD%CF%89%CE%BD>